

Βρυξέλλες, 14 Σεπτεμβρίου 2020
(OR. en)

10648/20

POLGEN 143

ΔΙΑΒΙΒΑΣΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αποστολέας:	Για την Γενική Γραμματέα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο κ. Jordi AYET PUIGARNAU, Διευθυντής
Ημερομηνία Παραλαβής:	10 Σεπτεμβρίου 2020
Αποδέκτης:	κ. Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αριθ. εγγρ. Επιτρ.:	COM(2020) 493 final
Θέμα:	ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ Έκθεση στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών 2020 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ – ΧΑΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΠΙΟ ΑΝΘΕΚΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Διαβιβάζεται συνημμένως στις αντιπροσωπίες το έγγραφο - COM(2020) 493 final.

σνημμ.: COM(2020) 493 final

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 9.9.2020
COM(2020) 493 final

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ**

**Έκθεση στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών 2020
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ – ΧΑΡΑΞΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΜΙΑ
ΠΙΟ ΑΝΘΕΚΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ**

Πίνακας Περιεχομένων

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.....	1
1. ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΣΤΗ ΧΑΡΑΞΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ.....	1
2. Η ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΝΕΑ ΠΥΞΙΔΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ	1
3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ.....	1
3.1. Η κοινωνική και οικονομική διάσταση.....	1
3.2. Η γεωπολιτική διάσταση.....	1
3.3. Η πράσινη διάσταση	1
3.4. Η ψηφιακή διάσταση	1
4. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ	1
4.1 Παρακολούθηση της ανθεκτικότητας.....	1
4.1.1 Πρωτότυποι πίνακες δεικτών ανθεκτικότητας.....	1
4.1.2 Μελλοντικές εργασίες για την παρακολούθηση της ανθεκτικότητας	1
4.2 Οριζόντιες δραστηριότητες ανάλυσης προοπτικών για την προώθηση αποτελεσματικών, βασιζόμενων στη μετάβαση πολιτικών της ΕΕ.....	1
4.3 Θεματολόγιο της στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών	1

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Οι πολιτικές κατευθύνσεις της προέδρου von der Leyen καθορίζουν μια μακροπρόθεσμη στρατηγική πορεία για την επίτευξη της μετάβασης προς μια πράσινη, ψηφιακή και δίκαιη Ευρώπη¹. Θέτουν την Ευρώπη σε τροχιά για να καταστεί η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050, να προετοιμαστεί κατάλληλα για την ψηφιακή εποχή και να καλλιεργήσει τη μοναδική της κοινωνική οικονομία της αγοράς και τη δημοκρατική τάξη της.

Η κρίση της νόσου COVID-19 συγκλόνισε τον κόσμο, αποκαλύπτοντας τόσο τα τρωτά σημεία όσο και τις ικανότητες εντός της ΕΕ. Η πανδημία έχει ήδη κοστίσει τη ζωή σχεδόν ενός εκατομμυρίου ανθρώπων παγκοσμίως και έχει προκαλέσει οικονομικές και κοινωνικές δυσχέρειες με σημαντικές ψυχολογικές επιπτώσεις. Στην ΕΕ, η πανδημία έχει επιδεινώσει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες: το 2020, παρά τα διάφορα δίκτυα ασφαλείας, η ανεργία προβλέπεται να αυξηθεί σε ποσοστό άνω του 9 % και το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα να μειωθεί κατά 1 %, επηρεάζοντας δυσανάλογα τις γυναίκες και τα φτωχότερα νοικοκυριά². Οι έντονα διαφοροποιημένες συναλλαγές της ΕΕ έχει αποδειχθεί ότι συνιστούν πλεονέκτημα, παρόλο που η εξάρτησή της από περιορισμένο αριθμό προμηθευτών εκτός ΕΕ για ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες κρίσιμης σημασίας έχει εκθέσει τα τρωτά σημεία της. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της ήταν επίσης σε θέση να βασίζονται στις κοινωνικές οικονομίες της αγοράς τους, σε βιώσιμα οικοσυστήματα, σε εύρωστα χρηματοπιστωτικά συστήματα και σε ένα αποτελεσματικό πλαίσιο διακυβέρνησης. Το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη³ δείχνει τώρα τη μελλοντική πορεία: το μέσο «Next Generation EU» έχει ως στόχο να οικοδομήσει μια πιο ανθεκτική, βιώσιμη και δίκαιη Ευρώπη μέσω χρηματοδοτικής στήριξης μεγάλης κλίμακας για επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα διαδραματίσει βασικό ρόλο στη χάραξη μακρόπνοης πολιτικής της ΕΕ εξασφαλίζοντας ότι οι βραχυπρόθεσμες πρωτοβουλίες βασίζονται σε μια πιο μακροπρόθεσμη προοπτική. Για να αξιοποιήσει στο έπακρο το δυναμικό της, η παρούσα Επιτροπή έχει ισχυρή εντολή να θέσει τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών στο επίκεντρο της χάραξης πολιτικής της ΕΕ⁴. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να συμβάλει στην οικοδόμηση συλλογικής νοημοσύνης με δομημένο τρόπο, ώστε να χαρτογραφηθεί καλύτερα η μελλοντική πορεία για τη διττή πράσινη και ψηφιακή μετάβαση και να καταστεί δυνατή η ανάκαμψη από τις διαταραχές. Με την παρούσα ανακοίνωση, η Επιτροπή καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα ενσωματώσει τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών στη διαδικασία χάραξης πολιτικής της ΕΕ και περιγράφει τις σχετικές προτεραιότητες. Πρόκειται για ζήτημα ζωτικής σημασίας καθώς εισερχόμαστε σε μια νέα εποχή, στην οποία η ανάλυση προοπτικών με γνώμονα τη δράση θα ενισχύει τη στρατηγική σκέψη και θα διαμορφώνει τις πολιτικές και τις πρωτοβουλίες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των μελλοντικών προγραμμάτων εργασίας της Επιτροπής.

¹Μια Ένωση που επιδιώκει περισσότερα. Πολιτικές κατευθύνσεις για την επόμενη Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019-2024.

²Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκές οικονομικές προβλέψεις. Άνοιξη 2020.

³COM(2020) 456 final, Η ώρα της Ευρώπης: ανασύνταξη και προετοιμασία για την επόμενη γενιά.

⁴https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/mission-letter-maros-sefcovic-2019_en.pdf

Το κεντρικό θέμα της παρούσας πρώτης έκθεσης είναι η ανθεκτικότητα, η οποία έχει καταστεί η νέα πυξίδα για τις πολιτικές της ΕΕ λόγω της κρίσης της νόσου COVID-19. *Ανθεκτικότητα* είναι όχι μόνο η ικανότητα αντοχής και αντιμετώπισης των προκλήσεων, αλλά και η ικανότητα μετασχηματισμού με βιώσιμο, δίκαιο και δημοκρατικό τρόπο. Η ανθεκτικότητα είναι απαραίτητη σε όλους τους τομείς πολιτικής για την ολοκλήρωση της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης, με παράλληλη διατήρηση τόσο του βασικού σκοπού όσο και της ακεραιότητας της ΕΕ σε ένα δυναμικό και ενίοτε ταραγμένο περιβάλλον. Μια πιο ανθεκτική Ευρώπη θα ανακάμψει ταχύτερα, θα εξέλθει ισχυρότερη από την τρέχουσα και τις μελλοντικές κρίσεις και θα εφαρμόσει καλύτερα τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.

Η παρούσα πρώτη ετήσια έκθεση για τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο η ανάλυση προοπτικών θα διαμορφώσει πολιτικές με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της ΕΕ σε τέσσερις αλληλένδετες διαστάσεις: την κοινωνική και οικονομική, τη γεωπολιτική, την πράσινη και την ψηφιακή. Αναλύει την ανθεκτικότητα της ΕΕ στην αντιμετώπιση της κρίσης της COVID-19 στο πλαίσιο της επιτάχυνσης ή επιβράδυνσης των σχετικών *μεγατάσεων*, μακροπρόθεσμων κινητήριων δυνάμεων που αναμένεται να έχουν σημαντική επιρροή στο μέλλον. Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτικές για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας, μέσω του μετριασμού των τρωτών σημείων και της ενίσχυσης των ικανοτήτων, μπορούν να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες σε καθεμία από τις τέσσερις διαστάσεις. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνονται η επανεξέταση της μελλοντικής ευημερίας, της εργασίας, των αγορών εργασίας και των δεξιοτήτων, η αναδιαμόρφωση των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας, η στήριξη της δημοκρατίας, η μεταρρύθμιση του βασιζόμενου σε κανόνες εμπορικού μας συστήματος, η δημιουργία συμμαχιών στις αναδυόμενες τεχνολογίες και οι επενδύσεις στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση.

Αυτή η νέα έμφαση που δίνεται στην ανθεκτικότητα απαιτεί στενή παρακολούθηση. Η παρούσα ανακοίνωση προτείνει την υιοθέτηση *πινάκων δεικτών ανθεκτικότητας*, οι οποίοι, αφού αναπτυχθούν πλήρως σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και άλλους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των τρωτών σημείων και των ικανοτήτων της ΕΕ και των κρατών μελών της σε καθεμία από τις τέσσερις διαστάσεις. Μια τέτοια ανάλυση μπορεί να βοηθήσει να απαντηθεί το ερώτημα: κάνουμε πραγματικά την ΕΕ πιο ανθεκτική με τις πολιτικές και τη στρατηγική ανάκαμψης που ακολουθούμε;

Το θεματολόγιο της στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών θα περιλαμβάνει οριζόντιες δραστηριότητες ανάλυσης προοπτικών και θεματικές μακρόπνοες δραστηριότητες. Για το επόμενο έτος, αυτές περιλαμβάνουν: ανοικτή στρατηγική αυτονομία, το μέλλον των θέσεων εργασίας και των δεξιοτήτων για την πράσινη μετάβαση και στο πλαίσιο αυτής, και εμβάθυνση της διασύνδεσης της ψηφιακής και της πράσινης μετάβασης. Το εν λόγω θεματολόγιο θα προσφέρει μια δυναμική προοπτική συνεργειών και συμβιβασμών μεταξύ των στόχων πολιτικής της ΕΕ, υποστηρίζοντας έτσι τη συνοχή των πολιτικών της ΕΕ.

1. ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΣΤΗ ΧΑΡΑΞΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΕ

Η Επιτροπή χρησιμοποιεί την ανάλυση προοπτικών εδώ και πολλά χρόνια, αλλά τώρα αποσκοπεί να την ενσωματώσει στη χάραξη πολιτικής σε όλους τους τομείς. Η ανάλυση προοπτικών⁵ —ο κλάδος της διερεύνησης, πρόβλεψης και διαμόρφωσης του μέλλοντος— συμβάλλει στη δημιουργία και τη χρήση συλλογικής νοημοσύνης με δομημένο και συστηματικό τρόπο για την πρόβλεψη των εξελίξεων και την καλύτερη προετοιμασία για αλλαγές. Η ανίχνευση του ορίζοντα⁶, η αξιολόγηση των μεγατάσεων, τα αναδυόμενα ζητήματα και οι επιπτώσεις τους στην πολιτική, καθώς και η διερεύνηση εναλλακτικών μελλοντικών δυνατοτήτων μέσω του οραματισμού και του σχεδιασμού σεναρίων είναι καίριας σημασίας για τη διαμόρφωση των στρατηγικών πολιτικών επιλογών. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών προς στήριξη της χάραξης πολιτικής της ΕΕ αναπτύχθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο της *Cellule de Prospective* του προέδρου Ντελόρ. Έκτοτε, από κοινού με την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη μοντέλων⁷ έχει τροφοδοτήσει πολλές πολιτικές, συμπεριλαμβανομένης της δράσης για το κλίμα. Για να στηρίξει τη μακρόπνοη φιλοδοξία της για μια κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έτοιμη για την ψηφιακή εποχή, η Επιτροπή von der Leyen σκοπεύει να ενσωματώσει τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών στην προετοιμασία σημαντικών πρωτοβουλιών. Η διαδικασία αυτή βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη – για παράδειγμα, η πρόσφατα εγκριθείσα ανακοίνωση για τις πρώτες ύλες κρίσιμης σημασίας κάνει σημαντική χρήση της ανάλυσης προοπτικών⁸. Κατά τα προσεχή έτη, η διαμόρφωση μιας μελλοντοστραφούς νοοτροπίας στη χάραξη πολιτικής θα είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου η ΕΕ να ενισχύσει την ικανότητά της να αντιμετωπίζει έναν ολοένα και πιο ασταθή και σύνθετο κόσμο⁹ και να εφαρμόζει την μακρόπνοη πολιτική ατζέντα της. Θα εξασφαλίσει ότι οι βραχυπρόθεσμες δράσεις στηρίζονται στους μακροπρόθεσμους στόχους και θα επιτρέψει στην ΕΕ να πρωτοστατήσει στη χάραξη της δικής της πορείας και στη διαμόρφωση του κόσμου γύρω από αυτήν.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα πρέπει να τεκμηριώνει σημαντικές πρωτοβουλίες πολιτικής. Ως εκ τούτου, θα αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της εργαλειοθήκης της Επιτροπής για τη βελτίωση της νομοθεσίας, για παράδειγμα στις εκ των

⁵ Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών παρέχει διαφωτιστικές πληροφορίες για τον στρατηγικό σχεδιασμό, τη χάραξη πολιτικής και την ετοιμότητα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, *Οδηγός στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών*). Δεν πρόκειται για πρόβλεψη του μέλλοντος, αλλά για τη διερεύνηση διαφορετικών ευλογοφανών μελλοντικών εξελίξεων που θα μπορούσαν να προκύψουν, καθώς και των ευκαιριών και των προκλήσεων που θα μπορούσαν να παρουσιαστούν. Προϋποθέτει τον εντοπισμό τάσεων και αναδυόμενων ζητημάτων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία οραμάτων και τη χάραξη της σχετικής πορείας προκειμένου να λάβουμε τις καλύτερες αποφάσεις και να αναλάβουμε δράση σήμερα ώστε να διαμορφώσουμε το μέλλον που επιθυμούμε.

(<https://www.sciencedirect.com/book/9780128225967/science-for-policy-handbook>).

⁶ Η ανίχνευση του ορίζοντα αποτελεί μέρος της ανάλυσης τάσεων και χρησιμοποιείται συνήθως για την προσθήκη ενός πλαισίου σε δραστηριότητες ανάλυσης προοπτικών. Μπορεί να λειτουργεί ως φόρουμ για την επανεξέταση και την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις, να παρέχει προσανατολισμό, να εντοπίζει ευκαιρίες και να χρησιμεύει ως ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης.

⁷ Η ανάπτυξη μοντέλων χρησιμοποιεί ιστορικά δεδομένα ως στοιχεία για την πραγματοποίηση τεκμηριωμένων εκτιμήσεων σχετικά με την κατεύθυνση των μελλοντικών τάσεων. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών και η ανάπτυξη μοντέλων είναι συμπληρωματικές προσεγγίσεις για τη χάραξη πολιτικής βάσει προβλέψεων και τεκμηριωμένων στοιχείων.

⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Critical Raw Materials for strategic technologies and sectors — a foresight study, 2020 (Εκθεση σχετικά με τις πρώτες ύλες για τεχνολογίες και τομείς στρατηγικής σημασίας) (doi: 10.2873/58081) που συνοδεύει την ανακοίνωση COM(2020) 474 final Ανθεκτικότητα ως προς τις πρώτες ύλες κρίσιμης σημασίας: Χαρτογραφώντας την πορεία προς μεγαλύτερη ασφάλεια και βιωσιμότητα.

⁹ <https://www.routledge.com/Transforming-the-Future-Open-Access-Anticipation-in-the-21st-Century/Miller/p/book/9781138485877>

προτέρων εκτιμήσεις επιπτώσεων. Με τον τρόπο αυτό θα διασφαλιστεί ότι οι πολιτικές της ΕΕ βασίζονται σε σαφή κατανόηση των πιθανών μελλοντικών τάσεων, σεναρίων και προκλήσεων, ιδίως σε τομείς πολιτικής που υπόκεινται σε ταχείες διαρθρωτικές αλλαγές. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα στηρίξει επίσης το πρόγραμμα βελτίωσης της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του κανονιστικού πλαισίου¹⁰, που εντοπίζει ευκαιρίες για τη μείωση του κανονιστικού φόρτου της Ευρώπης και συμβάλλει στο να αξιολογηθεί κατά πόσον η ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ εξακολουθεί να είναι «κατάλληλη για το μέλλον»¹¹.

Μια τακτική ροή δραστηριοτήτων στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών θα στηρίξει τη χάραξη πολιτικής της ΕΕ. Οι ετήσιες εκθέσεις στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών θα συμβάλουν σε έναν περιεκτικό προβληματισμό σχετικά με ζητήματα στρατηγικής σημασίας για το μέλλον της Ευρώπης, αναλύοντας τις βασικές τάσεις, προσδιορίζοντας θέματα ζωτικής σημασίας για την ΕΕ και διερευνώντας τρόπους για την επιδίωξη των φιλοδοξιών μας (τμήμα 4). Η προετοιμασία μελλοντικών εκθέσεων θα βασίζεται σε *πλήρεις κύκλους ανάλυσης προοπτικών*¹², συμπεριλαμβανομένων διεξοδικών και συμμετοχικών δραστηριοτήτων ανάλυσης προοπτικών για σημαντικές πρωτοβουλίες, και θα έχει ως στόχο να τροφοδοτεί την ετήσια ομιλία για την κατάσταση της Ένωσης, τα προγράμματα εργασίας της Επιτροπής και τις διαδικασίες πολυετούς προγραμματισμού. Με βάση τους εσωτερικούς πόρους¹³, την εξωτερική εμπειρογνώση και τη συνεργασία με τα κράτη μέλη, άλλους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς και πολίτες, η Επιτροπή θα επεκτείνει τις ικανότητές της στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών για την εκτίμηση των κινδύνων και των ευκαιριών, για τη διευκόλυνση της έγκαιρης προειδοποίησης και της αντίληψης της κατάστασης¹⁴, και για τη διερεύνηση εναλλακτικών μελλοντικών δυνατοτήτων.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα προωθήσει τη συμμετοχική και μακρόπνοη διακυβέρνηση στην Ευρώπη και πέραν αυτής. Η Επιτροπή θα αναπτύξει στενή συνεργασία και συμμαχίες ανάλυσης προοπτικών με άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ, ιδίως στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συστήματος Στρατηγικής και Πολιτικής Ανάλυσης (ESPAS)¹⁵, θα προσεγγίσει διεθνείς εταίρους και θα δημιουργήσει ένα πανευρωπαϊκό δίκτυο ανάλυσης προοπτικών για την ανάπτυξη συμπράξεων που θα αξιοποιούν τις δημόσιες ικανότητες ανάλυσης προοπτικών των κρατών μελών, τις ομάδες προβληματισμού, την ακαδημαϊκή

¹⁰ <https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/refit-making-eu-law-simpler-and-less-costly>.

¹¹ Η ανάλυση προοπτικών μπορεί, για παράδειγμα, να συμβάλει στην εφαρμογή της αρχής της καινοτομίας κατά τον σχεδιασμό και την επανεξέταση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας

(https://ec.europa.eu/info/news/innovation-principle-makes-eu-laws-smarter-and-future-oriented-experts-say-2019-nov-25_en).

¹² Ένας κύκλος ανάλυσης προοπτικών μπορεί να διαρκέσει έως και ένα έτος για να ολοκληρωθεί και καλύπτει: τη διάγνωση του τρόπου με τον οποίο οι προηγούμενες εξελίξεις οδήγησαν στην τρέχουσα κατάσταση, την πιθανή μελλοντική εξέλιξη με βάση τις τάσεις και τα αναδυόμενα ζητήματα εάν δεν αναληφθεί δράση, και εναλλακτικές μελλοντικές δυνατότητες, συλλογικά οράματα, εναλλακτικούς χάρτες πορείας και χρονοδιάγραμμα για την εφαρμογή τους, την επιλογή πορείας και συναφών στρατηγικών, δράσεων και εταιρικών σχέσεων και τον καθορισμό κατάλληλων δεικτών παρακολούθησης, ώστε οι δράσεις να μπορούν να προσαρμόζονται καθ' οδόν. Η *εξωτερική διάσταση* των κύκλων ανάλυσης προοπτικών περιλαμβάνει τη συστηματική συμμετοχή σε στρατηγικές συζητήσεις με τα κράτη μέλη, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, τους πολίτες, την κοινωνία των πολιτών και τους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς. Η *εσωτερική διάσταση* περιλαμβάνει την ενσωμάτωση της στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών στη χάραξη πολιτικής και στη λήψη αποφάσεων, μέσω μεθόδων όπως οι εκτιμήσεις επιπτώσεων, ο σχεδιασμός και η δοκιμή εναλλακτικών σεναρίων και η ανταλλαγή πληροφοριών για τη δημιουργία συλλογικής νοημοσύνης.

¹³ Οι ικανότητες ανάλυσης προοπτικών της Επιτροπής περιλαμβάνουν το *Κέντρο Ικανοτήτων για την Ανάλυση Προοπτικών* του Κοινού Κέντρου Ερευνών και το δίκτυο στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών της Επιτροπής, που συντονίζει η Γενική Γραμματεία.

¹⁴ Η αντίληψη της κατάστασης αποτελεί μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων που αποσκοπεί στην κατανόηση περιβαλλοντικών στοιχείων και συμβάντων όσον αφορά τον χρόνο ή τον χώρο, στην κατανόηση της σημασίας τους και στην προβολή της μελλοντικής τους κατάστασης.

¹⁵ <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/espas2018about>.

κοινότητα και την κοινωνία των πολιτών. Η ενσωμάτωση της ανάλυσης προοπτικών στη χάραξη πολιτικής της ΕΕ πρέπει να γίνεται με επαναληπτικό και συστηματικό τρόπο, βάσει προσεγγίσεων που έχουν ήδη αποδειχθεί αποτελεσματικές. Θα συμβάλει στην ανάπτυξη ενός κοινού οράματος για τη χάραξη πολιτικής στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο, επιτρέποντας παράλληλα τη χρήση βέλτιστων πρακτικών σε μεγαλύτερη κλίμακα και αφήνοντας χώρο για πειραματισμό.

2. Η ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΝΕΑ ΠΥΞΙΔΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Η κρίση της νόσου COVID-19 έχει αποκαλύψει μια σειρά τρωτών σημείων στην ΕΕ και τα κράτη μέλη της. Μια ανάλυση των επιπτώσεων της κρίσης, πέρα από τον τρομακτικό αριθμό των θυμάτων της, αποκαλύπτει σοβαρές διαταραχές σε ολόκληρη την οικονομία και την κοινωνία της Ευρώπης. Η ετοιμότητα και η πρόληψη, τα συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης και οι δομές συντονισμού ήταν σαφώς υπό πίεση, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για πιο φιλόδοξη διαχείριση κρίσεων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης μεγάλης κλίμακας σε επίπεδο ΕΕ. Κατά τους πρώτους μήνες της πανδημίας, πολλά νοσοκομεία υπερέβησαν τα όρια των δυνατοτήτων τους, η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και εμπορευμάτων περιορίστηκε σημαντικά, ενώ υπήρξε έλλειψη βασικών φαρμάκων και εξοπλισμού. Η ανάγκη περίθαλψης των ασθενών της COVID-19 επηρέασε την ικανότητα του συστήματος να ασχοληθεί με ασθενείς που έπασχαν από άλλα νοσήματα, ενώ τα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης και οι βασικές υπηρεσίες υποστήριξης των ηλικιωμένων και των ατόμων με αναπηρία αντιμετώπισαν σημαντικά προβλήματα. Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια αναγκάστηκαν να κλείσουν, ενώ πολλά από αυτά δεν ήταν προετοιμασμένα να προσφέρουν ψηφιακές μαθησιακές εναλλακτικές λύσεις πέρα από τις αίθουσες διδασκαλίας, ιδίως σε παιδιά από μειονεκτούντα περιβάλλοντα ή σε παιδιά με αναπηρία. Γενικά, τα μέτρα εγκλεισμού είχαν πολύ σοβαρότερες επιπτώσεις στην οικονομία από ό,τι η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Μετά από μια δύσκολη αρχή, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της ένωσαν τις δυνάμεις τους για την αντιμετώπιση της κρίσης. Η ευελιξία και η ανάληψη ηγετικού ρόλου σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στην αντίδραση της ΕΕ. Ο αρχικός σπασμωδικός ανταγωνισμός για τους περιορισμένους ιατρικούς πόρους και οι μονομερείς ενέργειες των κρατών μελών στην ενιαία αγορά και στον χώρο Σένγκεν εξελίχθηκαν γρήγορα σε βελτιωμένη συνεργασία και συντονισμό, με τη βοήθεια της Επιτροπής. Η ΕΕ επινόησε καινοτόμες λύσεις και απέδειξε τις ικανότητές της όσον αφορά την ανθεκτικότητα. Οι κατασκευαστές της ΕΕ και οι εταιρείες τρισεδιάστατης εκτύπωσης¹⁶ αναπροσάρμοσαν γρήγορα τις γραμμές παραγωγής τους για την παραγωγή масκών προσώπου, αναπνευστήρων και απολυμαντικών χεριών¹⁷. Η Επιτροπή δημιούργησε το πρώτο μέχρι σήμερα κοινό στρατηγικό απόθεμα ιατρικού εξοπλισμού στο πλαίσιο του rescEU και διευκόλυνε πάνω από 350 πτήσεις για τον επαναπατρισμό καθηλωμένων πολιτών της ΕΕ. Μετά τους αρχικούς

¹⁶ Η Formlabs παρήγαγε ημερησίως 150 000 μάσκες με 250 εκτυπωτές. Ομοίως, οι εργαζόμενοι σε νοσοκομεία του Παρισιού σάρωσαν βαλβίδες, αντλίες σύριγγας και συνδέσεις ιατρικών βυσμάτων και παρήγαγαν ιατρικό υλικό με 60 εκτυπωτές τρισεδιάστατης εκτύπωσης για την αποφυγή ελλείψεων.

¹⁷ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/coronavirus-european-solidarity-action_el#euindustrystepsintoprotecteuropeancitizens

συννοριακούς περιορισμούς που δημιούργησαν ελλείψεις εφοδιασμού, η Επιτροπή εφάρμοσε και συντόνισε τις «πράσινες λωρίδες» που επιτρέπουν την απρόσκοπτη μεταφορά εμπορευμάτων¹⁸. Η εξ αποστάσεως μάθηση καθιερώθηκε για να αντισταθμίσει το κλείσιμο των σχολείων και πανεπιστημίων. Οι εταιρείες και οι διοικήσεις στράφηκαν προς την τηλεργασία, όπου ήταν δυνατόν. Οι καταναλωτές στράφηκαν στο ηλεκτρονικό εμπόριο και τις κατ' οίκον παραδόσεις. Τα κράτη μέλη εφάρμοσαν δίκτυα ασφαλείας για την προστασία των επιχειρήσεων και των εργαζομένων κατά τη διάρκεια εφαρμογής των μέτρων εγκλεισμού. Μεταξύ Απριλίου και Μαΐου 2020, η Επιτροπή ενέκρινε τη δέσμη μέτρων για το δίκτυο ασφαλείας¹⁹ και εξέδωσε ειδικές ανά χώρα συστάσεις στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου²⁰, που προέβλεπαν τη μέγιστη δυνατή ευελιξία για την αντιμετώπιση αυτής της έκτακτης κατάστασης. Πρότεινε επίσης μια συντονισμένη στρατηγική για την άρση των μέτρων εγκλεισμού και ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάκαμψης²¹. Ως εκ τούτου, η πανδημία υπογράμμισε επίσης την ικανότητα της Ευρώπης να αναλαμβάνει δράση απέναντι στις αντιξοότητες.

Η ανθεκτικότητα αφορά όχι μόνο την ικανότητα αντοχής και αντιμετώπισης των προκλήσεων, αλλά και την ικανότητα μετασχηματισμού με βιώσιμο, δίκαιο και δημοκρατικό τρόπο²². Υπό το πρίσμα της κρίσης COVID-19 και της πολιτικής ατζέντας με γνώμονα τη μετάβαση, είναι σαφές ότι η Ευρώπη πρέπει να ενισχύσει περαιτέρω την ανθεκτικότητά της και να κάνει ένα άλμα προόδου, δηλαδή όχι μόνο να ανακάμψει αλλά και να αναδυθεί ισχυρότερη με την εντατικοποίηση αυτών των μετασχηματισμών. Η ΕΕ πρέπει να αντλήσει διδάγματα από την πανδημία, να προβλέψει τις μελλοντικές εξελίξεις και να επιτύχει τη σωστή ισορροπία μεταξύ της ευημερίας των σημερινών και των μελλοντικών γενεών²³.

Τα τρωτά σημεία και οι ικανότητες ανθεκτικότητας της ΕΕ αναλύονται υπό το πρίσμα των σχετικών μεγατάσεων, των μακροπρόθεσμων κινητήριων δυνάμεων που κατά πάσα πιθανότητα θα έχουν σημαντική επιρροή στο μέλλον. Το εργαλείο *Megatrends Hub* της Επιτροπής εντοπίζει δεκατέσσερις παγκόσμιες μεγατάσεις²⁴. Το τμήμα 3 περιλαμβάνει προκαταρκτική συστηματική ανάλυση των τρωτών σημείων και των ικανοτήτων που ανέδειξε η κρίση στην ΕΕ και τα κράτη μέλη της, με γνώμονα την πιθανή επιτάχυνση ή επιβράδυνση αυτών των μεγατάσεων λόγω της κρίσης, όπως εμφανίζεται στο **Σχήμα 2.1**. Για παράδειγμα, η νόσος COVID-19 έχει εντείνει τις ανισότητες και έχει επιταχύνει την υπερσυνδεσιμότητα και τις δημογραφικές ανισορροπίες. Η ανάλυση εντοπίζει επίσης

¹⁸ C(2020) 1897 final, Ανακοίνωση της Επιτροπής όσον αφορά την εφαρμογή των πράσινων λωρίδων σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με τα μέτρα διαχείρισης των συνόρων για την προστασία της υγείας και τη διασφάλιση της διαθεσιμότητας εμπορευμάτων και βασικών υπηρεσιών.

¹⁹ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/overview-commissions-response_el#economic-measures

²⁰ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-country-specific-recommendations-commission-recommendations_en

²¹ COM(2020) 456 final, Η ώρα της Ευρώπης: ανασύνταξη και προετοιμασία για την επόμενη γενιά.

²² Manca, A.R., Benczur, P., and Giovannini, E., 2017, *Building a scientific narrative towards a more resilient EU society*.

²³ Giovannini, E., Benczur, P., Campolongo, F., Cariboni, J., Manca, A.R., 2020. *Time for transformative resilience: the COVID-19 emergency*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

²⁴ Αυτές οι μακροπρόθεσμες κινητήριες δυνάμεις προσδιορίζονται και παρακολουθούνται από το Κοινό Κέντρο Ερευνών (ΚΚΕρ) της Επιτροπής. Επανεξετάζονται συνεχώς από τους εμπειρογνώμονες του ΚΚΕρ ώστε να περιλαμβάνουν επικαιροποιήσεις και να λαμβάνουν υπόψη τις συναφείς τάσεις ή τις τάσεις που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τις υπηρεσίες της Επιτροπής της ΕΕ. Οι ορισμοί των 14 μεγατάσεων διατίθενται στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/tool/megatrends-hub_en. Βλ. επίσης έκθεση του ESPAS 2019: Παγκόσμιες τάσεις έως το 2030 (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/publication/espas-report-2019-global-trends-2030_en).

σημαντικές ευκαιρίες για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της Ευρώπης μέσω της κατάλληλης δράσης πολιτικής.

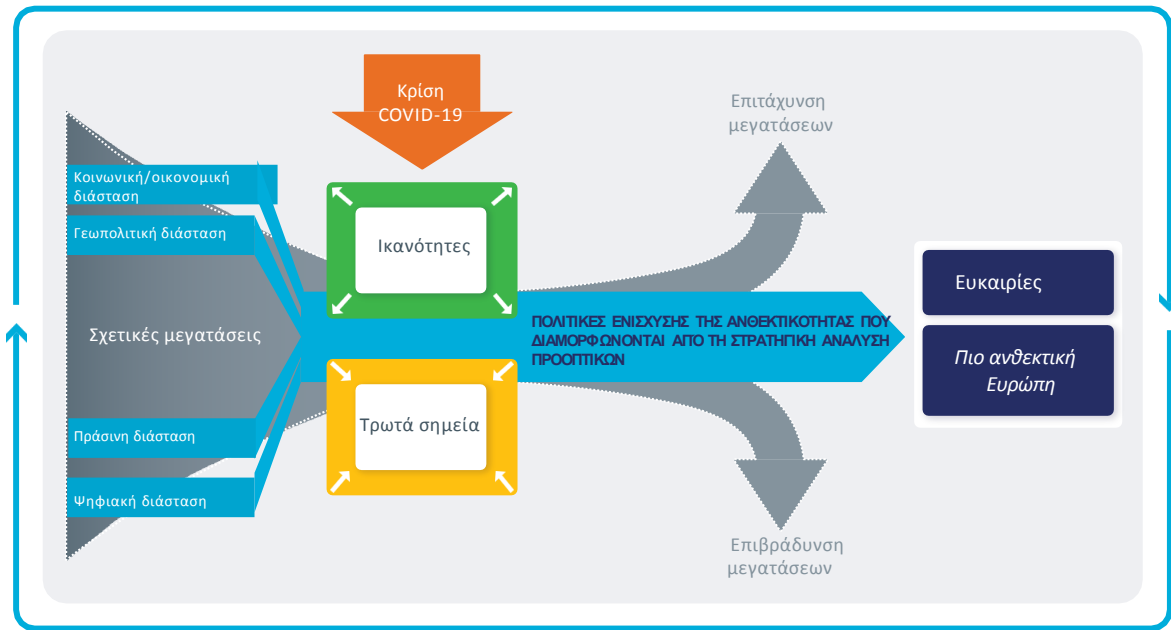
Σχήμα 2.1 – Δυνητικός αντίκτυπος της COVID-19 στις μεγάλες

Οι μακρόπνοες πολιτικές που υποστηρίζονται από την ανάλυση προοπτικών θα ενισχύσουν την ανθεκτικότητα της ΕΕ. Η ανάλυση προοπτικών μπορεί να συμβάλει στην πρόβλεψη εξελίξεων που ενδέχεται να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις, ώστε να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα μέσω διαρθρωτικών αλλαγών²⁵. Το **σχήμα 2.2** παρουσιάζει έναν κύκλο του τρόπου με τον οποίο η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να διαμορφώσει τις πολιτικές ενίσχυσης της ανθεκτικότητας σε όλες τις κοινωνικές και οικονομικές, γεωπολιτικές, πράσινες και ψηφιακές διαστάσεις, λαμβανομένου υπόψη του αντικτύπου της κρίσης στις σχετικές μεγάλες. Οι πολιτικές που επωφελούνται από τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορούν να μετριάσουν καλύτερα τα τρωτά σημεία και να ενισχύσουν τις ικανότητες που αποκάλυψε η κρίση, ανοίγοντας νέες ευκαιρίες και καθιστώντας την Ευρώπη πιο ανθεκτική. Πρόκειται για μια διαρκή διαδικασία που βασίζεται σε συνεχή επαναξιολόγηση και ανάδραση.

²⁵ Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 2020, Towards a more resilient Europe after Coronavirus (Προς μια πιο ανθεκτική Ευρώπη μετά τον κορονοϊό). Αρχική χαρτογράφηση των διαρθρωτικών κινδύνων που αντιμετωπίζει η ΕΕ.

Σχήμα 2.2 – Δεσμός μεταξύ στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών και ανθεκτικότητας

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ

3.1. Η κοινωνική και οικονομική διάσταση

Η κοινωνική και οικονομική διάσταση της ανθεκτικότητας αναφέρεται στην ικανότητα αντιμετώπισης οικονομικών κλυδωνισμών και επίτευξης μακροπρόθεσμων διαρθρωτικών αλλαγών με δίκαιο και χωρίς αποκλεισμούς τρόπο. Υποδηλώνει την οικοδόμηση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών για μια ανάκαμψη προσανατολισμένη προς τις μεταβάσεις, την προώθηση της κοινωνικής και περιφερειακής συνοχής και τη στήριξη των πλέον ευάλωτων ατόμων στην κοινωνία, που λαμβάνει παράλληλα υπόψη τις δημογραφικές τάσεις, και είναι σύμφωνη με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Ικανότητες

Η κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα της Ευρώπης εξαρτάται από τον πληθυσμό της και τη μοναδική κοινωνική οικονομία της αγοράς της. Συνδυάζει ένα εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης και μια ανταγωνιστική οικονομία με κοινωνικά συστήματα που αποσκοπούν στην προστασία των ανθρώπων από ανεπιθύμητα συμβάντα και βοηθούν στην αντιμετώπιση των αλλαγών. Μέσω του κοινωνικού διαλόγου, οι κοινωνικοί εταίροι συμβάλλουν στη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Οι πολίτες σε ολόκληρη την ΕΕ έχουν εγγυημένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και σε μέτρα κοινωνικής προστασίας, όπως παροχές ασθένειας και επιδόματα ανεργίας, άδεια για οικογενειακούς λόγους και ευέλικτες εργασιακές ρυθμίσεις. Παρά το γεγονός ότι βρέθηκε υπό πίεση, το μοντέλο αυτό διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην άμβλυση των επιπτώσεων της κρίσης, για παράδειγμα

μέσω της διασφάλισης θέσεων εργασίας και της διάσωσης επιχειρήσεων²⁶. Ορισμένα κράτη μέλη έχουν πληγεί περισσότερο από την κρίση, κυρίως λόγω των διαφορετικών οικονομικών δομών και του δημοσιονομικού χώρου τους. Τα κράτη μέλη με υψηλότερα επίπεδα δημόσιου χρέους ενδέχεται γενικά να αντιμετωπίσουν μεγαλύτερες δυσκολίες όσον αφορά την άμβλυνση των επιπτώσεων της κρίσης. Ωστόσο, τα εθνικά μέτρα συμπληρώθηκαν με τα μέτρα που ελήφθησαν σε επίπεδο ΕΕ, ιδίως τα τρία μείζονα δίχτυα ασφαλείας για τους εργαζομένους, τις επιχειρήσεις και την κυβέρνηση, ύψους 540 δις. EUR, τα οποία εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Απρίλιο 2020²⁷. Όσον αφορά το μέλλον, το ισχυρό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα της ΕΕ συμβάλλει στην απόκτηση των δεξιοτήτων που απαιτούνται για να προετοιμαστεί κανείς για τις θέσεις εργασίας του αύριο, βασικό στοιχείο για τη διασφάλιση της δίκαιης μετάβασης προς την πράσινη και την ψηφιακή οικονομία.

Η Ευρώπη μπορεί επίσης να βασιστεί στην ισχύ της ενιαίας αγοράς της²⁸. Η ενιαία αγορά βελτιώνει την κινητικότητα, διασφαλίζει ότι τα καινοτόμα επιχειρηματικά μοντέλα μπορούν να ευδοκιμήσουν, διευκολύνοντας τους εμπόρους λιανικής πώλησης να δραστηριοποιούνται διασυνοριακά, και ενισχύει την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες σε ολόκληρη την ΕΕ. Οι υποδομές μεταφορών, το ενιαίο νόμισμα και οι διαφοροποιημένοι οικονομικοί τομείς συγκαταλέγονται μεταξύ των βασικών καταλυτικών παραγόντων της οικονομικής ανθεκτικότητας. Σε ολόκληρη την ενιαία αγορά, η οικονομική, περιφερειακή και κοινωνική πολυμορφία εφοδιάζει την Ένωση με ένα μοναδικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε παγκόσμια κλίμακα και υποστηρίζει τη συλλογική ανθεκτικότητά της.

Οι ισχυροί εμπορικοί και επενδυτικοί δεσμοί της Ευρώπης θα συμβάλουν στην επανεκκίνηση της οικονομίας. Δεδομένου ότι το 85 % της παγκόσμιας μελλοντικής ανάπτυξης προβλέπεται να συμβεί εκτός της ΕΕ και ότι 35 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στην Ευρώπη εξαρτώνται από τις εξαγωγές και 16 εκατομμύρια από τις ξένες επενδύσεις, το εμπόριο και οι επενδύσεις θα είναι καίριας σημασίας για τη σύνδεση της Ευρώπης με εξωτερικές πηγές ανάπτυξης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα καθώς η ζήτηση είναι πιθανό να αυξηθεί ασύμμετρα μετά την κρίση.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα της ΕΕ άντλησε σημαντικά διδάγματα από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Αποδείχθηκε ανθεκτικό κατά τις πρώτες ημέρες της πανδημίας, εν μέρει χάρη στο θεματολόγιο της ΕΕ για τη μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα, ιδίως τη δημιουργία της τραπεζικής ένωσης. Σήμερα είναι πολύ πιο εύρωστο, καθώς οι τράπεζες κεφαλαιοποιήθηκαν καλύτερα από ό, τι το 2008 για να επικεντρωθούν στη δανειοδότηση των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων²⁹. Βελτιώθηκαν επίσης οι ευκαιρίες των επιχειρήσεων να αντλούν χρηματοδότηση από τις κεφαλαιαγορές.

²⁶ https://esip.eu/new/details/2/82-COVID-19%20social_security=

²⁷ https://ec.europa.eu/newsroom/ecfin/item-detail.cfm?item_id=675083&utm_source=ecfin_newsroom&utm_medium=Website&utm_campaign=ecfin&utm_content=EU%20leaders%20approve%20%20billion%20package%20of%20safety%20nets%20and%20task%20Commission%20&lang=en

²⁸ Η ενιαία αγορά της ΕΕ αντιπροσωπεύει 450 εκατομμύρια καταναλωτές και 22,5 εκατομμύρια μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ).

²⁹ Η ανάλυση της ΕΚΤ δείχνει ότι ο τραπεζικός τομέας της ζώνης του ευρώ είναι ανθεκτικός στις πιέσεις που ασκεί ο κορονοϊός: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ssm.pr200728~7df9502348.en.html>

Οι συνεργατικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα. Οι συνεταιρισμοί, τα ταμεία αλληλεσφάλισης, οι μη κερδοσκοπικές ενώσεις, τα ιδρύματα και οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν βοηθήσει τις δημόσιες υπηρεσίες στην αντιμετώπιση της κρίσης³⁰. Απέδειξαν την ικανότητά τους να παρέχουν ευρύ φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών σε ολόκληρη την ενιαία αγορά σε περιστάσεις υπό τις οποίες οι κερδοσκοπικές επιχειρήσεις δεν θα ήταν σε θέση να εξασφαλίσουν επαρκείς αποδόσεις κεφαλαίου, δημιουργώντας και διατηρώντας με τον τρόπο αυτόν εκατομμύρια θέσεις εργασίας³¹. Αποτελούν επίσης σημαντική κινητήρια δύναμη για την κοινωνική καινοτομία.

Η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη έχει καθοριστική σημασία για την αντιμετώπιση συλλογικών προκλήσεων όπως η νόσος COVID-19. Η πολιτική συνοχής και το Ταμείο Αλληλεγγύης της ΕΕ διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην Πρωτοβουλία Επενδύσεων για την Αντιμετώπιση του Κορονοϊού, βοηθώντας εκτεθειμένους τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη, οι ΜΜΕ και οι αγορές εργασίας στα κράτη μέλη και τις περιφέρειες που έχουν πληγεί περισσότερο³². Το μέσο στήριξης έκτακτης ανάγκης — χρηματοδοτικό σκέλος του κοινού ευρωπαϊκού χάρτη πορείας για την άρση των μέτρων εγκλεισμού λόγω της νόσου COVID-19 — επιτρέπει τον μετριασμό των συνεπειών της πανδημίας με συντονισμένο τρόπο σε επίπεδο ΕΕ³³.

Τρωτά σημεία

Η κρίση αποκάλυψε τα τρωτά σημεία στον τομέα της υγείας και στην κοινωνία της Ευρώπης. Τα ιδρύματα κλειστής φροντίδας και οι υπηρεσίες υποστήριξης για ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρία ήταν δομικά ευάλωτα και απροετοίμαστα για την αντιμετώπιση του κορονοϊού και τον έλεγχο της εξάπλωσής του. Τα άτομα με χρόνιες παθήσεις, ιδίως με ασθενές ανοσοποιητικό σύστημα ή αναπνευστικά προβλήματα, έχουν πληγεί ιδιαίτερα. Τα συστήματα υγείας σε αρκετά κράτη μέλη, καθώς και η φαρμακευτική βιομηχανία, δεν ήταν πλήρως προετοιμασμένα, δεδομένου ότι αντιμετώπιζαν προβλήματα όπως π.χ. ελλείψεις σε μέσα ατομικής προστασίας και σε χημικές ουσίες απαραίτητες για την παραγωγή φαρμάκων. Ειδικότερα, η Ευρώπη δυσκολεύτηκε να προετοιμαστεί και να συντονιστεί όταν άρχισαν να φτάνουν οι πρώτες προειδοποιήσεις από την Κίνα. Υπάρχει ανάγκη για καλύτερη πρόβλεψη των κινδύνων για την υγεία και για πρόληψη της εξάπλωσης νέων λοιμωδών νόσων και συναφών διαταραχών. Η νόσος COVID-19 μετατόπισε την προσοχή από μείζονες προκλήσεις στον τομέα της υγείας, όπως οι μη μεταδοτικές ασθένειες, ιδίως ο καρκίνος και η παχυσαρκία.

³⁰ Κατά την κρίση της νόσου COVID-19, για παράδειγμα, οργανισμοί όπως οι *SOS Médecins* (γιατροί SOS) στη Γαλλία συνέβαλαν στην ελάφρυνση της ασκούμενης στις υπηρεσίες υγείας και στα νοσοκομεία πίεσης, παρέχοντας κατ' οίκον ιατρικές επισκέψεις σε άτομα που τις είχαν ανάγκη. Στο Ηνωμένο Βασίλειο πάνω από το 30 % της κατ' οίκον νοσηλείας παρασχέθηκε από κοινωνικές επιχειρήσεις (<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/social-economy-and-the-covid-19-crisis-current-and-future-roles-f904b89f/#:~:text=The%20COVID%2D19%20crisis%20has%20allowed%20the%20social%20economy%20to,to%20provide%20goods%20and%20services>).

³¹ Υπάρχουν δύο εκατομμύρια επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 10 % του συνόλου των επιχειρήσεων στην ΕΕ. Περισσότερα από 11 εκατομμύρια άτομα, περίπου το 6 % των εργαζομένων της ΕΕ, εργάζονται σε επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en.

³² Τον Απρίλιο του 2020, η Επιτροπή δρομολόγησε δύο δέσμες μέτρων για την κινητοποίηση στήριξης για την αντιμετώπιση της νόσου COVID-19: την *Πρωτοβουλία Επενδύσεων για την Αντιμετώπιση του Κορονοϊού* (CRII) και την *Πρωτοβουλία Επενδύσεων για την Αντιμετώπιση του Κορονοϊού + (CRII+)*, οι οποίες εγκρίθηκαν άμεσα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

³³ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/emergency-support-instrument_el.

Τα μέτρα εγκλεισμού έχουν επηρεάσει τη συνολική ευημερία, η οποία, όπως και η ικανοποίηση από τη ζωή, βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο εδώ και 40 χρόνια³⁴. Το πρώτο εξάμηνο του 2020, το αίσθημα μοναξιάς στην Ευρώπη σχεδόν τριπλασιάστηκε, ιδίως μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων, ενώ αυξήθηκαν οι προκλήσεις στον τομέα της ψυχικής υγείας³⁵.

Οι οικονομικές ανισότητες, οι ανισότητες ως προς το φύλο και τις δεξιότητες, οι περιφερειακές και εθνικές ανισότητες επιδεινώθηκαν³⁶. Η νόσος COVID-19 αύξησε τον αριθμό των ατόμων που αντιμετωπίζουν συνθήκες ή κίνδυνο φτώχειας στην Ευρώπη³⁷. Ορισμένοι από τους οικονομικά πληγέντες από την πανδημία αντιμετώπισαν επίσης δυσκολίες πρόσβασης σε τρόφιμα³⁸. Οι φυλετικές και εθνικές μειονότητες διατρέχουν στατιστικά μεγαλύτερο κίνδυνο να προσβληθούν από τον ιό και να αντιμετωπίσουν οικονομική ανασφάλεια³⁹. Η κρίση αποκάλυψε επίσης την ανισότητα ως προς την πρόσβαση σε ψηφιακές υποδομές και υπηρεσίες, η οποία διεύρυνε το ψηφιακό χάσμα. Οι σπουδαστές από μειονεκτούντα περιβάλλοντα είχαν λιγότερες πιθανότητες να επωφεληθούν από τη διαδικτυακή μάθηση, και οι εργαζόμενοι χαμηλότερης ειδικευσης ήταν πιθανότερο να απασχολούνται σε θέσεις εργασίας που συνεπάγονται επαφή με το κοινό, με συνέπεια να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο έκθεσης στη νόσο ενώ, παράλληλα, να έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη. Οι (τηλ-)εργαζόμενοι γονείς, και ιδίως οι μητέρες, αντιμετώπισαν πρόσθετα βάρη λόγω της έλλειψης πρόσβασης σε παιδική φροντίδα. Οι γυναίκες αποτέλεσαν τη δυσανάλογα μεγάλη πλειονότητα των εργαζομένων πρώτης γραμμής, αντιπροσωπεύοντας το 70 % του συνολικού προσωπικού στον τομέα της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών. Η ενδοοικογενειακή βία αυξήθηκε σημαντικά⁴⁰. Επιπλέον, η κρίση ανέδειξε την ευάλωτη κοινωνική και οικονομική θέση των εργαζομένων από τρίτες χώρες⁴¹, καθώς και την καθοριστική συμβολή τους στην αντιμετώπιση του κορονοϊού από την Ευρώπη⁴². Οι οικονομικές δυσχέρειες και η ύφεση ενδέχεται επίσης να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη έκθεση στο οργανωμένο έγκλημα και σε αύξηση της διαφθοράς⁴³.

Οι οικονομικοί κλάδοι και οι επιχειρήσεις έχουν πληγεί σοβαρά από την κρίση. Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, όταν εξακολουθούσαν να ισχύουν τα μέτρα εγκλεισμού λόγω της νόσου COVID-19 στα περισσότερα κράτη μέλη, το εποχικά προσαρμοσμένο ΑΕΠ μειώθηκε κατά 12,1 % στη ζώνη του ευρώ και κατά 11,7 % στην ΕΕ σε σύγκριση με το προηγούμενο

³⁴ <https://www.mckinsey.com/featured-insights/europe/well-being-in-europe-addressing-the-high-cost-of-covid-19-on-life-satisfaction#>

³⁵ Η μεσαία «μετατόπιση των προκλήσεων υγείας» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/shifting-health-challenges_en) επιταχύνθηκε.

³⁶ Η μεσαία «διαφοροποίηση των ανισοτήτων» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/diversifying-inequalities_en) επιταχύνθηκε.

³⁷ Με βάση τις παραδοχές των εαρινών οικονομικών προβλέψεων της Επιτροπής για το 2020, το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν «κίνδυνο φτώχειας» αναμένεται να αυξηθεί κατά 4,8 εκατοστιαίες μονάδες. Οι πρόσθετες πολιτικές που θέσπισαν τα κράτη μέλη κατά τη διάρκεια της κρίσης μπορούν να μετριάσουν αυτή την αύξηση (σε 1,7 εκατοστιαίες μονάδες). Almeida, V., Barrios, S., Christl, M., De-Poli, S., Tumino, A., van der Wielen, W., 2020, Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures in the Great Lockdown (Το εισόδημα των νοικοκυριών και το προστατευτικό αποτέλεσμα των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής κατά τον «μεγάλο εγκλεισμό»). JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 06/2020, European Commission, Κοινό Κέντρο Ερευνών, Σεβίλλη. JRC121598. Παρόμοια πορίσματα παρουσιάστηκαν στο ακόλουθο άρθρο: <https://voxeu.org/article/inequality-and-poverty-effects-lockdown-europe>.

³⁸ Στις τράπεζες τροφίμων σημειώθηκε εκθετική αύξηση της ζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο (<http://www.fao.org/food-loss-reduction/news/detail/en/c/1271024/>)

³⁹ <https://www.enar-eu.org/Evidence-of-the-impact-of-Covid-19-on-racialised-communities-exposes-need-to>.

⁴⁰ Πλήττοντας κυρίως τις γυναίκες, τα παιδιά και τις κοινότητες ΛΟΑΔΜ+ (<https://unric.org/en/who-warns-of-surge-of-domestic-violence-as-covid-19-cases-decrease-in-europe/>).

⁴¹ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120730>.

⁴² https://ec.europa.eu/knowledge4policy/sites/know4pol/files/key_workers_covid_0423.pdf.

⁴³ <https://eucri.eu/news/europol-how-covid-19-shapes-serious-and-organised-crime-landscape-eu/>.

τρίμηνο⁴⁴. Οι σωρευτικές καθαρές απώλειες εσόδων των επιχειρήσεων της ΕΕ εκτιμάται ότι ανήλθαν μεταξύ 13 % και 24 % του ΑΕΠ της ΕΕ⁴⁵. Ένας εύθραυστος εταιρικός τομέας μπορεί να οδηγήσει σε πτωχεύσεις επιχειρήσεων, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει διαρκή οικονομική ζημία λόγω αύξησης της ανεργίας, απώλειας κεφαλαίων και καταστροφής των ιδίων κεφαλαίων των ιδιοκτητών τους. Επίσης, οι πτωχεύσεις των επιχειρήσεων διαταράσσουν τα οικονομικά δίκτυα και διακόπτουν τις διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού. Συρρίκνωση της επενδυτικής ικανότητας θα παρατηρηθεί ακόμη και στις επιχειρήσεις που θα επιβιώσουν. Η κρίση έχει επίσης επιδεινώσει περαιτέρω τις καθυστερήσεις πληρωμών στις επιχειρηματικές συναλλαγές⁴⁶. Για τις μικρές επιχειρήσεις, η καθυστέρηση των πληρωμών μπορεί να είναι καθοριστική για την επιβίωση ή την πτώχευσή τους, να θέσει δε σε κίνδυνο την ικανότητά τους να πληρώνουν τους εργαζόμενους και τους προμηθευτές, να λειτουργούν, να παράγουν και να αναπτύσσονται. Δεδομένων των περιορισμένων πόρων και των υφιστάμενων εμποδίων στην πρόσβαση σε κεφάλαια, οι ΜΜΕ ενδέχεται να έχουν μικρότερη ανθεκτικότητα και ευελιξία στην αντιμετώπιση του κόστους που οφείλεται σε κλυδωνισμούς όπως η νόσος COVID-19⁴⁷. Οι δημόσιες διοικήσεις δέχτηκαν σημαντική πίεση όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών σε επιχειρήσεις και πολίτες.

Οι αγορές εργασίας έχουν διαταραχθεί⁴⁸, με μαζικές απώλειες θέσεων εργασίας που θα μπορούσαν να έχουν αλυσιδωτές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Οι ικανότητες των κρατών μελών να χρηματοδοτούν δίκτυα ασφαλείας για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις που θα απορροφήσουν τον αντίκτυπο της κρίσης διαφέρουν και οι επακόλουθες ασυμμετρίες απειλούν την περιφερειακή και κοινωνική συνοχή. Σε αντίθεση με προηγούμενες κρίσεις, το μεγαλύτερο πλήγμα για την απασχόληση επήλθε στον τομέα των υπηρεσιών, που αποτελεί την κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία θέσεων εργασίας κατά την τελευταία δεκαετία⁴⁹. Προβλέπεται ότι, το 2020, θα χαθεί σχεδόν το 8 % του συνόλου των θέσεων εργασίας στην Ευρώπη, ποσοστό που ισοδυναμεί με 12 εκατομμύρια θέσεις πλήρους απασχόλησης⁵⁰, χωρίς να υπολογίζονται οι καταστροφικές επιπτώσεις στις άτυπες μορφές εργασίας και στην εργασία που αφορά την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου. Το γεγονός αυτό αυξάνει τον κίνδυνο διαρθρωτικής και μακροχρόνιας ανεργίας, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των προσόντων του εργατικού δυναμικού ακριβώς τη στιγμή κατά την οποία οι ψηφιακές και άλλες εξειδικευμένες δεξιότητες είναι καίριας σημασίας για τη μελλοντική απασχόληση, ενώ

⁴⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11156775/2-31072020-BP-EN.pdf/cbe7522c-ebfa-ef08-be60-b1c9d1bd385b>.

⁴⁵ <https://voxeu.org/article/eu-firms-post-covid-19-environment>.

⁴⁶ Τον Μάρτιο του 2020, οι καθυστερήσεις πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές στη Γαλλία τριπλασιάστηκαν σε σύγκριση με την ίδια περίοδο το 2019. Στην Ισπανία, το 70 % των ΜΜΕ δήλωσαν ότι οι προθεσμίες πληρωμής παρατείνονται μονομερώς από τους οφειλότες τους. Στην Ιταλία, εκτιμάται ότι οι καθυστερήσεις πληρωμών στις ΜΜΕ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020 υπερέβησαν τα 15 δισ. EUR.

⁴⁷ <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-covid-19-sme-policy-responses-04440101/>.

⁴⁸ COM (2020) 112 final, Συντονισμένη οικονομική αντίδραση στην έξαρση της νόσου COVID-19.

⁴⁹ Ο ξενοδοχειακός τομέας, τα αεροπορικά ταξίδια, ο τουρισμός και ο πολιτισμός δέχτηκαν ιδιαίτερα ισχυρό πλήγμα. Σε ορισμένους τομείς, όπως η παράδοση κατ' οίκον και η υγειονομική περίθαλψη, η σημειωθείσα αύξηση αφορούσε κυρίως επισφαλείς θέσεις εργασίας. Πολιτιστικές εκδηλώσεις ακυρώθηκαν, αίθουσες εκδηλώσεων έκλεισαν, οι παραγωγές σταμάτησαν, με αντίκτυπο στο εισόδημα και με αποτέλεσμα η κατάσταση στον πολιτιστικό και δημιουργικό τομέα να καταστεί πιο επισφαλής από ποτέ άλλοτε. Ο τομέας των μέσων ενημέρωσης, ο οποίος διαδραματίζει καίριο ρόλο σε μια δημοκρατία, επλήγη επίσης σοβαρά. Οι εκτιμήσεις της Επιτροπής του Μαΐου 2020 προέβλεπαν μείωση του κύκλου εργασιών άνω του 50 % το 2020, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη περαιτέρω περίοδοι εγκλεισμού. Βλέπε: SWD(2020)98 final, Identifying Europe's recovery needs (Εντοπισμός των αναγκών ανάκαμψης της Ευρώπης): Eurofound, 2020, COVID-19: Policy responses across Europe [COVID-19: Απαντήσεις πολιτικής σε όλη την Ευρώπη], Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

⁵⁰ https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_740893/lang--en/index.htm.

2 στους 5 Ευρωπαίους δεν διαθέτουν ψηφιακό γραμματισμό⁵¹. Επίσης, οι νέοι που εντάσσονται την περίοδο αυτή στο εργατικό δυναμικό θα δυσκολευτούν να διασφαλίσουν την πρώτη τους θέση εργασίας⁵². Επιπλέον, τη στιγμή που ξεκίνησε η πανδημία, το 21 % των ανθρώπων που ζουν στην ΕΕ αντιμετώπιζε ήδη κίνδυνο υπερχρέωσης⁵³.

Ο ρόλος της Τραπεζικής Ένωσης ήταν ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση της καταιγίδας βραχυπρόθεσμα, αλλά η Οικονομική και Νομισματική Ένωση παραμένει ατελής. Διαπιστώνουμε περισσότερο από ποτέ τη σημασία, μακροπρόθεσμα, της Ένωσης Κεφαλαιαγορών, σε μια περίοδο κατά την οποία είναι καθοριστικός ο ρόλος της άντλησης κεφαλαίων από την αγορά για την πραγματική οικονομία. Αν και οι ευκαιρίες χρηματοδότησης των επιχειρήσεων από την αγορά έχουν εν γένει βελτιωθεί, τα μέτρα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση μετοχικού κεφαλαίου θα τις καθιστούσαν πιο ανθεκτικές. Για να οικοδομήσει η ΕΕ ένα βιώσιμο μέλλον, χρειάζεται, επομένως, ανθεκτικότερες υποδομές χρηματοπιστωτικών αγορών, με βαθιές και ευρείες κεφαλαιαγορές που μπορούν να αξιοποιηθούν σε έναν κόσμο στρατηγικού ανταγωνισμού.

Η νόσος COVID-19 ενδέχεται να συμβάλει στη συνεχιζόμενη τάση συρρίκνωσης του πληθυσμού της Ευρώπης. Οι δημογράφοι⁵⁴ αναμένουν ακόμη χαμηλότερα ποσοστά γεννήσεων στην Ευρώπη λόγω της αβεβαιότητας που προκλήθηκε από την πανδημία και την επακόλουθη ύφεση⁵⁵. Λόγω της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα άτομα με αναπηρία είναι επίσης περισσότερο επιρρεπή στη φτώχεια και τη νόσο COVID-19⁵⁶, και είναι εκείνα που υφίστανται τη μεγαλύτερη κοινωνική απομόνωση εξαιτίας των μέτρων αποστασιοποίησης⁵⁷. Επιπλέον, οι δημογραφικές τάσεις επηρεάζουν την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα στο σύνολό τους.

Ευκαιρίες

Οι ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις είναι καίριας σημασίας για την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα και ανάκαμψη. Πρέπει να συνάδουν με τους στόχους πολιτικής της ΕΕ για τη συμπεριληπτικότητα, την ψηφιοποίηση, την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές και τη βιωσιμότητα, και η ανάλυση προοπτικών θα είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη μιας προοπτικής που θα διασφαλίζει την εκπλήρωση αυτών των προϋποθέσεων. Το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027 και το μέσο «Next Generation EU» θα προωθήσουν σημαντικές επενδύσεις, καινοτομία και οικονομική σύγκλιση μεταξύ των κρατών μελών, με διασφαλίσεις για το κράτος δικαίου. Θα διασφαλιστεί επίσης η εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς. Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα ενισχύσει την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα μέσω της στήριξης πακέτων επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων.

⁵¹ Digital Economy and Society Index 2020 (Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας 2020) (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>).

⁵² Εαρινές οικονομικές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2020.

⁵³ Eurofound, 2020, Addressing household over-indebtedness [Αντιμετώπιση της υπερχρέωσης των νοικοκυριών], Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

⁵⁴ Η μεγέθυνση «αύξηση των δημογραφικών ανισορροπιών» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/tool/megatrends-hub_en#explore) επιταχύνθηκε.

⁵⁵ <https://population-europe.eu/policy-brief/demography-and-coronavirus-pandemic>.

⁵⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/demography_report_2020_n.pdf.

⁵⁷ https://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_01.pdf και <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2020/05/18/which-jobs-are-most-at-risk-because-of-covid-19/>.

Η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, ιδίως των ΜΜΕ, πρέπει να ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες τους και στις ανάγκες που προκύπτουν από τις μακροπρόθεσμες μεταβάσεις. Η ανάληψη δράσης για την ενίσχυση του τραπεζικού τομέα, των κεφαλαιαγορών και της χρηματοδότησης με ίδια κεφάλαια, καθώς και η ενδυνάμωση της Ένωσης Κεφαλαιαγορών και η ολοκλήρωση της Τραπεζικής Ένωσης, θα είναι σημαντικές για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της ΕΕ. Οι εργαζόμενοι θα επωφεληθούν από τις μεταρρυθμίσεις αυτές, οι οποίες θα αυξήσουν την ικανότητα των επιχειρήσεων να διασφαλίζουν και να δημιουργούν θέσεις εργασίας. Η προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στις αγορές εργασίας που χαρακτηρίζονται από την κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ επαγγελματιών και χωρών θα είναι σημαντική για τη διατήρηση της απασχόλησης. Καθοριστικοί παράγοντες είναι η πραγματοποίηση επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο και στην καινοτομία, η εύρυθμη λειτουργία των θεσμών και η ύπαρξη ενός ελκυστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Η νόσος COVID-19 προκάλεσε ταχείες μεταβολές στις αγορές εργασίας. Λόγω της πανδημίας, πραγματοποιήθηκαν μέσα σε λίγες εβδομάδες αλλαγές η πραγματοποίηση των οποίων προβλεπόταν ότι θα απαιτούσε δεκαετίες, όπως η τηλεργασία σε ολόκληρους οργανισμούς, εθνικές διοικήσεις και εταιρείες, ή οι εικονικές διασκέψεις και εκδηλώσεις που αντικαθιστούν τις δια ζώσης συναθροίσεις⁵⁸⁵⁹. Αν και μέρος αυτής της μεταστροφής ενδέχεται να είναι προσωρινό, θα ανοίξει τον δρόμο για νέες ευκαιρίες απασχόλησης και θα ενισχύσει την ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας. Παρέχει επίσης την ευκαιρία για επανεξέταση και προσαρμογή των μορφών απασχόλησης και των μοντέλων σταδιοδρομίας.

Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια χρειάστηκε να καταστούν εικονικά σχεδόν εν μια νυκτί· παρουσιάστηκαν έτσι νέες ευκαιρίες για την παροχή εκπαίδευσης και μάθησης⁶⁰. Η υπερσυνδεσιμότητα και η διασυννοριακή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οι νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις και τρόποι παροχής (π.χ. εικονική ή μεικτή), οι πρόοδοι στις γνωστικές επιστήμες, η διαθεσιμότητα πληροφοριών και η μεγαλύτερη έμφαση στη διά βίου μάθηση συμβάλλουν από κοινού στις αλλαγές των μαθησιακών μοντέλων και της πρόσβασης στην εκπαίδευση.

Η ανατροπή καθιερωμένων τρόπων ζωής έχει εντείνει τη συζήτηση σχετικά με τον τρόπο που μετρούμε την πρόοδο και αντιλαμβανόμαστε την «ευημερία». Όπως τονίζεται στην ετήσια στρατηγική του 2020 για τη βιώσιμη ανάπτυξη⁶¹, η οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Τον Δεκέμβριο του 2019, η Επιτροπή παρουσίασε την *Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία*, τη νέα αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ που αποσκοπεί στον μετασχηματισμό της Ένωσης σε μια σύγχρονη, αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων και ανταγωνιστική οικονομία, όπου οι κλιματικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις μετατρέπονται σε ευκαιρίες. Η κρίση έδωσε νέα ώθηση στη δημόσια συζήτηση σχετικά με το

⁵⁸ Η μεσαία «μεταβαλλόμενος χαρακτήρας της εργασίας» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/changing-nature-work_en) επιταχύνθηκε.

⁵⁹ <https://www2.deloitte.com/be/en/pages/covid-19/articles/workforce/workforce-strategy.html>

⁶⁰ Η μεσαία «διαφοροποίηση της εκπαίδευσης και της μάθησης» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/diversification-education-learning_en) επιταχύνθηκε.

⁶¹ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-annual-sustainable-growth-strategy_en.

είδος της οικονομικής ανάπτυξης που επιθυμούμε, με το τι είναι πραγματικά σημαντικό για την ευημερία των ανθρώπων σε έναν κόσμο πεπερασμένων πόρων και με την ανάγκη νέων κριτηρίων μέτρησης για τον υπολογισμό της προόδου πέραν της αύξησης του ΑΕΠ. Η ΕΕ είναι σε θέση να αναλάβει ηγετικό ρόλο σε διεθνές επίπεδο και να προωθήσει την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και την ισότητα, θέτοντας τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών στο επίκεντρο της οικονομικής πολιτικής⁶². Οι ΣΒΑ μπορούν να θεωρηθούν το μέσο για την επίτευξη μεγαλύτερης ανθεκτικότητας. Οι στρατηγικές προβλέψεις μπορούν, με τη σειρά τους, να συμβάλουν στον προσδιορισμό των βέλτιστων τρόπων για την επίτευξη των ΣΒΑ.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό περαιτέρω κοινωνικών και οικονομικών ευκαιριών και τρόπων επίτευξης της πράσινης, ψηφιακής και δίκαιης μετάβασης. Για την επίτευξη αυτού του στόχου απαιτείται ο σχεδιασμός νέων κοινωνικών και δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων και η δοκιμή της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητάς τους, με σκοπό να αναζωογονηθεί το μοντέλο κοινωνικής οικονομίας της αγοράς της Ευρώπης και να διασφαλιστεί παράλληλα ο ηγετικός ρόλος της ΕΕ στην παγκόσμια οικονομία. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών είναι επίσης σημαντική για τη διαμόρφωση των επαγγελμάτων του μέλλοντος, για τον εντοπισμό νέων δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την πράσινη και ψηφιακή οικονομία, τα μαθησιακά πρότυπα και τις εταιρικές σχέσεις, καθώς και για την κατανόηση της σχετικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των νέων τεχνολογιών, των θέσεων εργασίας, της εκπαίδευσης και των βασικών ενδιαφερόμενων μερών. Υπό το πρίσμα των ευρύτερων δημογραφικών τάσεων που επηρεάζουν ορισμένες αγροτικές περιοχές, των προκλήσεων που παροξύνονται από τις περιφερειακές και τοπικές ανισότητες, καθώς και της «γεωγραφίας της δυσανεξίας», θα απαιτηθεί επίσης ένα μακροπρόθεσμο όραμα για τις αγροτικές περιοχές, το οποίο θα λαμβάνει υπόψη την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, τις ανάγκες σε υποδομές, την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και την εδαφική συνοχή· αυτό το μακροπρόθεσμο όραμα θα πρέπει να τέμνει διάφορους τομείς πολιτικής και να απαιτεί μια ολοκληρωμένη και συντονισμένη προσέγγιση σε ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Τέλος, η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα μπορούσε να υποστηρίξει τον προβληματισμό σχετικά με την απόδοση νέου νοήματος στην πρόοδο και την ευημερία και σχετικά με την υιοθέτηση δεικτών που θα ήταν πιο ουσιαστικοί για τη μέτρηση αυτών των προσδοκιών (τμήμα 4).

3.2. Η γεωπολιτική διάσταση

Η γεωπολιτική ανθεκτικότητα σχετίζεται με την ενίσχυση της «ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας»⁶³ της Ευρώπης και του ηγετικού ρόλου της σε παγκόσμιο επίπεδο. Βασίζεται στην έκφραση των αξιών της ΕΕ σε έναν ιδιαίτερα αλληλεξαρτώμενο κόσμο

⁶² Οι ΣΒΑ (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>) είναι ένας χάρτης πορείας για την ανθρωπότητα που περιλαμβάνει σχεδόν κάθε πτυχή ευημερίας που αφορά τον άνθρωπο και τον πλανήτη. Αποτελούν βασικό εργαλείο για την επανεκκίνηση της αναπτυξιακής στρατηγικής της Ευρώπης προς την κατεύθυνση της ανταγωνιστικής βιωσιμότητας, διασφαλίζοντας ότι η οικονομία θα λειτουργεί για όλους και ότι η ανάπτυξη θα είναι βιώσιμη. Για να στηρίξει τον κεντρικό ρόλο των ΣΒΑ στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής, και ιδίως στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, η Eurostat δημοσιεύει [ετήσια έκθεση παρακολούθησης](#).

⁶³ Ως ανοικτή στρατηγική αυτονομία νοείται η δέσμευση της ΕΕ να ασκεί ανοικτό και δίκαιο εμπόριο, διαφυλάσσοντας τα οφέλη μιας ανοικτής οικονομίας και στηρίζοντας τους εταίρους σε ολόκληρο τον κόσμο ώστε να ηγηθεί της ανανεωμένης και αναζωογονημένης μορφής πολυμερούς προσέγγισης που χρειάζεται ο κόσμος. Παράλληλα, η ΕΕ έχει επίγνωση της ανάγκης να μειωθεί η εξάρτησή της και να ενισχυθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού της σε βασικές τεχνολογίες και αλυσίδες αξίας (COM (2020) 456 final, Η ώρα της Ευρώπης: ανασύνταξη και προετοιμασία για την επόμενη γενιά).

ανταγωνιστικών δυνάμεων, όπου η νόσος COVID-19 έχει επηρεάσει τις γεωπολιτικές τάσεις και τα ισοζύγια ισχύος. Καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες γίνονται όλο και πιο εσωστρεφείς, αφήνουν ένα κενό στην παγκόσμια σκηνή, το οποίο άλλοι «παίκτες», όπως η Κίνα⁶⁴, είναι πρόθυμοι να καλύψουν. Κινητοποιώντας στρατηγικούς πόρους για ανθρωπιστική και αναπτυξιακή βοήθεια και προσπαθώντας να καταστήσει διαθέσιμα σε παγκόσμιο επίπεδο εμβόλιο και φάρμακα για την καταπολέμηση της νόσου COVID-19, η ΕΕ διαδραματίζει ηγετικό ρόλο μέσω της προσέγγισης «Ομάδα Ευρώπη»⁶⁵.

Ικανότητες

Η ΕΕ θεωρείται αξιόπιστος εταίρος και υπεύθυνη ηγετική δύναμη. Καθώς η παγκόσμια τάξη απειλεί να διαβρώσει και να κατακερματίσει, η ΕΕ μπορεί να λειτουργήσει ως φορέας σταθερότητας και εγγυήτρια της ειρήνης. Η ΕΕ μεσολαβεί σε καταστάσεις κρίσης, αναλαμβάνει διαμεσολαβητικό ρόλο σε διεθνείς συμφωνίες και χρησιμοποιεί την ικανότητα συστράτευσης που διαθέτει για την εξεύρεση παγκόσμιων λύσεων σε παγκόσμια προβλήματα. Η πανδημία δείχνει ότι οι παγκόσμιες προκλήσεις απαιτούν αποτελεσματική και ευέλικτη διεθνή συνεργασία και κοινές λύσεις. Η ΕΕ διαμορφώνει ενεργά τη συνεργασία στις δομές παγκόσμιας διακυβέρνησης· η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας υποστηρίζονται από πολύπλευρη διπλωματία και στρατηγικές εταιρικές σχέσεις με βασικούς παράγοντες και περιφέρειες. Οι προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας της ΕΕ καθοδηγούνται από την παγκόσμια στρατηγική της. Κατανοώντας τη σημασία της συνεργασίας στον τομέα της ασφαλείας και της άμυνας, η ΕΕ έχει, μεταξύ άλλων, συστήσει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας και τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO)⁶⁶ και έχει δρομολογήσει μια πρωτοβουλία στρατιωτικής κινητικότητας.

Η εκτεταμένη παγκόσμια εμπορική ικανότητα της Ευρώπης στηρίζει τη γεωπολιτική ισχύ και την ανθεκτικότητά της. Από τη διενέργεια ανάλυσης όσον αφορά την εμπορική εξάρτηση για προϊόντα που εξαρτώνται από μικρό αριθμό προμηθευτών προκύπτει ότι, για όλα σχεδόν τα προϊόντα που εισάγονται στην ΕΕ, υπάρχουν εναλλακτικές πηγές εφοδιασμού. Μόλις το 1 % της συνολικής αξίας των εισαγωγών της ΕΕ προέρχεται από έναν μόνο προμηθευτή, ενώ το 10 % προέρχεται από τουλάχιστον 67 εναλλακτικούς προμηθευτές, και το ήμισυ του συνόλου των προϊόντων προέρχεται από περισσότερους από 25 προμηθευτές παγκοσμίως⁶⁷. Επιπλέον, πάνω από τα δύο τρίτα των εισαγωγών της ΕΕ είναι ενδιάμεσες εισροές που χρησιμοποιούνται στις οικείες διαδικασίες παραγωγής. Συνεπώς, η ΕΕ είναι σταθερά σε θέση να χρησιμοποιεί την οικονομική της επιρροή και διαπραγματευτική ισχύ για τη σύναψη διεθνών συμφωνιών που προστατεύουν τους πολίτες της.

Η ΕΕ είναι διαστημική δύναμη. Έχει αναπτύξει κρίσιμες διαστημικές ικανότητες, οι οποίες χρησιμεύουν ως γεωπολιτικό εργαλείο για την ενίσχυση του παγκόσμιου ρόλου της στην

⁶⁴ <https://www.cfr.org/conference-calls/after-covid-19-chinas-role-world-and-us-china-relations>.

⁶⁵ Ο στόχος της προσέγγισης «Ομάδα Ευρώπη» είναι ο συνδυασμός πόρων από την ΕΕ, τα κράτη μέλη της και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, ιδίως την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.

⁶⁶ Άρθρο 42 παράγραφος 6 και άρθρο 46 της ΣΕΕ, και Πρωτόκολλο αριθ. 10.

⁶⁷ <https://ecipe.org/blog/how-survive-trade-apocalypse/>.

τεχνολογική ανάπτυξη και επιτήρηση⁶⁸. Αρκετοί κρίσιμοι οικονομικοί τομείς βασίζονται σε υπηρεσίες που παρέχονται από ευρωπαϊκό διαστημικό εξοπλισμό.

Η ΕΕ οικοδομεί ανθεκτικότητα στις γειτονικές της χώρες και πέραν αυτών. Είναι ο μεγαλύτερος χορηγός αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας στον κόσμο, με μεγαλύτερη εστίαση στις γειτονικές της χώρες και την Αφρική. Η Ευρώπη στηρίζει τις χώρες-εταίρους με χρηματοδότηση, κατάρτιση και διαρθρωτικές βελτιώσεις για την τόνωση της ανάπτυξης και της ανθεκτικότητάς τους, καθώς και για την υλοποίηση των ΣΒΑ. Επιπλέον, μέσω της πρωτοβουλίας για την Ανατολική Εταιρική Σχέση, η ΕΕ συμβάλλει στην ενίσχυση της σταθερότητας, της ευημερίας και της ανθεκτικότητας των γειτόνων της, βοηθώντας τους να σημειώσουν πρόοδο κατά την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση.

Η ΕΕ διαθέτει μακρόχρονη ικανότητα και κληρονομιά στη διαμόρφωση διεθνών προτύπων και κανόνων. Πρέπει τώρα να ενισχύσει μελλοντοστραφείς συμμαχίες για να εξακολουθήσει να διαμορφώνει διεθνείς κανόνες και πρότυπα κατά τρόπο που να αντικατοπτρίζει τις ευρωπαϊκές αξίες και τα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Παρά τις επιδόσεις της ΕΕ όσον αφορά την προορατική συνεργασία με την οικογένεια του ΟΗΕ και άλλους διεθνείς οργανισμούς σε διάφορα φόρουμ⁶⁹, οι συμμαχίες αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές ενόψει της αυξανόμενης πίεσης που ασκούν σημαντικοί παγκόσμιοι παράγοντες.

Η ΕΕ μπορεί να αξιοποιήσει τις γεωπολιτικές της ικανότητες και τη διεθνή επιρροή της με συνεκτικό και αποτελεσματικό τρόπο σήμερα και στο μέλλον. Η Ευρώπη θα πρέπει να εξακολουθήσει να αναπτύσσει ένα στρατηγικό δίκτυο εταιρικών σχέσεων και συμμαχιών για να μειώσει τις εξαρτήσεις σε κρίσιμες αλυσίδες αξίας, να συμβάλει στην ειρήνη και τη σταθερότητα στις γειτονικές της χώρες, να αναζητήσει αποτελεσματικές λύσεις σε παγκόσμια προβλήματα και να αναζωογονήσει μια πολυμερή παγκόσμια τάξη βασισμένη σε κανόνες, καθώς και να αξιοποιήσει τους χρηματοδοτικούς της πόρους για τη στήριξη των πολιτικών της στόχων. Η ΕΕ είναι αναμφίβολα σε θέση να διαμορφώσει το πολυμερές σύστημα παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης, να αναπτύξει αμοιβαία επωφελείς σχέσεις για την τόνωση της ανταγωνιστικότητάς της⁷⁰, και να προωθήσει και να θέσει παγκόσμια πρότυπα για την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Η επίτευξη αυτών των στόχων θα πρέπει να γίνει με την παράλληλη προώθηση των δημοκρατικών αξιών της και τη διασφάλιση της συνοχής με ευρύτερες προτεραιότητες στους τομείς της βιωσιμότητας, της κλιματικής αλλαγής, της ψηφιακής οικονομίας και της ασφάλειας.

Τρωτά σημεία

Η πολυμερής προσέγγιση και το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα δέχονται αυξανόμενες πιέσεις από στενά εθνικά συμφέροντα. Η διαφύλαξη ενός χώρου για την επίτευξη ομοφωνίας και την ανάληψη κοινής δράσης με σκοπό την αντιμετώπιση των

⁶⁸Για παράδειγμα, η δορυφορική πλοήγηση, η γεωσκόπηση, οι τηλεπικοινωνίες, η κυβερνητική υπηρεσία (PRS) του Galileo.

⁶⁹ Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ITU) και Παγκόσμιος

Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΔΙ) Επίσης, με την G7, την G20, τον ΟΟΣΑ, το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Σώμα του Διαδικτύου για την Εκχώρηση Ονομάτων και Αριθμών (ICANN), τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), την ASEAN και την ASEM.

⁷⁰ COM (2020) 102 final, Μια νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη· SWD(2020)98 final, Identifying Europe's recovery needs (Εντοπισμός των αναγκών ανάκαμψης της Ευρώπης)·

παγκόσμιων προκλήσεων και την προστασία των κοινών δημόσιων αγαθών είναι καίριας σημασίας για τη γεωπολιτική ανθεκτικότητα.

Η μετατόπιση της ισχύος προς την Ανατολή και τον Νότο αποτελεί παγκόσμια μεγατάση. Παρά την προσωρινή επιβράδυνσή της λόγω της κρίσης COVID-19, πιθανώς θα συνεχιστεί καθώς πηγάζει από το αυξανόμενο οικονομικό και πολιτικό βάρος αναδυόμενων παραγόντων, το οποίο στηρίζεται και στο δημογραφικό τους βάρος. Η μείωση του μεριδίου της ΕΕ στον παγκόσμιο πληθυσμό και στο παγκόσμιο ΑΕΠ⁷¹ μπορεί να έχει περαιτέρω αντίκτυπο όσον αφορά την επιρροή της σε πολλούς κρίσιμους τομείς.

Το περιβάλλον ασφάλειας μεταβάλλεται διαρκώς. Χαρακτηρίζεται από τη μεταβαλλόμενη ισορροπία δυνάμεων, την αυξανόμενη χρήση υβριδικών απειλών, τον πόλεμο στο διάστημα και στον κυβερνοχώρο, την παραπληροφόρηση και τον αυξανόμενο ρόλο μη κρατικών παραγόντων⁷². Επίσης, η κρίση έχει εντείνει ακόμη περισσότερο τις πιέσεις, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε συγκρούσεις. Ο αντίκτυπος οικονομικών μέτρων που υπαγορεύονται από πολιτικές σκοπιμότητες, όπως ο εξωεδαφικός αντίκτυπος κυρώσεων ή μέτρων προστατευτισμού, θέτει πρόσθετες προκλήσεις για την ΕΕ. Η πανδημία COVID-19 κατέδειξε την ευπάθεια βασικών υποδομών και την ανάγκη προστασίας τους από φυσικές και ψηφιακές απειλές⁷³. Η κρίση επιδείνωσε επίσης τα υπάρχοντα τρωτά σημεία και τις ανισότητες στις χώρες που πλήττονται από συγκρούσεις και στις ευάλωτες χώρες. Για την προώθηση ενός συνεκτικού στρατηγικού οράματος, η ΕΕ χρειάζεται κοινή αντίληψη του περιβάλλοντος ασφάλειας, καθώς και κοινούς σκοπούς και στόχους. Έως το τέλος του 2020, ο Ύπατος Εκπρόσωπος θα παρουσιάσει ανάλυση των απειλών και των προκλήσεων, ως υπόβαθρο του στρατηγικού προσανατολισμού για την ασφάλεια και την άμυνα, που θα παρουσιαστεί έως το 2022. Το έγγραφο αυτό θα συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής νοοτροπίας για την ασφάλεια και την άμυνα, θα δώσει νέα ώθηση σε διάφορες αμυντικές πρωτοβουλίες και θα ενισχύσει τη συνοχή τους⁷⁴.

Η ομαλή διαχείριση της μετανάστευσης θα εξακολουθήσει να αποτελεί προτεραιότητα. Τα βαθύτερα αίτια της μετανάστευσης, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών συγκρούσεων, της φτώχειας και των ανισοτήτων που επιδεινώθηκαν λόγω της κρίσης COVID-19 και της κλιματικής αλλαγής, θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν⁷⁵. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων⁷⁶ θα απαιτήσει αυξημένη προσοχή, ευελιξία, πόρους και διπλωματικές προσπάθειες, υποστηριζόμενες και με συνδρομή, και παράλληλα στρατηγικές,

⁷¹ https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/global-europe-2050-report_en.pdf.

⁷² COM (2020) 605 final, Στρατηγική της ΕΕ για την Ένωση Ασφάλειας.

⁷³ Ο.π.

⁷⁴ D. Fiott, 2020, Uncharted territory? Towards a common threat analysis and a strategic compass for EU security and defence (Αχατογράφη περιοχή; Προς μια κοινή ανάλυση απειλών και έναν στρατηγικό προσανατολισμό της ΕΕ για την ασφάλεια και την άμυνα), Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Μελετών για Θέματα Ασφάλειας

⁷⁵ Η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμά ότι, έως το 2050, η κλιματική αλλαγή ενδέχεται να εξαναγκάσει περισσότερα από 140 εκατομμύρια άτομα να γίνουν εσωτερικοί κλιματικοί μετανάστες σε όλη την Αφρική, τη Νότια Ασία και τη Λατινική Αμερική (<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>).

⁷⁶ Γι' αυτό, εξάλλου, απαιτούνται περαιτέρω αποδεικτικά στοιχεία και έρευνα, για να αναλυθεί η πολυπλοκότητα μακροπρόθεσμων αλληλένδετων παραγόντων, στο πλαίσιο της προσέγγισης ανάλυσης προοπτικών, όπως αναπτύχθηκε από το Κέντρο Γνώσης για τη Δημογραφία (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/migration-demography_en).

⁷⁷ COM(2020) 605 final, Στρατηγική της ΕΕ για την Ένωση Ασφάλειας.

ισορροπημένες και εξατομικευμένες εταιρικές σχέσεις με βασικές τρίτες χώρες, προκειμένου να βρεθούν βιώσιμες και αποτελεσματικές λύσεις για τη διαχείριση της μετανάστευσης⁷⁸.

Η έλλειψη ενότητας σε συγκεκριμένους τομείς της πολιτικής εξωτερικών υποθέσεων και ασφάλειας αποτελεί πηγή ευπάθειας. Η ισχύς και η αξιοπιστία της ΕΕ στο εξωτερικό συνδέονται άμεσα με την εσωτερική της ενότητα και συνοχή, η οποία στηρίζεται στην πολυμορφία της. Η έλλειψη ενότητας και συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών μπορεί, ορισμένες φορές, να περιορίσει την αποτελεσματικότητα και την ευελιξία της δράσης σε επίπεδο ΕΕ, γεγονός που θα μπορούσε να δώσει τη δυνατότητα σε ξένες δυνάμεις να εφαρμόσουν στρατηγικές «διαίρει και βασίλευε».

Η κρίση COVID-19 αποκάλυψε την υπερβολική εξάρτηση της Ευρώπης από προμηθευτές κρίσιμων πρώτων υλών από τρίτες χώρες⁷⁹ και κατέδειξε με ποιο τρόπο οι διαταραχές του εφοδιασμού μπορούν να επηρεάσουν τα βιομηχανικά οικοσυστήματα και άλλους παραγωγικούς τομείς. Παρά την ύπαρξη εναλλακτικών πηγών εφοδιασμού για τα περισσότερα προϊόντα, η Ευρώπη εξαρτάται όλο και περισσότερο από περιορισμένο αριθμό εξωτερικών προμηθευτών για ορισμένα κρίσιμα αγαθά, εξαρτήματα και πρώτες ύλες (πλαίσιο 3.1), καθώς και γεωργικά προϊόντα. Το κλείσιμο εργοστασίων σε εστίες της νόσου COVID-19 στην Κίνα και τη βόρεια Ιταλία οδήγησε σε αναστολή της λειτουργίας των εγκαταστάσεων αυτοκινητοβιομηχανίας σε ολόκληρη την Ευρώπη, με αποτέλεσμα απώλειες που ισοδυναμούν με το 12,5 % της συνολικής παραγωγής για το 2019⁸⁰. Παρόμοια είναι η εικόνα για τα φάρμακα από την Ινδία, με αποτέλεσμα να υπάρξουν ελλείψεις σε γενόσημα φάρμακα⁸¹. Τον Απρίλιο του 2020, η ευρωπαϊκή βιομηχανική παραγωγή είχε μειωθεί κατά 27 % σε διάστημα 12 μηνών⁸². Επιπλέον, η Ευρώπη εξαρτάται κατά πολύ από τρίτες χώρες για προηγμένα εξαρτήματα επεξεργασίας δεδομένων, ιδίως μικροεπεξεργαστές, καθώς μόλις το 10 % περίπου της παγκόσμιας παραγωγής προέρχεται από την ΕΕ⁸³. Με την κλιμάκωση των παγκόσμιων εντάσεων, οι ευρωπαϊκές αλυσίδες εφοδιασμού γίνονται ολοένα και πιο ευάλωτες.

Πλαίσιο 3.1: ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ — Κρίσιμες πρώτες ύλες

Ανεξάρτητα από τις διαταραχές του εφοδιασμού κατά τη διάρκεια της κρίσης COVID-19, η ΕΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τρίτες χώρες όσον αφορά τις κρίσιμες πρώτες ύλες που είναι απαραίτητες για να παραμείνει στην πρώτη γραμμή του παγκόσμιου ανταγωνισμού — είτε από οικονομική άποψη είτε από άποψη άμυνας (διάγραμμα 3.1). Συνεπώς, η αντιμετώπιση της υπερβολικής εξάρτησης από τρίτες χώρες για κρίσιμες πρώτες ύλες⁸⁴, όπως ο γραφίτης, το κοβάλτιο, το

⁷⁸ Θα προταθούν λύσεις μέσω νομοθετικών και μη νομοθετικών πρωτοβουλιών στο πλαίσιο του νέου συμφώνου για τη μετανάστευση και το άσυλο.

⁷⁹ Οι παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού είναι ιδιαίτερα πολύπλοκες. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι υπεύθυνες για τα δύο τρίτα του διεθνούς εμπορίου, με υψηλό κατακερματισμό της παραγωγής ενδιάμεσων αγαθών, τα οποία αποστέλλονται μεταξύ διαφορετικών εγκαταστάσεων παραγωγής (<https://iap.unido.org/articles/lessons-past-disruptions-global-value-chains>; <https://www.entrepreneur.com/article/349229>).

⁸⁰ <https://www.acea.be/press-releases/article/298-automobile-factories-operating-across-europe-new-data-shows>.

⁸¹ https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/trade_related_goods_measure_e.htm.

⁸² <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10294900/4-12062020-AP-EN.pdf/93c51a4c-e401-a66d-3ab3-6ecd51a1651f>

⁸³ <https://www.economist.com/leaders/2018/12/01/chip-wars-china-america-and-silicon-supremacy>.

⁸⁴ Οι στρατηγικές για την υπέρβαση των εξαρτήσεων περιλαμβάνουν διαφοροποίηση πηγών, ανάπτυξη υποκατάστατων ή παράταση της ζωής των σχετικών προϊόντων.

λίθιο και οι σπάνιες γαίες⁸⁵, αποτελεί ένα από τα καθοριστικά στοιχεία για την ενίσχυση της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας της Ευρώπης στις βασικές τεχνολογίες που απαιτούνται για την επίτευξη μιας ψηφιακής κοινωνίας με ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα. Στις τεχνολογίες αυτές περιλαμβάνονται οι συσσωρευτές, οι κυψέλες καυσίμου, η ηλιακή και η αιολική ενέργεια, καθώς και το υδρογόνο. Καθώς αυτές χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο, η ΕΕ κινδυνεύει να αντικαταστήσει την εξάρτησή της από τα ορυκτά καύσιμα με μια εξάρτηση από πολλές πρώτες ύλες που προέρχονται από το εξωτερικό. Σύμφωνα με ένα σενάριο υψηλής ζήτησης, η ΕΕ θα χρειαστεί 18 φορές περισσότερο λίθιο έως το 2030 και 60 φορές περισσότερο έως το 2050⁸⁶. Το **διάγραμμα 3.2** υποδεικνύει ότι η παγκόσμια εξόρυξη πρώτων υλών, συμπεριλαμβανομένων των κρίσιμων πρώτων υλών, προβλέπεται να υπερδιπλασιαστεί έως το 2050.

Η υψηλή εξάρτηση απαιτεί μεγαλύτερη ανθεκτικότητα και διαφοροποίηση του εφοδιασμού, ιδίως με καλύτερη αξιοποίηση των εγχώριων πηγών στην ΕΕ, κυκλικότητα των πρώτων υλών ή παράταση της διάρκειας ζωής των προϊόντων, με έμφαση στην επαναχρησιμοποίηση, την επισκευή και την ανακύκλωση, καθώς και μέσω της στρατηγικής εμπορικής πολιτικής και της διπλωματίας μας.

Η αξιοποίηση των αστικών ορυχείων, δηλαδή η ανάκτηση πρώτων υλών από αστικά απόβλητα μέσω της ανακύκλωσης, θα μπορούσε ενδεχομένως να ικανοποιήσει μεγάλο μέρος της ζήτησης κρίσιμων πρώτων υλών της ΕΕ⁸⁷. Η Ευρώπη κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως στις υποδομές ανακύκλωσης μετάλλων και η ευρωπαϊκή βιομηχανία παράγει πάνω από τα μισά βασικά της μέταλλα από ανακυκλωμένες πηγές, έναντι 19 % στον υπόλοιπο κόσμο. Ωστόσο, για να εξασφαλίσει η ΕΕ τους πόρους που χρειάζεται και να υλοποιήσει την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, πρέπει να καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες.

Οι ίδιοι ορυκτοί πόροι της Ευρώπης δεν αξιοποιούνται επαρκώς και η επεξεργασία, η ανακύκλωση, ο εξευγενισμός και ο διαχωρισμός στην ΕΕ παρουσιάζουν τρωτά σημεία⁸⁸. Αυτό οφείλεται στο υψηλό κόστος παραγωγής σε σύγκριση με τις τιμές της διεθνούς αγοράς, στα υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα και στα χαμηλά σημερινά επίπεδα αποδοχής από το κοινό. Οι επενδύσεις στην παραγωγή πρωτογενών και δευτερογενών πρώτων υλών θα ήταν επωφελείς για την απασχόληση σε όλες τις μεταποιητικές βιομηχανίες. Η εξόρυξη και ο εξευγενισμός στην ΕΕ απασχολούν ήδη 3,4 εκατομμύρια εργαζομένους, ενώ η σχετική μεταποίηση αντιπροσωπεύει επιπλέον 25 εκατομμύρια θέσεις εργασίας. Οι επισκευές και η ανάκτηση υλικών παρέχουν 2,2 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, αριθμός που αυξάνεται συνεχώς. Οι επενδύσεις αυτές θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διατήρηση των υφιστάμενων δεξιοτήτων υψηλής τεχνολογίας στους τομείς της γεωλογίας και της μεταλλουργίας και στην ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων για την τόνωση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας της ΕΕ σε έναν τομέα με ισχυρό αναπτυξιακό δυναμικό τον 21ο αιώνα. Ωστόσο, οι επενδύσεις στις εξορυκτικές ικανότητες της ΕΕ δεν θα πρέπει να αποβούν εις βάρος των περιβαλλοντικών προτύπων.

Διάγραμμα 3.1⁸⁹ Κίνδυνος εφοδιασμού με πρώτες ύλες για βασικές τεχνολογίες⁹⁰

⁸⁵ Η ευρωπαϊκή βιομηχανία, ιδίως η παραγωγή συσσωρευτών, κινητήρων και ανεμογεννητριών, εξαρτάται από τις εισαγωγές γραφίτη (εκ των οποίων το 48 % προέρχεται από την Κίνα), κοβαλτίου (εκ των οποίων το 68 % προέρχεται από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό), λιθίου (εκ των οποίων το 78 % προέρχεται από τη Χιλή) και σπάνιων γαίων (εκ των οποίων σχεδόν το 100 % προέρχεται από την Κίνα).

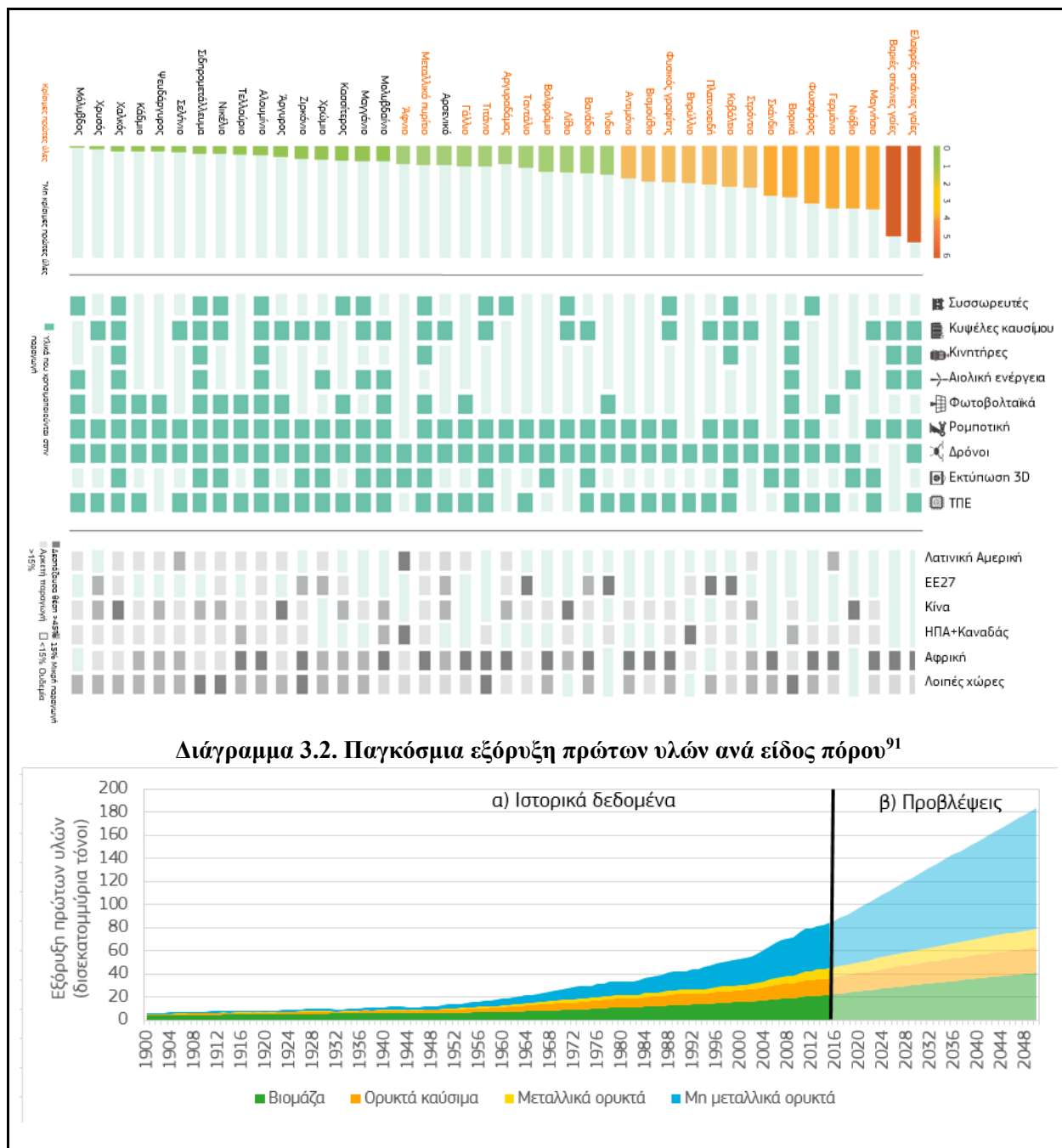
⁸⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Critical Raw Materials for strategic technologies and sectors — a foresight study, 2020 (Εκθεση σχετικά με τις πρώτες ύλες για τεχνολογίες και τομείς στρατηγικής σημασίας) (doi: 10.2873/58081).

⁸⁷ www.prosumproject.eu.

⁸⁸ <https://minatura2020.eu>.

⁸⁹ Στο διάγραμμα 3.1 παρουσιάζονται οι κίνδυνοι εφοδιασμού με πρώτες ύλες (σε κλίμακα 1 έως 6), οι βασικές τεχνολογίες στις οποίες χρησιμοποιούνται και οι γεωγραφικές τους πηγές.

⁹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Critical Raw Materials for strategic technologies and sectors — a foresight study, 2020 (Εκθεση σχετικά με τις πρώτες ύλες για τεχνολογίες και τομείς στρατηγικής σημασίας) (doi: 10.2873/58081).

Το εμπόριο και οι επενδύσεις έχουν υποχωρήσει σημαντικά, με αποτέλεσμα να υπονομεύεται η παγκόσμια ευημερία και σταθερότητα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, ο όγκος του διεθνούς εμπορίου θα μειωθεί μεταξύ 9 % (ΔΝΤ) και 32 % (ΠΟΕ) το 2020, ενώ οι άμεσες ξένες επενδύσεις μειώθηκαν κατά 28,2 % το πρώτο εξάμηνο του 2020 σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2019⁹².

⁹¹ ΟΟΣΑ, 2019, Global Material Resources Outlook to 2060: Economic Drivers and Environmental Consequences (Προοπτικές για τους παγκόσμιους υλικούς πόρους έως το 2060: οικονομικοί παράγοντες και περιβαλλοντικές συνέπειες), εκδόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι...

⁹² Η μείωση αφορά τον αριθμό συμφωνιών για την απόκτηση μεριδίου μετοχών τουλάχιστον 10 % του συνολικού κεφαλαίου, μεταξύ Ιανουαρίου και Ιουνίου 2020, σε σύγκριση με το 2019. Οι ενδοεθνικές διασυννοριακές επενδύσεις έχουν μειωθεί κατά 33,5 % και οι επενδύσεις από χώρες εκτός ΕΕ στην Ευρώπη κατά 23 %. Πηγή: Δελτίο του ΚΚΕρ για τις ξένες επενδύσεις, Ιούλιος 2020, ΚΚΕρ 121392.

Διακυβεύεται η οικονομική κυριαρχία της Ευρώπης. Άλλες παγκόσμιες δυνάμεις συνδυάζουν γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα με στόχο να αυξήσουν την επιρροή τους στον κόσμο. Ο προστατευτισμός, ο έλεγχος των εξαγωγών και ο διεθνής ρόλος των νομισμάτων περιλαμβάνονται στα μέσα για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Ενώ ο διεθνής ρόλος του ευρώ γίνεται όλο και πιο σημαντικός, απέχει ακόμη πολύ από το να θέσει υπό αμφισβήτηση τον ρόλο του αμερικανικού δολαρίου. Λόγω της νόσου COVID-19, ασκούνται πιέσεις στα βιομηχανικά και εταιρικά περιουσιακά στοιχεία της Ευρώπης, γεγονός που απαιτεί την προστασία της οικονομικής της κυριαρχίας μέσω ολοκληρωμένης στρατηγικής⁹³. Οι περιπτώσεις αφερεγγυότητας λόγω της πανδημίας εκθέτουν τους στρατηγικούς κλάδους της ΕΕ στον κίνδυνο εχθρικών εξαγορών από το εξωτερικό. Αυξάνονται οι πιθανότητες ξένων επενδυτών που προσπαθούν να αποκτήσουν στρατηγικά περιουσιακά στοιχεία της Ευρώπης, ιδίως στις αλυσίδες εφοδιασμού στους τομείς της υγείας, της άμυνας και του διαστήματος⁹⁴, καθώς και στις υποδομές ζωτικής σημασίας. Για να διαφυλαχθούν οι εταιρείες και τα κρίσιμα περιουσιακά στοιχεία της ΕΕ, το άνοιγμα της ΕΕ σε ξένες επενδύσεις πρέπει να εξισορροπηθεί με τα κατάλληλα εργαλεία⁹⁵. Ο κανονισμός για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων⁹⁶ θα συμβάλει στη διαφύλαξη της ασφάλειας και της δημόσιας τάξης της Ευρώπης μέσω ενός μηχανισμού συνεργασίας μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών για να αντιμετωπιστούν οι ανησυχίες σχετικά με τις εισερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις. Θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστούν οι ξένες επιδοτήσεις, καθώς μπορούν να στρεβλώσουν την εσωτερική αγορά της ΕΕ και να υπονομεύσουν τους ίσους όρους ανταγωνισμού⁹⁷.

Η κρίση επιτάχυνε τις επιθέσεις των απολυταρχικών καθεστώτων κατά των δημοκρατικών συστημάτων μέσω παραπληρητικών αφηγημάτων. Η εξάπλωση της παραπληροφόρησης, ακούσιας και εσκεμμένης, και των θεωριών συνωμοσίας αποτελεί απειλή για τη δημοκρατία⁹⁸. Οι θεωρίες συνωμοσίας γύρω από τη νόσο COVID-19 και η διάδοση γενικότερης επιφυλακτικότητας απέναντι στα εμβόλια εξακολουθούν να θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές⁹⁹. Αυτή η «επιδημία παραπληροφόρησης»¹⁰⁰ αποτελεί αιτία αλλά και συνέπεια της αυξανόμενης δυσπιστίας προς τις κυβερνήσεις και τα μέσα ενημέρωσης¹⁰¹, ασκεί δε όλο και μεγαλύτερη πίεση στην ΕΕ για να προστατεύσει δυναμικότερα τις θεμελιώδεις αξίες της και να εντείνει τις προσπάθειες προάσπισης της δημοκρατίας και του

⁹³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_528, https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2019/06/PC-09_2019_final-1.pdf, <https://peacediplomacy.org/2019/10/25/how-eu-can-achieve-economic-sovereignty/>.

⁹⁴ C(2020)1981 final, Καθοδήγηση προς τα κράτη μέλη όσον αφορά τις άμεσες ξένες επενδύσεις, την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων από τρίτες χώρες και την προστασία των στρατηγικών πόρων της Ευρώπης, ενόψει της εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) 2019/452 (Κανονισμός για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων).

⁹⁵ Ο.π.

⁹⁶ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/452 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Μαρτίου 2019, για τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ένωση. Ο κανονισμός θα αρχίσει να εφαρμόζεται από τις 11 Οκτωβρίου 2020.

⁹⁷ COM (2020) 253 final, Λευκή Βίβλος σχετικά με την εξασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού όσον αφορά τις ξένες επιδοτήσεις.

⁹⁸ JOIN(2020)8 final, Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης για την COVID-19 - Αγώνας για τη σωστή παρουσίαση των γεγονότων βλ. επίσης <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-COVID-19-COVID-19-pandemic/>.

⁹⁹ Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κυκλοφόρησε ευρέως μια παραπληρητική είδηση που συνέδεε την τεχνολογία 5G, την τοποθέτηση τσιπ και την εξάπλωση της νόσου COVID-19 [Downing, J., Ahmed, W., Vidal-Alaball, J. & Lopez Seguí, F., 2020, Battling fake news and (in)security during COVID-19 (Καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων και της (αν)ασφάλειας κατά τη διάρκεια της νόσου COVID-19). E-International Relations].

¹⁰⁰ Η επιδημία παραπληροφόρησης είναι αποτέλεσμα της ταυτόχρονης δράσης πολλών ανθρώπινων και μη ανθρώπινων πηγών που διαδίδουν ψευδείς ή αναξιόπιστες ειδήσεις (<https://arxiv.org/pdf/2004.03997.pdf>).

¹⁰¹ <https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/2478>.

κράτους δικαίου. Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ συνεισφέρουν στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης¹⁰², αυξάνοντας έτσι τη δημοκρατική ανθεκτικότητα, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο του επικείμενου ευρωπαϊκού σχεδίου δράσης για τη δημοκρατία.

Ευκαιρίες

Η μετάβαση προς έναν ολοένα και πιο πολυπολικό κόσμο προσφέρει νέα ευκαιρία στην Ευρώπη να ενισχύσει τον ρόλο της στην παγκόσμια τάξη και να πρωτοστατήσει στην αναβίωση πολυμερών δομών διακυβέρνησης. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, η οποία επιβραδύνθηκε προσωρινά, ενδέχεται να ξαναρχίσει μόλις τελειώσει η κρίση. Ταυτόχρονα, η *παγκοσμιοτικοποίηση* — που συνδυάζει παγκόσμια επιχειρηματικά μοντέλα λαμβάνοντας περισσότερο υπόψη την τοπικοποίηση της παραγωγής, της κατανάλωσης και της φορολογίας — προσφέρει νέες ευκαιρίες στην ΕΕ να καταστεί πρωτοπόρος και πρότυπο για τον κόσμο, αρκεί να υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες (π.χ. φορολογία, διαθεσιμότητα χρηματοδότησης, πρότυπα).

Η στενή συνεργασία με δημοκρατίες που εμφορούνται από τις ίδιες αντιλήψεις αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Η ΕΕ πρέπει να προστατεύσει τον ανοικτό και δημοκρατικό χαρακτήρα του μοντέλου της και να συσπειρώσει τους εταίρους της σε αυτές τις προσπάθειες, διαφυλάσσοντας τις θεμελιώδεις αξίες της από ξένες παρεμβάσεις. Η προάσπιση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου πρέπει να ξεκινά στο εσωτερικό της ΕΕ και θα πρέπει να εξακολουθήσει να αποτελεί την κατευθυντήρια αρχή των εξωτερικών της σχέσεων, μεταξύ άλλων όσον αφορά τις ψηφιακές τεχνολογίες. Η συνεργασία και οι εταιρικές σχέσεις βάσει συγκεκριμένων θεμάτων με χώρες που συμμερίζονται τις ίδιες απόψεις, και άλλες χώρες εφόσον είναι δυνατόν, αποτελούν επένδυση στην πολυμερή διακυβέρνηση και στις πολυμερείς πρωτοβουλίες. Με την ικανότητα συστράτευσης που διαθέτει, η ΕΕ μπορεί να αποτελέσει εταίρο πρώτης επιλογής για χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η ενίσχυση της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας της Ευρώπης αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Η κρίση προσφέρει μια οικονομική, κοινωνική και οικολογική ευκαιρία για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της ΕΕ σε μελλοντικούς κλυδωνισμούς και τη διασφάλιση της θέσης της στις παγκόσμιες αξιακές αλυσίδες επόμενης γενιάς. Όπως αναφέρεται στο σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη, αυτό σημαίνει τη διαμόρφωση της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης και την ανάπτυξη αμοιβαία επωφελών διμερών σχέσεων, με παράλληλη προστασία μας από αθέμιτες και καταχρηστικές πρακτικές. Πρόκειται για τις βασικές προϋποθέσεις που θα βοηθήσουν την ΕΕ να διαφοροποιήσει και να σταθεροποιήσει τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού σε κρίσιμους τομείς, ενισχύοντας τους δεσμούς με εταίρους, μεταξύ άλλων και στην Αφρική, με επαναπατρισμό της παραγωγής εφόσον χρειάζεται, αναπτύσσοντας υποκατάστατα μέσω της καινοτομίας και αυξάνοντας τα στρατηγικά μας αποθέματα¹⁰³.

¹⁰²<https://www.europol.europa.eu/staying-safe-during-covid-19-what-you-need-to-know> https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_el.

¹⁰³ COM (2020) 102 final, Μια νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη.

Πρέπει επίσης να διασφαλιστεί η αξιόπιστη προμήθεια τροφίμων σε ολόκληρη την ΕΕ. Γι' αυτό τον σκοπό, η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να παρακολουθεί την επισιτιστική ασφάλεια και την ανταγωνιστικότητα. Θα αξιολογήσει περαιτέρω την ανθεκτικότητα του συστήματος τροφίμων και θα εντείνει τον συντονισμό της για μια κοινή ευρωπαϊκή απάντηση σε κρίσεις. Ως ο μεγαλύτερος εισαγωγέας και εξαγωγέας γεωργικών προϊόντων διατροφής, η ΕΕ θα προωθήσει περαιτέρω την παγκόσμια μετάβαση σε βιώσιμα συστήματα τροφίμων.

Ο στρατηγικός προσανατολισμός όσον αφορά τις πρώτες ύλες είναι θεμελιώδους σημασίας. Η ΕΕ πρέπει να εξασφαλίσει βιώσιμη προμήθεια κρίσιμων πρώτων υλών. Αυτό σημαίνει τη δημιουργία διαφοροποιημένων αξιακών αλυσίδων, τη μείωση της εξάρτησης, την αύξηση της κυκλικότητας, τη στήριξη της καινοτομίας για την παροχή εναλλακτικών λύσεων και τη διασφάλιση πιο πράσινων και κοινωνικά υπεύθυνων ίσων όρων ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά και πέραν αυτής. Κρίσιμες ευκαιρίες θα αποτελέσουν, μεταξύ άλλων, η επικείμενη ευρωπαϊκή συμμαχία για τις πρώτες ύλες¹⁰⁴ και η δομή πληροφοριών της ΕΕ για τις πρώτες ύλες¹⁰⁵, για τη διερεύνηση των ζητημάτων αυτών με τη βιομηχανία και άλλους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς.

Ένα σταθερό εμπορικό σύστημα βασιζόμενο σε κανόνες και οι ίσοι όροι ανταγωνισμού αποτελούν βασικούς στόχους για την ΕΕ. Μόνο μια ισχυρή εμπορική και επενδυτική πολιτική μπορεί να στηρίξει την οικονομική ανάκαμψη μετά την πανδημία COVID-19, να δημιουργήσει θέσεις εργασίας, να προστατεύσει τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις από αθέμιτες πρακτικές εντός και εκτός της Ένωσης και να διασφαλίσει τη συνοχή με ευρύτερες προτεραιότητες στους τομείς της βιωσιμότητας, της κλιματικής αλλαγής, της ψηφιακής οικονομίας και της ασφάλειας¹⁰⁶. Η τρέχουσα κρίση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για την προώθηση ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και την οικοδόμηση πιο ανταγωνιστικών, βιώσιμων και ανθεκτικών οικονομιών. Η ΕΕ έχει ήδη δρομολογήσει στο πλαίσιο του ΠΟΕ πρωτοβουλία στον τομέα της υγείας για περαιτέρω στήριξη της παγκόσμιας διαθεσιμότητας και προμήθειας βασικών προϊόντων υγείας. Η ΕΕ βρίσκεται επί του παρόντος στη διαδικασία επανεξέτασης της εμπορικής πολιτικής της, με σκοπό την ενίσχυση της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας της.

Οι βιομηχανικές συμμαχίες μπορούν να βρεθούν στην πρώτη γραμμή της αλλαγής, φέρνοντας σε επαφή επενδυτές, δημόσιους οργανισμούς και βιομηχανικούς εταίρους, για να βοηθήσουν τη βιομηχανία να αναπτύξει στρατηγικές τεχνολογίες. Η προσέγγιση αυτή αποφέρει ήδη αποτελέσματα στους τομείς των συσσωρευτών και του υδρογόνου. Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένες υφιστάμενες και επικείμενες συμμαχίες¹⁰⁷ θα βοηθήσουν την Ευρώπη να πρωτοστατήσει στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση και να διατηρήσει τη βιομηχανική υπεροχή, ενώ θα ωφελήσουν τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και την κοινωνία, ενισχύοντας παράλληλα την ανθεκτικότητα της Ευρώπης.

¹⁰⁴ COM(2020) 474 final, Ανθεκτικότητα ως προς τις πρώτες ύλες κρίσιμης σημασίας: Χαρτογραφώντας την πορεία προς μεγαλύτερη ασφάλεια και βιωσιμότητα.

¹⁰⁵ https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC109889/jrc109889_mica_jrc_technical_report_1.pdf.

¹⁰⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1058.

¹⁰⁷ Η ευρωπαϊκή συμμαχία για τους συσσωρευτές, η συμμαχία για τα πλαστικά, η ευρωπαϊκή συμμαχία για καθαρό υδρογόνο, η ευρωπαϊκή συμμαχία για τα βιομηχανικά δεδομένα και τα υπολογιστικά νέφη και η ευρωπαϊκή συμμαχία για τις πρώτες ύλες.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό πιθανών σεναρίων σχετικά με τη θέση της ΕΕ στη μελλοντική παγκόσμια τάξη και για τη χαρτογράφηση της καλύτερης δυνατής πορείας προς το επιθυμητό μέλλον. Μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη μιας μακρόπνοης ανάλυσης του τρόπου με τον οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί η δύναμη της ΕΕ για να υποστηριχθούν οι στρατηγικές της για τη συνεργασία και τις εταιρικές σχέσεις. Συμβάλλει επίσης στον εντοπισμό πιθανών συμμαχιών, στην ανάλυση διαφόρων οικοσυστημάτων και στην εκτίμηση των κινδύνων, των ευκαιριών και των μελλοντικών αναγκών για στρατηγικούς κλάδους. Επιπλέον, η ανάλυση προοπτικών συμβάλλει στον καθορισμό στρατηγικών επιλογών για τον καλύτερο δυνατό συνδυασμό προσεγγίσεων με αντικείμενο την ανοικτή στρατηγική αυτονομία, από τη διαφοροποίηση των εμπορικών εταίρων έως την ενίσχυση των ικανοτήτων της ίδιας της ΕΕ.

3.3. Η πράσινη διάσταση

Η πράσινη ανθεκτικότητα αφορά την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, παράλληλα με την άμβλυνση της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν, τη μείωση της ρύπανσης και την αποκατάσταση της ικανότητας των οικολογικών συστημάτων να μας προσφέρουν καλές συνθήκες διαβίωσης εντός των ορίων του πλανήτη. Αυτό συνεπάγεται την εξάλειψη της εξάρτησής μας από τα ορυκτά καύσιμα, τη μείωση του αντικτύπου μας στους φυσικούς πόρους, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την ανάπτυξη μιας καθαρής και κυκλικής οικονομίας, την επίτευξη ενός περιβάλλοντος απαλλαγμένου από τοξικές ουσίες, την αλλαγή του τρόπου ζωής, των προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των υποδομών στην κλιματική αλλαγή, τη δημιουργία νέων ευκαιριών για υγιή διαβίωση, πράσινων επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας, την ενεργό επιδίωξη της αποκατάστασης των οικοσυστημάτων, καθώς και τη διάσωση των θαλασσών και των ωκεανών μας.

Ικανότητες

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποσκοπεί στην επίτευξη μιας κλιματικά ουδέτερης κοινωνίας έως το 2050, επιδιώκοντας παράλληλα την ανθεκτικότητα, με στόχο τόσο την άμβλυνση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της απώλειας βιοποικιλότητας όσο και την προσαρμογή σε αυτές. Αυτό αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής της Επιτροπής για την υλοποίηση του θεματολογίου των Ηνωμένων Εθνών για το 2030 και των ΣΒΑ. Συνεπάγεται πλήρη απαλλαγή του τομέα της ενέργειας από τις ανθρακούχες εκπομπές και ουσιαστικό εξηλεκτρισμό της ενεργειακής ζήτησης. Οι εκπομπές από τη χρήση γης πρέπει να είναι μηδενικές και η καταβόθρα χρήσης γης πρέπει να ενισχυθεί με την αποκατάσταση του περιβάλλοντος και την προσαρμογή του γεωργικού τομέα, ενώ παράλληλα θα διασφαλίζεται υψηλότερη ποιότητα ζωής για όλους στην ΕΕ με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, ώστε να επιτευχθεί περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και να μπορέσει η Ευρώπη να αποτελέσει παράδειγμα μετασχηματισμού για τον υπόλοιπο κόσμο. Για να συνεχιστεί αυτή η πορεία, οι ικανότητες της ΕΕ θα πρέπει να ενισχυθούν ώστε να ανακάμψει η ΕΕ από την κρίση και να επενδύσει στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα (πλαίσιο 3.2).

Πλαίσιο 3.2: Σενάρια προοπτικών όσον αφορά τη στρατηγική της ΕΕ για το κλίμα με ορίζοντα το 2050 & συνάφεια με την Πράσινη Συμφωνία

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκαν 18 από τις θερμότερες χρονιές που έχουν καταγραφεί¹⁰⁸. Εάν οι θερμοκρασίες εξακολουθήσουν να αυξάνονται κατά μόλις 0,2 °C ανά δεκαετία, οι ετήσιες ζημιές λόγω υπερχειλίσσης ποταμών στην Ευρώπη ενδέχεται να αυξηθούν από 5 δισ. EUR σε 112 δισ. EUR, ενώ το 16 % της σημερινής μεσογειακής κλιματικής ζώνης μπορεί να καταστεί άγονη και μη παραγωγική γη έως τα τέλη του αιώνα. Έως το 2050, η κλιματική αλλαγή, η απώλεια βιοποικιλότητας και οι πλημμυρισμένες παράκτιες περιοχές ενδέχεται να αναγκάσουν πάνω από 140 εκατομμύρια ανθρώπους να μεταναστεύσουν εσωτερικά σε ολόκληρη την Αφρική, τη Νότια Ασία και τη Λατινική Αμερική¹⁰⁹.

Η στρατηγική της ΕΕ για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, η οποία υποβλήθηκε στη σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC)¹¹⁰, βασίστηκε σε **οκτώ σενάρια με διαστάσεις ανάλυσης προοπτικών**¹¹¹. Τα πρώτα πέντε σενάρια εξέταζαν τη φιλοδοξία να διατηρηθεί η αύξηση της θερμοκρασίας *αρκετά κάτω από τους 2°C*, με στόχο επίπεδα μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου περίπου 80 % το 2050 σε σύγκριση με το 1990. Εξέτασαν διαφοροποιημένες δυνατότητες επιλογής για την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές και προσδιόρισαν συμβιβασμούς: για παράδειγμα, οι μέθοδοι που εστιάζουν περισσότερο στον εξηλεκτρισμό για τελική χρήση απαιτούν επίσης μεγάλη αύξηση της δυνατότητας αποθήκευσης (εξαπλάσια των σημερινών επιπέδων) για την αντιμετώπιση της μεταβλητότητας στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ οι μέθοδοι που προωθούν περισσότερο τη χρήση του υδρογόνου απαιτούν περισσότερη ηλεκτρική ενέργεια για την παραγωγή του ίδιου του υδρογόνου κατά πρώτο λόγο¹¹². Οι δράσεις και οι τεχνολογίες των πέντε σεναρίων της πρώτης κατηγορίας συνδυάστηκαν σε ένα έκτο σενάριο (συνδυαστικό σενάριο «COMBO»). Το σενάριο αυτό έχει ως αποτέλεσμα καθαρή μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της τάξεως του 90 % το 2050 σε σύγκριση με το 1990, με μικρή εξάρτηση από τις τεχνολογίες αρνητικών εκπομπών και χωρίς αλλαγές στις προτιμήσεις των καταναλωτών.

Τέλος, τα δύο τελευταία σενάρια εξέτασαν τι είναι αναγκαίο προκειμένου να επιτύχει η ΕΕ καθαρές μηδενικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050, διαδραματίζοντας τον ρόλο που της αναλογεί στο πλαίσιο της παγκόσμιας προσπάθειας για την επίτευξη του στόχου της συμφωνίας του Παρισιού όσον αφορά τη συνέχιση των προσπαθειών για περιορισμό της αύξησης της θερμοκρασίας σε 1,5 °C σε σύγκριση με τα προβιομηχανικά επίπεδα. Το έβδομο σενάριο εξετάζει τη δέσμευση και αποθήκευση διοξειδίου του άνθρακα και το όγδοο σενάριο βασίζεται στην παραδοχή της προσπάθειας επίτευξης μιας πιο κυκλικής οικονομίας, η οποία θα είναι αποτέλεσμα των επιχειρηματικών και καταναλωτικών προτύπων της ΕΕ. Το τελευταίο σενάριο περιλαμβάνει τη συνέχιση της τάσης για διατροφή χαμηλότερης έντασης άνθρακα, την οικονομία διαμοιρασμού στις μεταφορές, τη χρήση πιο βιώσιμων τρόπων μεταφοράς και την ορθολογικότερη χρήση της ενέργειας για θέρμανση και ψύξη.

¹⁰⁸ <https://www.ipcc.ch/sr15/>.

¹⁰⁹ <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>.

¹¹⁰ Υποβολή στην UNFCCC της μακροπρόθεσμης στρατηγικής ανάπτυξης με χαμηλές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της, (<https://unfccc.int/sites/default/files/resource/HR-03-06-2020%20EU%20Submission%20on%20Long%20term%20strategy.pdf>).

¹¹¹ Διεξοδική ανάλυση προς υποστήριξη της ανακοίνωσης της Επιτροπής COM(2018) 773 (https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/pages/com_2018_733_analysis_in_support_en_0.pdf).

¹¹² COM(2018)773 final, Καθαρός πλανήτης για όλους. Ένα ευρωπαϊκό, στρατηγικό, μακρόπνοο όραμα για μια ευημερούσα, σύγχρονη, ανταγωνιστική και κλιματικά ουδέτερη οικονομία (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0773&from=EL>).

Τα σενάρια παρουσίασαν τις δυνατότητες επιλογής όσον αφορά την κινητοποίηση υφιστάμενων και νέων τεχνολογιών σε όλους τους οικονομικούς τομείς για να είναι η Ευρώπη κλιματικά ουδέτερη έως το 2050. Ενώ οι εργασίες βάσει σεναρίων εξακολουθούν να στηρίζουν την ανάπτυξη της πολιτικής για το κλίμα, η πράσινη μετάβαση απαιτεί συνεργασία σε όλα τα επίπεδα. **Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία έχει διαμορφώσει ένα θεματολόγιο μετασχηματισμού με βάση τα ακόλουθα στοιχεία**, διατηρώντας παράλληλα τη δέσμευση για ενσωμάτωση της διάστασης της βιωσιμότητας σε όλες τις πολιτικές της ΕΕ και διασφάλιση της δίκαιης μετάβασης:

1. αύξηση του επιπέδου φιλοδοξίας της ΕΕ για το κλίμα για το 2030 και το 2050·
2. εφοδιασμός με καθαρή, προσιτή και ασφαλή ενέργεια·
3. κινητοποίηση της βιομηχανίας για μια καθαρή και κυκλική οικονομία·
4. οικοδόμηση και ανακαίνιση κτιρίων με αποδοτικό τρόπο ως προς την κατανάλωση ενέργειας και πόρων·
5. επιτάχυνση της μετάβασης στη βιώσιμη και έξυπνη κινητικότητα·
6. από «το αγρόκτημα στο πιάτο»: ένα δίκαιο, υγιεινό και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα τροφίμων·
7. διατήρηση και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας·
8. φιλοδοξία μηδενικής ρύπανσης για ένα περιβάλλον απαλλαγμένο από τοξικές ουσίες.

Η κανονιστική εξουσία της ΕΕ, ιδίως στον τομέα του περιβάλλοντος, μπορεί να οδηγήσει στη χρήση των υψηλότερων προτύπων για τη στήριξη της ανταγωνιστικής βιωσιμότητας. Τις τελευταίες δεκαετίες η δράση της ΕΕ έχει βελτιώσει σημαντικά όχι μόνο την ποιότητα του περιβάλλοντος της Ευρώπης, αλλά και τη ζωή των πολιτών της. Σε πολλούς τομείς, τα περιβαλλοντικά πρότυπα της ΕΕ έχουν αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση για άλλες χώρες. Η ΕΕ ήταν η πρώτη περιφέρεια παγκοσμίως που θέσπισε δεσμευτική νομοθεσία για να κατοχυρώσει τους στόχους για το κλίμα και την ενέργεια και για να καταστεί κλιματικά ουδέτερη οικονομία υψηλής ενεργειακής απόδοσης¹¹³.

Η ΕΕ κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως όσον αφορά τη μετάβαση προς μια καθαρή και κυκλική οικονομία. Οι Ευρωπαίοι καταναλωτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή. Σύμφωνα με το σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία¹¹⁴, η στήριξη της ΕΕ θα πρέπει να στοχεύει σε αλυσίδες αξίας προτεραιότητας, ενώ θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τομείς και επιχειρηματικά μοντέλα που παρέχουν ευκαιρίες δημιουργίας θέσεων εργασίας¹¹⁵. Οι επενδύσεις και τα εργαλεία πολιτικής της κυκλικής οικονομίας (π.χ. ο οικολογικός σχεδιασμός¹¹⁶, η ενεργειακή επισήμανση, οι πράσινες δημόσιες συμβάσεις, τα ψηφιακά κυκλικά επιχειρηματικά μοντέλα και το σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου) θα συμβάλουν στη μείωση του συνολικού περιβαλλοντικού και κλιματικού αποτυπώματος.

Πρωτοπόροι στον βιομηχανικό τομέα της ΕΕ υποδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο η καθαρή και βιοκυκλική παραγωγή και οι καθαρές και βιοκυκλικές υπηρεσίες αποτελούν σημαντικούς παράγοντες ανταγωνιστικότητας και ανάπτυξης. Η βελτίωση της αποδοτικής χρήσης των πόρων, η πρόληψη και ο έλεγχος της ρύπανσης, η προστασία των υδάτων, η υιοθέτηση νέων κυκλικών επιχειρηματικών μοντέλων, η καθαρότερη παραγωγή, η οικολογική καινοτομία και η ανάπτυξη πράσινων αγορών μετατρέπουν πολλές

¹¹³ https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/factsheet_climate_change_2015_en.pdf.

¹¹⁴ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf.

¹¹⁵ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/leading_way_global_circular_economy.pdf.

¹¹⁶ Σημειώνεται ότι έως και το 80 % των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των προϊόντων καθορίζονται στο στάδιο του σχεδιασμού.

ευρωπαϊκές βιομηχανίες σε παγκόσμιους ηγέτες. Στόχος της Επιτροπής είναι να διασφαλίσει τη συνοχή και τις συνέργειες μεταξύ των περιβαλλοντικών, κλιματικών, ενεργειακών και βιομηχανικών πολιτικών¹¹⁷. Αυτό συνεπάγεται ότι θα προχωρήσουμε πέραν της «τιμωρίας όσων ρυπαίνουν», στην παροχή ενός πλαισίου που ευνοεί την αποφυγή της ρύπανσης και την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και της αποδοτικότητας των υλικών. Επιπλέον, με τη στήριξη της ΕΕ προς μια βιώσιμη βιοοικονομία επιδιώκεται ο μετασχηματισμός της γεωργικής και βιομηχανικής βάσης της Ευρώπης μέσω της δημιουργίας νέων αλυσίδων αξίας βιολογικής βάσης, καθώς και οικολογικότερων και οικονομικά αποδοτικότερων βιομηχανικών διεργασιών. Επίσης, βελτιώνεται η συνολική κατάσταση των φυσικών μας πόρων και οικοσυστημάτων. Οι βιομηχανίες βιοπροϊόντων θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα εκατομμύριο νέες θέσεις εργασίας έως το 2030¹¹⁸.

Οι μαζικές επενδύσεις για την υποβοήθηση της ανάκαμψης θα προωθήσουν την πράσινη μετάβαση. Η μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη κοινωνία και σε μια περιβαλλοντικά βιώσιμη οικονομία καθιστά αναγκαία τη συγκέντρωση πηγών χρηματοδότησης σε όλα τα επίπεδα. Ο προϋπολογισμός της ΕΕ και η δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη, που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ειδικά μέσα, όπως το επενδυτικό σχέδιο «Βιώσιμη Ευρώπη»¹¹⁹ και το Ταμείο Καινοτομίας¹²⁰, αποσκοπούν στην κινητοποίηση ιδιωτικών και δημόσιων πόρων κατά την επόμενη δεκαετία, με στόχο την πραγματοποίηση των κλιματικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών επενδύσεων που σχετίζονται με τη βιώσιμη μετάβαση¹²¹. Η Επιτροπή ετοιμάζει επίσης ανανεωμένη στρατηγική για τη βιώσιμη χρηματοδότηση, με στόχο να δημιουργήσει βιώσιμες επενδυτικές ευκαιρίες και να βελτιώσει τη διαχείριση κινδύνου που συνδέεται με τη βιωσιμότητα. Όπως δήλωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το 30 % των 1,82 τρισεκατομμυρίων EUR που συμφωνήθηκαν στο πλαίσιο του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου 2021-2027 και του μέσου «Next Generation EU» θα διατεθεί για δαπάνες σχετικές με το κλίμα¹²². Η χρηματοδότηση σε όλους τους τομείς πρέπει να βασίζεται στην αρχή του «μη βλάπτει»¹²³. Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης, συμπεριλαμβανομένου του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, θα στηρίζει τα κράτη μέλη και τις περιφέρειες που πλήττονται περισσότερο από τη μετάβαση προς την κλιματική ουδετερότητα¹²⁴.

Η γαλάζια οικονομία της Ευρώπης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά τη συμβολή στην ανθεκτικότητα. Η διατήρηση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση του μέλλοντος των οικονομικών τομέων της θάλασσας. Εκτός από τους φυσικούς πόρους για την οικονομία, οι ωκεανοί και οι θάλασσες της Ευρώπης παρέχουν το ενδιαίτημα για τη θαλάσσια ζωή, τη δέσμευση του διοξειδίου του άνθρακα,

¹¹⁷ <https://ec.europa.eu/environment/industry/>.

¹¹⁸ COM (2018)673 και SWD (2018)431, Βιώσιμη βιοοικονομία για την Ευρώπη: ενίσχυση της σύνδεσης οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος· Έκθεση EuropaBio, 2016, Jobs and growth generated by industrial biotechnology in Europe (Θέσεις εργασίας και ανάπτυξη που οφείλονται στη βιομηχανική βιοτεχνολογία στην Ευρώπη).

¹¹⁹ https://ec.europa.eu/clima/policies/innovation-fund_el.

¹²⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_20_24.

¹²¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/fs_20_48.

¹²² Πρόκειται για την επανομαζωμένη «ενσωμάτωση κλιματικών πτυχών». Βλέπε: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10-2020-INIT/el/pdf>.

¹²³ Η αρχή του «μη βλάπτει» σημαίνει ότι καμία δραστηριότητα ή χρηματοδότηση δεν θα υπονομεύει ούτε θα έρχεται σε αντίθεση με τους κλιματικούς ή περιβαλλοντικούς στόχους.

¹²⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_el.

ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και προστασία των παράκτιων ζωνών από την κλιματική αλλαγή.

Τρωτά σημεία

Η κλιματική αλλαγή προκαλεί συχνότερα και εντονότερα ακραία καιρικά φαινόμενα, μεταξύ άλλων και στην Ευρώπη¹²⁵. Η αύξηση της μέσης παγκόσμιας θερμοκρασίας υποκρύπτει ακόμη πιο ακραίες περιφερειακές επιπτώσεις. Οι επιπτώσεις αυτές κυμαίνονται από τις πρωτοφανείς δασικές πυρκαγιές και τους καύσωνες πάνω από τον Αρκτικό Κύκλο έως τις ολοένα και πιο καταστροφικές ξηρασίες στην περιοχή της Μεσογείου, καθώς και από την επιταχυνόμενη διάβρωση των ακτών του Ατλαντικού έως τις σοβαρότερες πλημμύρες και τα αποδεκατισμένα δάση στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Το τίμημα της κατάστασης αυτής είναι πολύ μεγάλο – σύμφωνα με πρόσφατες προβολές, η έκθεση της οικονομίας της ΕΕ σε αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη κατά 3 °C θα είχε ως αποτέλεσμα πρόσθετη ετήσια ζημία τουλάχιστον 170 δισ. EUR (1,36 % του ΑΕΠ) και θα κόστιζε δεκάδες χιλιάδες ζωές¹²⁶.

Το υφιστάμενο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης που ακολουθούμε εκθέτει ολοένα και περισσότερο τους ανθρώπους και το περιβάλλον στις επιπτώσεις επικίνδυνων ουσιών. Η χημική ρύπανση επηρεάζει την υγεία και την αντισωματική ανταπόκριση στα εμβόλια¹²⁷, αυξάνοντας τη νοσηρότητα και τη θνησιμότητα από μεταδοτικές νόσους¹²⁸. Ο συμφωνημένος στόχος για την ορθή διαχείριση των χημικών ουσιών και των αποβλήτων δεν επιτυγχάνεται σε παγκόσμιο επίπεδο¹²⁹, ενώ η παγκόσμια παραγωγή χημικών προϊόντων αναμένεται να διπλασιαστεί έως το 2030¹³⁰ και οι επιπτώσεις στους ανθρώπους και στο περιβάλλον θα επιδεινωθούν αν δεν εφαρμοστούν τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η Επιτροπή δεσμεύτηκε όσον αφορά τη μετάβαση προς ένα περιβάλλον απαλλαγμένο από τοξικές ουσίες. Ωστόσο, για να επιτευχθεί αυτός ο σημαντικός στόχος, θα χρειαστούν κοινές προσπάθειες από όλους τους κοινωνικούς παράγοντες για την προώθηση πραγματικής μετάβασης προς ασφαλείς και βιώσιμες χημικές ουσίες, καθώς και ανανέωση της δέσμευσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η ύπαρξη χαμηλότερων προτύπων περιβαλλοντικής προστασίας και το χαμηλότερο σχετικό κόστος σε τρίτες χώρες μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά ορισμένων ρυπογόνων δραστηριοτήτων και αποβλήτων εκτός της ΕΕ, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο διαρροής άνθρακα¹³¹. Επιπλέον, δεν υπάρχουν πάντα αποτελεσματικά

¹²⁵ Η έκθεση για την κατάσταση του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος του 2020 καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κλιματική αλλαγή έχει αυξήσει σημαντικά την εμφάνιση ακραίων κλιματικών και καιρικών φαινομένων.

¹²⁶ <https://ec.europa.eu/jrc/en/peseta-iv>.

¹²⁷ Επιδημιολογικές μελέτες υποστηρίζουν το συμπέρασμα ότι το υπερφθοροοκτανοσουλφονικό οξύ (PFOS) και το υπερφθοροοκτανικό οξύ (PFOA) συνδέονται με μειωμένη αντισωματική ανταπόκριση στον εμβολιασμό· [Επιστημονική γνώμη της Ευρωπαϊκής Αρχής για την Ασφάλεια των Τροφίμων \(EFSA\) σχετικά με τις υπερφθοριωμένες αλκυλιωμένες ενώσεις \(PFAS\)](#).

¹²⁸ C&en, 2019, [Linking pollution and infectious disease](#) (Σύνδεση μεταξύ ρύπανσης και λοιμωδών νόσων)· Science Daily, 2 Οκτωβρίου 2019, [Environmental toxins impair immune system over multiple generations](#) (Οι περιβαλλοντικές τοξίνες βλάπτουν το ανοσοποιητικό σύστημα πολλών γενεών). Η έκθεση σε ενδοκρινικούς διαταράκτες μπορεί να βλάψει την ανάπτυξη του ενδοκρινικού, του ανοσοποιητικού ή του νευρικού συστήματος.

¹²⁹ Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 12.4, ο οποίος πρέπει να επιτευχθεί έως το 2020.

¹³⁰ Global Chemical Outlook II (Παγκόσμιες προοπτικές για τις χημικές ουσίες II), 2019.

¹³¹ Η διαρροή άνθρακα αναφέρεται στην κατάσταση που μπορεί να προκύψει εάν, λόγω του κόστους που συνδέεται με τις πολιτικές για το κλίμα, οι επιχειρήσεις μεταφέρουν την παραγωγή σε άλλες χώρες με λιγότερο αυστηρούς περιορισμούς όσον αφορά τις εκπομπές.

μέτρα για την πρόληψη των εξαγωγών τοξικών και ρυπογόνων αποβλήτων σε τρίτες χώρες¹³². Ταυτόχρονα, η οικονομική κρίση που προκάλεσε η νόσος COVID-19 ενέχει τον κίνδυνο ενίσχυσης των πρακτικών αυτών, καθώς οι χώρες επιδιώκουν την τόνωση της ανάπτυξης πάση θυσία. Η ΕΕ θα πρέπει να προωθήσει διεθνώς τις αξίες και τα πρότυπά της, στοιχείο καθοριστικής σημασίας για την προστασία των περιβαλλοντικών προτύπων, των βιομηχανιών, των εργαζομένων και των καταναλωτών της. Ειδάλλως, είναι πιθανό η ΕΕ να υποστεί μεγαλύτερες απώλειες ανταγωνιστικότητας και να μην επιτύχει τη μείωση των εμπορικών εξαγωγών σε ρυπογόνους τομείς, με παράλληλη αύξηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της σε λιγότερο ρυπογόνες βιομηχανίες¹³³.

Η αυξανόμενη εκμετάλλευση ανανεώσιμων και μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων δεν μπορεί να συνεχιστεί, καθώς τίθενται σε κίνδυνο οι προοπτικές για μελλοντική βιώσιμη ανάπτυξη. Η απώλεια βιοποικιλότητας στην ξηρά και τη θάλασσα, το αυξανόμενο κόστος εξόρυξης ορυκτών, η ρύπανση του εδάφους και των υδάτων και η ατμοσφαιρική ρύπανση¹³⁴, καθώς και οι επίμονα σταθερές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου λόγω μη βιώσιμων επιπέδων κατανάλωσης πρώτων υλών, ενέργειας, νερού, τροφίμων και χρήσεων γης, απειλούν μακροπρόθεσμα τον βιοπορισμό εκατομμυρίων ανθρώπων, μεταξύ άλλων και στην Ευρώπη. Μολονότι η πίεση που ασκείται στη φύση μειώθηκε προσωρινά λόγω της οικονομικής επιβράδυνσης που προκάλεσαν τα μέτρα εγκλεισμού, η πρόκληση για το μέλλον θα είναι η αποσύνδεση της ανάπτυξης και της ευημερίας από την κατανάλωση φυσικών πόρων και τις επακόλουθες περιβαλλοντικές επιπτώσεις της σε μακροπρόθεσμη βάση.

Η νόσος COVID-19 φαίνεται να εξαπλώθηκε ταχύτερα σε πυκνοκατοικημένες αστικές περιοχές και φτωχές γειτονίες. Πάνω από το 70 % του πληθυσμού της Ευρώπης ζει σε πόλεις· ο αριθμός αυτός αναμένεται να αυξηθεί σε ποσοστό άνω του 80 % έως το 2050¹³⁵. Η αύξηση αυτή αντιστοιχεί σε 36 εκατομμύρια νέους κατοίκους πόλεων, που θα χρειάζονται στέγαση, απασχόληση και φροντίδα, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η πίεση στις αστικές υποδομές. Ασφαλώς, η πυκνότητα του πληθυσμού ευνοεί την εξάπλωση των νόσων. Από την άλλη πλευρά όμως, οι αστικές περιοχές παρέχουν δυνατότητες τις οποίες ορισμένες αγροτικές περιοχές εξακολουθούν να μην διαθέτουν, όπως η εγγύτητα των εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης και οι ψηφιακές υποδομές.

Η νόσος COVID-19 αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της σχέσης μεταξύ της ανθρώπινης ανάπτυξης και του περιβάλλοντος. Οι σύγχρονες πανδημίες, όπως η νόσος COVID-19, καθώς και προηγούμενες πανδημίες, όπως το AIDS ή ο Έμπολα, προκύπτουν από την καταπάτηση των φυσικών ενδιαιτημάτων άγριας ζωής από τον άνθρωπο και την

¹³² Interpol Strategic Analysis Report, 2020, Emerging criminal trends in the global plastic waste market since January 2018 (Έκθεση στρατηγικής ανάλυσης της Ιντερπόλ, 2020, Αναδυόμενες τάσεις εγκληματικής δραστηριότητας στην παγκόσμια αγορά πλαστικών αποβλήτων από τον Ιανουάριο του 2018) (<https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/INTERPOL-report-alerts-to-sharp-rise-in-plastic-waste-crime>).

¹³³ <http://www.oecd.org/economy/greeneco/How-stringent-are-environmental-policies.pdf>.

¹³⁴ Η έκθεση στην ατμοσφαιρική ρύπανση μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία, όπως αναπνευστικές και καρδιαγγειακές παθήσεις. Ορισμένες υγειονομικές αρχές έχουν προειδοποιήσει ότι οι πολίτες με ορισμένες προϋπάρχουσες παθήσεις, όπως οι αναπνευστικές, ενδέχεται να έχουν αυξημένη ευπάθεια στη νόσο COVID-19. Ωστόσο, προς το παρόν δεν είναι σαφές εάν και σε ποιο βαθμό η συνεχιζόμενη έκθεση στην ατμοσφαιρική ρύπανση μπορεί να επιδεινώσει την κατάσταση των ατόμων που έχουν μολυνθεί από τον ιό. Απαιτείται περαιτέρω επιδημιολογική έρευνα (<https://www.eea.europa.eu/themes/air/air-quality-and-covid19>).

¹³⁵ <https://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=nbs>.

καταστροφή των οικοσυστημάτων¹³⁶. Η κατάσταση αυτή προκαλείται από το περιβαλλοντικό έγκλημα (π.χ. υλοτομία και εμπόριο εξωτικών ειδών), από ορισμένες μορφές γεωργίας και εξόρυξης και από την αστικοποίηση, που οφείλονται σε τρόπους ζωής ιδιαίτερα απαιτητικούς από άποψη πόρων.

Ευκαιρίες

Η ταχεία βελτίωση ορισμένων περιβαλλοντικών παραμέτρων ως αποτέλεσμα του εγκλεισμού έδειξε πόσο ανθεκτική μπορεί να είναι η φύση. Λύσεις που βασίζονται στη φύση¹³⁷, όπως οι πρωτοβουλίες για χώρους πρασίνου και τα σχέδια αποκατάστασης της φύσης, μπορούν να συμβάλουν στις οικονομικά αποδοτικές μειώσεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που απαιτούνται έως το 2030, ενώ έχουν πολλά παράλληλα οφέλη, όπως η αντιπλημμυρική προστασία, η μείωση της θερμοκρασίας κατά τους καύσωνες και η ψυχαγωγική χρήση. Η μείωση της ρύπανσης έχει επίσης ως αποτέλεσμα τη σημαντική βελτίωση της ανθρώπινης υγείας¹³⁸. Για πρώτη φορά από τη δεκαετία του 1970 η ημερομηνία κατά την οποία υπερβαίνουμε τη χρήση πόρων του πλανήτη, πέραν του παγκόσμιου ποσοστού βιωσιμότητας, μετατοπίστηκε αργότερα¹³⁹. Παρά το γεγονός ότι η μείωση, λόγω του εγκλεισμού, της ρύπανσης σε πολλούς τομείς πιθανόν να είναι μόνο βραχυπρόθεσμη, προσφέρει την ευκαιρία διαμόρφωσης μιας πιο μακροπρόθεσμης, οικονομικά βιώσιμης πράσινης μετάβασης καθώς και πιο βιώσιμων καταναλωτικών προτύπων, προκειμένου να διασφαλιστούν η ευημερία και η υγεία.

Η χρήση λιγότερων πρωτογενών πόρων στο πλαίσιο μιας κυκλικής οικονομίας ωφελεί το περιβάλλον και την οικονομία. Περιλαμβάνει μέτρα αποδοτικής χρήσης των πόρων και βιώσιμη χρήση ανανεώσιμων πόρων, κυκλικά επιχειρηματικά μοντέλα και πολιτική για τα προϊόντα. Το νέο σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία τονίζει τη σημασία των παραγόντων αυτών προκειμένου να επιτύχουμε τις φιλοδοξίες μας για το κλίμα μέσω της μείωσης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος, των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και άλλων επιβλαβών ουσιών και της απώλειας βιοποικιλότητας. Οι παράγοντες αυτοί είναι επίσης καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία επιχειρηματικών ευκαιριών για την ΕΕ, τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά και τη μείωση της εξάρτησής μας από τρίτες χώρες όσον αφορά τις πρώτες ύλες¹⁴⁰.

Η νόσος COVID-19 ανέδειξε τη σημασία της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των αστικών περιοχών. Οι αστικές περιοχές είναι σημαντικοί κόμβοι καινοτομίας και καίριας σημασίας για την πλήρη αξιοποίηση της πράσινης μετάβασης, η οποία απαιτεί ενισχυμένη συμμετοχική διακυβέρνηση και συλλογική δέσμευση για ένα δικαιότερο και πιο βιώσιμο μέλλον. Η συνεργασία μεταξύ των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των πόλεων, καθώς και των πόλεων-εταίρων σε όλο τον κόσμο, προσφέρει μεγάλες δυνατότητες προκειμένου να

¹³⁶ Περίπου 75 % όλων των αναδυόμενων λοιμωδών νόσων μεταδίδονται από τα άγρια ζώα στον άνθρωπο (www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5711319/).

¹³⁷ Οι λύσεις που βασίζονται στη φύση μπορούν να προετοιμάσουν το έδαφος για μια πιο αποδοτική, ως προς τη χρήση των πόρων, πιο ανταγωνιστική και πιο πράσινη οικονομία, καθώς και να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας και οικονομική ανάπτυξη, μέσω της μεταποίησης και της παροχής νέων προϊόντων και υπηρεσιών που προστατεύουν τη φύση αντί να την εξαντλούν (<https://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=nbs>).

¹³⁸ <https://www.ethicalcorp.com/wake-call-we-must-live-within-our-planetary-boundaries-avoid-future-pandemics>.

¹³⁹ <https://www.overshootday.org>.

¹⁴⁰ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/leading_way_global_circular_economy.pdf.

καταστεί η Ευρώπη παγκόσμιο σημείο αναφοράς για τον προσδιορισμό λύσεων στις τρέχουσες και τις μελλοντικές προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν οι πόλεις, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, τον πειραματισμό με τις λύσεις αυτές και την εφαρμογή τους. Για παράδειγμα, η αναπροσαρμογή της χρήσης χώρων, όπως κτίρια γραφείων ή εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, προσφέρει άφθονες ευκαιρίες για την αναβίωση της φύσης στις πόλεις και τη βελτίωση της ευζωίας των ανθρώπων στο αστικό περιβάλλον, μεταξύ άλλων μέσω της επανεξέτασης των συμπεριφορών που αφορούν την κινητικότητα και την κατανάλωση. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση και τον εντοπισμό πιθανών τομέων για καινοτομίες και λύσεις από τη βάση προς την κορυφή όσον αφορά τα προβλήματα των πόλεων, ώστε να συνδέονται όσοι επηρεάζονται άμεσα από τα προβλήματα αυτά με φορείς καινοτομίας, επενδυτές και νεοφυείς επιχειρήσεις¹⁴¹.

Πλαίσιο 3.3: ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ — Πράσινες θέσεις εργασίας

Η διατήρηση ή η αποκατάσταση της ποιότητας του περιβάλλοντος βρίσκεται στο επίκεντρο πολλών θέσεων εργασίας του μέλλοντος. Αυτές οι θέσεις εργασίας θα προκύψουν στους τομείς της γεωργίας, της μεταποίησης (και ανακατασκευής), των κατασκευών, της έρευνας και ανάπτυξης, της διοίκησης και των υπηρεσιών. Περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη βιώσιμη παραγωγή και διανομή τροφίμων, τα πράσινα και ενεργειακά αποδοτικά κτίρια, την ποιότητα και την ανανέωση των υδάτων, τον οικολογικό σχεδιασμό, τη δασοκομία, την αστική εξόρυξη και την εξόρυξη αποβλήτων, την επισκευή και την ανακύκλωση πρώτων υλών, τα φάρμακα, την κινητικότητα και τις μεταφορές χαμηλών εκπομπών, την ανανεώσιμη ενέργεια, την οξύτητα των ωκεανών και τους διαχειριστές αποτυπώματος. Οι περιορισμένοι πόροι και η ανάγκη για αυξημένη αποδοτικότητα θα μεταμορφώσουν πολλά επαγγέλματα, με την εισαγωγή νέων επιχειρηματικών μοντέλων και την ανάγκη νέων δεξιοτήτων.

Οι περιβαλλοντικές πολιτικές μας συμβάλλουν στη διαρθρωτική μεταβολή της αγοράς εργασίας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ορισμένων αναλύσεων, μεγάλο ποσοστό των θέσεων εργασίας στην ΕΕ μπορεί να εξελιχθεί κατά τρόπο που να συμβάλλει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και στην αντιμετώπιση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Οι θέσεις εργασίας σε ιδιαίτερα ρυπογόνες βιομηχανίες αντιπροσωπεύουν μικρό μόνο μέρος της απασχόλησης στην ΕΕ¹⁴² και υπάρχουν σημαντικές ευκαιρίες απασχόλησης με αντικείμενο τη μείωση του αντικτύπου των εν λόγω βιομηχανιών. Η βιομηχανία οικολογικής σκοπιμότητας, η οποία μετριάξει άμεσα τις περιβαλλοντικές βλάβες, μετατρέπεται και εκείνη σε σημαντική πηγή νέων θέσεων εργασίας¹⁴³. Επιπλέον, η αύξηση της

¹⁴¹ Για παράδειγμα, στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου του Κοινού Κέντρου Ερευνών της Επιτροπής «The Future of Government 2030+» (Το μέλλον της διακυβέρνησης 2030+) διερευνήθηκαν οι μεταβαλλόμενες σχέσεις ισχύος στην κοινωνία, καθώς και νέα μοντέλα και νέοι φορείς διακυβέρνησης. Εξετάστηκαν οι ισχυρότερες συμμαχίες τοπικών κυβερνήσεων μέσω νέων τύπων πολιτικών θεσμών (όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο των Δημάρχων) και η μεγαλύτερη συμμετοχή των ατόμων στη χάραξη πολιτικής μέσω Συμβουλίων των Πολιτών. Προτάθηκαν επίσης καλύτερες συνέργειες μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα (ιδίως η νοοτροπία των νεοφυών επιχειρήσεων) (<https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/future-government-2030-policy-implications-and-recommendations>). Η Επιτροπή πειραματίζεται επίσης με την προσέγγιση «οικονομικά υπό μορφή ντόνατ» (doughnut economics), όπως δοκιμάστηκε επιτυχώς σε επίπεδο πόλης στο Άμστερνταμ (<https://www.kateraworth.com/wp/wp-content/uploads/2020/04/20200416-AMS-portrait-EN-Spread-web-420x210mm.pdf>).

¹⁴² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8219>, <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/clean-energy-technologies-coal-regions>.

¹⁴³ Η βιομηχανία οικολογικής σκοπιμότητας περιλαμβάνει δραστηριότητες που παράγουν αγαθά και υπηρεσίες για τη μέτρηση, την πρόληψη, τον περιορισμό, την ελαχιστοποίηση ή τη διάθροιση των περιβαλλοντικών βλαβών στα ύδατα, τον αέρα και το έδαφος, καθώς και των προβλημάτων που σχετίζονται με τα απόβλητα, τον θόρυβο και τα οικοσυστήματα.

παραγωγικότητας των υλικών (δηλαδή της αποδοτικής χρήσης των πόρων) δίνει ώθηση στην ένταση εργασίας και στα προϊόντα προστιθέμενης αξίας και, ως εκ τούτου, αυξάνει τις ευκαιρίες απασχόλησης. Η Ευρώπη κατέχει ήδη ηγετική θέση στην καινοτομία για τη βελτίωση της παραγωγικότητας των υλικών, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ανεπάρκειες σε επίπεδο επιχειρήσεων και συστημικές ανεπάρκειες.

Ο πράσινος τομέας μπορεί να δημιουργήσει εκατομμύρια θέσεις εργασίας. Ο τομέας της βιομηχανίας οικολογικής σκοπιμότητας σημείωσε αύξηση κατά 20 % από το 2000 και παρέχει περίπου 4,2 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στην Ευρώπη, με κύκλο εργασιών άνω των 700 δισ. EUR. Η μεταστροφή προς μια πιο πράσινη οικονομία θα μπορούσε να δημιουργήσει 24 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας παγκοσμίως έως το 2030, εάν τεθούν σε εφαρμογή οι ορθές πολιτικές, σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)¹⁴⁴, η οποία προβλέπει επίσης ότι έως το 2030 θα χαθούν 72 εκατομμύρια θέσεις πλήρους απασχόλησης λόγω της θερμικής καταπόνησης και της αύξησης της θερμοκρασίας.

Η ανάκαμψη από την κρίση της νόσου COVID-19 υποδηλώνει ότι ο αντίκτυπος των πολιτικών για την πράσινη εργασία θα μπορούσε να είναι σημαντικά μεγαλύτερος. Δεδομένου του αριθμού των ατόμων που βρίσκονται εκτός εργασίας, ο προσανατολισμός των σχεδίων ανάκαμψης προς την πράσινη μετάβαση θα μπορούσε να οδηγήσει σε πολύ περισσότερες πράσινες θέσεις εργασίας απ' ό,τι αναμενόταν προηγουμένως.

Η δημιουργία θέσεων εργασίας λόγω των πολιτικών για την κλιματική αλλαγή θα συμβάλει στην αύξηση πιο συμπεριληπτικών θέσεων εργασίας, ανακόπτοντας τάσεις που μπορούν να επιδεινώσουν τις ανισότητες στην αγορά εργασίας, όπως η αυτοματοποίηση, η ρομποτική και η τεχνητή νοημοσύνη. Έως το 2050 η απασχόληση στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 25 %¹⁴⁵, καθώς η βιομηχανία, οι μεταφορές και άλλες υπηρεσίες ηλεκτροδοτούνται όλο και περισσότερο. Οι θέσεις εργασίας στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην ΕΕ αναμένεται να ανέλθουν σε 2,7 εκατομμύρια ή στο 1,3 % της απασχόλησης στην ΕΕ έως το 2050¹⁴⁶.

Η αποτελεσματική οικολογική επανειδίκευση, ιδίως για το δομημένο περιβάλλον και τις υπηρεσίες, μπορεί να προστατεύσει τις θέσεις εργασίας της μεσαίας τάξης. Το ίδιο ισχύει και για την ανακατασκευή, την επαναχρησιμοποίηση, την επισκευή και την ανακύκλωση. Επίσης, οι τομείς παραγωγής ενέργειας και οι ενεργοβόροι τομείς όπως ο χάλυβας, το τσιμέντο, η αυτοκινητοβιομηχανία, τα μηχανήματα και τα χημικά προϊόντα θα πρέπει να στραφούν προς νέες παραγωγικές διεργασίες στο πλαίσιο της μετάβασης, η οποία θα απαιτήσει επίσης νέες δεξιότητες.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να συμβάλει στη διερεύνηση των παραγόντων προώθησης αλλαγών και των ατομικών και συλλογικών συμπεριφορών και παραδογών σχετικά με το μέλλον με συμμετοχικό τρόπο. Πιο άμεσα, μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των μελλοντικών διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας, στο πλαίσιο της μετάβασης προς μια κλιματικά ουδέτερη κοινωνία έως το 2050. Αυτό θα βοηθήσει στην καθοδήγηση της επανειδίκευσης ατόμων που έχασαν τη θέση εργασίας τους κατά τη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19 ή που είναι πιθανό να τη χάσουν λόγω

¹⁴⁴ Εμβληματική έκθεση της ΔΟΕ, World employment and social outlook 2018 «Greening with Jobs» (Παγκόσμιες κοινωνικές προοπτικές για την απασχόληση 2018 «Πράσινο προσανατολισμός των θέσεων εργασίας»).

¹⁴⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8219>.

¹⁴⁶ https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2020/Feb/IRENA_Transition_jobs_2020.pdf.

των επιταχυνόμενων τεχνολογικών αλλαγών και της αυτοματοποίησης. Η ανάλυση προοπτικών συμβάλλει επίσης στην ανίχνευση του ορίζοντα για τον εντοπισμό νέων εξελίξεων, συμπεριλαμβανομένων των αναδυόμενων τεχνολογιών που θα μπορούσαν είτε να επιταχύνουν είτε να διαταράξουν την πράσινη μετάβαση. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και η δίκαιη μετάβαση θα απαιτήσουν την ενεργό και συντονισμένη συμβολή του συνόλου της κοινωνίας.

3.4. Η ψηφιακή διάσταση

Η ψηφιακή ανθεκτικότητα συνίσταται στη διασφάλιση του ότι ο τρόπος με τον οποίο ζούμε, εργαζόμαστε, μαθαίνουμε, αλληλεπιδρούμε και σκεφτόμαστε σε αυτή την ψηφιακή εποχή διαφυλάσσει και ενισχύει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ελευθερία, την ισότητα, την ασφάλεια, τη δημοκρατία και τα άλλα ευρωπαϊκά θεμελιώδη δικαιώματα και τις αξίες. Η ανθεκτικότητα αυτή αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία, καθώς η υπερσυνδεσιμότητα εξακολουθεί να επιταχύνεται, με την ενοποίηση φυσικού και ψηφιακού κόσμου, το διαδίκτυο των πραγμάτων, την τεχνολογία έξυπνου σπιτιού, τη χρήση μαζικών δεδομένων, την επαυξημένη και εικονική πραγματικότητα, την εκμάθηση μηχανών και άλλες ολοένα και πιο ικανές τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης. Οι ψηφιακές τεχνολογίες καθιστούν ασαφή τη διάκριση μεταξύ φυσικού και εικονικού κόσμου, καθώς και μεταξύ ανθρώπων, μηχανών και φύσης, με επιπτώσεις για τους εαυτούς μας και τα πλαίσια πολιτικής¹⁴⁷. Οι εν λόγω τεχνολογίες διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της λειτουργίας των οικονομιών και των κοινωνιών μας κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Ικανότητες

Η Ευρώπη έχει μακρά και επιτυχημένη ιστορία τεχνολογικής και κοινωνιακής καινοτομίας και συνεργασίας. Η ΕΕ είναι ισχυρότερη όταν συνεργάζεται με τα κράτη μέλη της, με συμμετοχή των περιφερειών και των δήμων, της ακαδημαϊκής κοινότητας, της κοινωνίας των πολιτών, των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των επιχειρήσεων και των κοινωνικών επιχειρήσεων. Πρόσφατες συμφωνίες σε τομείς όπως η υπολογιστική υψηλών επιδόσεων¹⁴⁸ και η μικροηλεκτρονική¹⁴⁹ επιβεβαίωσαν την ικανότητα αυτή. Η συνέχιση της προώθησης του ψηφιακού μετασχηματισμού των δημόσιων διοικήσεων και των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης σε ολόκληρη την Ευρώπη είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την υποστήριξη αυτής της διαδικασίας¹⁵⁰.

Η Ευρώπη έχει μοναδικές ικανότητες να διαμορφώσει διεθνή πρότυπα για την ιδιωτικότητα και τις ροές δεδομένων. Ο ευρωπαϊκός γενικός κανονισμός προστασίας δεδομένων (ΓΚΠΔ) θέσπισε κανόνες προστασίας δεδομένων για όλες τις επιχειρήσεις και τους φορείς που επεξεργάζονται τα δεδομένα φυσικών προσώπων στην ΕΕ, γεγονός που παρέχει στους ανθρώπους μεγαλύτερο έλεγχο επί των προσωπικών τους δεδομένων και

¹⁴⁷ Online Manifesto (Διαδίκτυο μανιφέστο) (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files/Manifesto.pdf>).

¹⁴⁸ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/eurohpc-joint-undertaking>, <https://eurohpc-ju.europa.eu/>.

¹⁴⁹ <https://www.ipcei-me.eu/>, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/ecsel>.

¹⁵⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf.

οφέλη στις επιχειρήσεις μέσω ισότιμων όρων ανταγωνισμού¹⁵¹. Ο ρόλος της ΕΕ ως φορέα θέσπισης κανόνων στον ψηφιακό τομέα ενισχύεται μέσω της συνεργασίας με τρίτες χώρες οι οποίες επί του παρόντος θεσπίζουν ή εκσυγχρονίζουν τη νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων. Η Ινδία ακολούθησε το παράδειγμα του ΓΚΠΔ της ΕΕ, καταρτίζοντας σχέδιο νόμου για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹⁵². Η Καλιφόρνια ακολούθησε παρόμοια κατεύθυνση με τον «California Consumer Privacy Act» (νόμος της Καλιφόρνιας για την ιδιωτικότητα των καταναλωτών)¹⁵³. Η Ευρώπη πρέπει τώρα να εξακολουθήσει να δημιουργεί συμμαχίες και να μεγιστοποιεί τη ρυθμιστική ισχύ της, τη στήριξη για διαρθρωτικές βελτιώσεις, τη διπλωματία και τη χρηματοδότηση για την προώθηση του ευρωπαϊκού ψηφιακού μοντέλου¹⁵⁴.

Τρωτά σημεία

Οι εξελιγμένες υβριδικές επιθέσεις κρατικών και μη κρατικών παραγόντων απειλούν την κυβερνοασφάλεια και τη δημοκρατία μας. Τα τρωτά σημεία εντός της ΕΕ έχουν αποτελέσει αντικείμενο εκμετάλλευσης μέσω ενός συνδυασμού κυβερνοεπιθέσεων και κυβερνοεγκλημάτων που προκάλεσαν ζημιές σε υποδομές ζωτικής σημασίας¹⁵⁵. Σημειώθηκε σημαντική αύξηση του αριθμού των κυβερνοεπιθέσεων που αναφέρθηκαν κατά υπερυπολογιστών, συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και χρηματοπιστωτικών συστημάτων¹⁵⁶, όπως η δικτυοπαραβίαση ευαίσθητων ερευνών σε ιατρικές οργανώσεις και φαρμακευτικές εταιρείες¹⁵⁷. Οι απειλές ΤΠΕ έχουν επίσης επισημανθεί ως βασική πηγή συστημικού κινδύνου για τις εκλογικές διαδικασίες και το χρηματοπιστωτικό σύστημα της ΕΕ¹⁵⁸. Τα γεγονότα αυτά δείχνουν ανησυχητική επιτάχυνση προς την κατεύθυνση του ασύμμετρου εικονικού εγκλήματος¹⁵⁹. Το κυβερνοέγκλημα, για παράδειγμα η διαδικτυακή διάδοση υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, έχει επίσης φτάσει σε πρωτοφανή ύψη¹⁶⁰.

Η ταχέως κλιμακούμενη τεχνολογική αντιπαράθεση μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας διαταράσσει τις παγκόσμιες ψηφιακές αλυσίδες εφοδιασμού. Το γεγονός αυτό θα έχει άμεσο αντίκτυπο στην ενιαία αγορά και θα ενισχύσει την ανάγκη να συνεχίσει η ΕΕ το πρόγραμμα τεχνολογικής κυριαρχίας της και να ενισχύσει τις βασικές ψηφιακές της ικανότητες.

¹⁵¹ https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection_el.

¹⁵² <https://hbr.org/2019/12/how-india-plans-to-protect-consumer-data>.

¹⁵³ Έκθεση του EIT, European Digital Infrastructure and Data Sovereignty (Ευρωπαϊκή ψηφιακή υποδομή και κυριαρχία δεδομένων) (<https://www.eitdigital.eu/fileadmin/files/2020/publications/data-sovereignty/EIT-Digital-Data-Sovereignty-Summary-Report.pdf>).

¹⁵⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_273.

¹⁵⁵ Οι υποδομές ζωτικής σημασίας είναι απαραίτητες για ζωτικές κοινωνικές λειτουργίες, όπως η υγεία, η ασφάλεια, η ασφάλεια από εξωτερικές ενέργειες και η οικονομική ή κοινωνική ευημερία, των οποίων η διαταραχή/καταστροφή έχει σημαντικές επιπτώσεις (οδηγία 2008/114/ΕΚ του Συμβουλίου).

¹⁵⁶ <https://www2.deloitte.com/ng/en/pages/risk/articles/covid-19-impact-cybersecurity.html>.

¹⁵⁷ Craglia, M. *et al.*, 2020, Artificial Intelligence and Digital Transformation: early lessons from the COVID-19 crisis (Τεχνητή νοημοσύνη και ψηφιακός μετασχηματισμός: πρώτα διδάγματα από την κρίση της νόσου COVID-19). Έκθεση επιστημονικών στοιχείων για τη χάραξη πολιτικής του Κοινού Κέντρου Ερευνών, JRC121305.

¹⁵⁸ https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report200219_systemiccyberrisk~101a09685e.en.pdf.

¹⁵⁹ Η μεγέθυνση «μεταβολή του προτύπου ασφάλειας» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/changing-security-paradigm_en) επιταχύνεται.

¹⁶⁰ COM(2020) 605 final, Στρατηγική της ΕΕ για την Ένωση Ασφάλειας· COM(2020) 607 final, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

Το ψηφιακό χάσμα μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών αποτελεί πηγή ανησυχίας. Το 2019 η κάλυψη των δικτύων πρόσβασης επόμενης γενιάς (NGA), ικανών να παρέχουν ταχύτητες καταφόρτωσης τουλάχιστον 30 Mbps, αυξήθηκε στο 86 % των νοικοκυριών. Σταθερά δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN), ικανά να παρέχουν τουλάχιστον συνδεσιμότητα gigabit, ήταν διαθέσιμα στο 44 % των νοικοκυριών. Ωστόσο, στις αγροτικές περιοχές, η κάλυψη NGA ανήλθε μόλις στο 59 % το 2019, ενώ τα VHCN καλύπτουν μόλις το 20 % των νοικοκυριών. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν ότι απαιτούνται περισσότερες επενδύσεις στις αγροτικές περιοχές για να γεφυρωθεί το χάσμα. Η ανάπτυξη ψηφιακών ικανοτήτων στις αγροτικές περιοχές θα αυξήσει σημαντικά την ελκυστικότητά τους.

Η κρίση αποκάλυψε έλλειψη ετοιμότητας όσον αφορά την οικονομία των δεδομένων. Παρατηρήθηκε σημαντική έλλειψη σχεδόν όλων των ειδών δεδομένων στα οποία βασίζονται τα μοντέλα (όπως τα δεδομένα σχετικά με την απασχόληση, την εμπιστοσύνη των καταναλωτών και την παραγωγή), καθώς και καθυστερήσεις στην παραγωγή δεδομένων¹⁶¹. Έλειπαν δεδομένα σχετικά με τα αποθέματα, την παραγωγική ικανότητα και τη ζήτηση για βασικές προμήθειες, όπως μέσα ατομικής προστασίας¹⁶², τα δε δεδομένα για τα κρούσματα λοιμώξεων COVID-19 συλλέγονταν με διαφορετικό τρόπο σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η κατάσταση αυτή κατέδειξε ότι εξακολουθεί να απαιτείται σημαντικό άλμα προόδου όσον αφορά τη συλλογή και τη διακυβέρνηση δεδομένων για να αντληθούν οικονομικά και κοινωνικά οφέλη. Αυτό, με τη σειρά του, απαιτεί έναν «ευρωπαϊκό τρόπο» διαχείρισης της χρήσης των δεδομένων, μεταξύ άλλων για την αποφυγή μονοπωλίων δεδομένων¹⁶³.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες και τα συναφή επιχειρηματικά μοντέλα, συμπεριλαμβανομένης της τεχνητής νοημοσύνης (TN) και της οικονομίας των πλατφορμών, θα επηρεάσουν την αγορά εργασίας. Ενώ η αλληλεπίδραση μεταξύ της πιθανής απαξίωσης θέσεων εργασίας και της δημιουργίας θέσεων εργασίας που προκαλείται από την τεχνητή νοημοσύνη και τη ρομποτική εξακολουθεί να είναι ασαφής¹⁶⁴, είναι προφανές ότι αυτές και άλλες ψηφιακές τεχνολογίες¹⁶⁵, καθώς και τα συναφή επιχειρηματικά μοντέλα, θα αλλάξουν τον τρόπο εργασίας μας. Θα επηρεαστούν ζητήματα όπως η υγεία, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής και η ασφάλεια στην εργασία¹⁶⁶. Η ζήτηση για δεξιότητες στις αναδυόμενες τεχνολογίες, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η υπολογιστική υψηλών επιδόσεων και η κυβερνοασφάλεια για το σύνολο της κοινωνίας¹⁶⁷, είναι πολύ έντονη, και το πρόβλημα μεγεθύνεται καθώς η προσφορά υπολείπεται της

¹⁶¹ <https://www2.deloitte.com/be/en/pages/strategy-operations/articles/covid-19-and-data-economy.html>.

¹⁶² Η Επιτροπή δημιούργησε ένα κέντρο ανταλλαγής πληροφοριών για θέματα ιατρικού εξοπλισμού με στόχο την αντιμετώπιση των αδυναμιών της αγοράς και τη διευκόλυνση της έγκαιρης διαθεσιμότητας των εφοδίων κατά τη διάρκεια της πανδημίας (https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/emergency-support-instrument/covid-19-clearing-house-medical-equipment_el).

¹⁶³ Duch-Brown, Martens και Mueller-Langer, 2017, The economics of ownership, access and trade in digital data, JRC Working Papers on Digital Economy 2017-01 (Οικονομία της κυριότητας, της πρόσβασης και της εμπορίας ψηφιακών δεδομένων, Έγγραφο εργασίας του ΚΚΕρ για την ψηφιακή οικονομία), Κοινό Κέντρο Ερευνών (<https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc104756.pdf>); Crémer, J., Y-A de Montjoye και H. Schweitzer, 2019, Competition policy for the digital era (Πολιτική ανταγωνισμού για την ψηφιακή εποχή), έκθεση προς την επίτροπο κ. Vestager, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

¹⁶⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/future-work-work-future>.

¹⁶⁵ Στον παγκόσμιο αγώνα δρόμου για την κβαντική υπολογιστική που διεξάγεται επί του παρόντος, τα επίπεδα των επενδύσεων στην Ευρώπη εξακολουθούν να είναι χαμηλότερα από εκείνα των άλλων μεγάλων παραγόντων σε παγκόσμιο επίπεδο.

¹⁶⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/eg/eg_future-of-work_opinion_122018.pdf;

<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/final-report-high-level-expert-group-impact-digital-transformation-eu-labour-markets>.

¹⁶⁷ Nai Fovino I., *et al.* (επιμ.), 2020, Cybersecurity, our digital anchor (Κυβερνοασφάλεια, η ψηφιακή μας άγκυρα), Έκθεση επιστημονικών στοιχείων για τη χάραξη πολιτικής, Κοινό Κέντρο Ερευνών (<https://ec.europa.eu/jrc/en/facts4efuture/cybersecurity-our-digital-anchor>).

ζήτησης της αγοράς. Τα επίπεδα ετοιμότητας και ευαισθητοποίησης είναι επίσης άνισρα ανά την ΕΕ.

Ευκαιρίες

Η πανδημία COVID-19 έχει επιταχύνει την υπερσυνδεσιμότητα¹⁶⁸. Παρουσιάζεται η ευκαιρία να αντληθούν διδάγματα από αυτή την εμπειρία σε πραγματικό χρόνο και να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ φυσικών και ψηφιακών αλληλεπιδράσεων στο μέλλον, η οποία να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των πολιτών. Κατά τη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19, πάνω από το ένα τρίτο του εργατικού δυναμικού της ΕΕ στράφηκε προσωρινά προς ρυθμίσεις τηλεργασίας¹⁶⁹. Η συνδεσιμότητα αυξήθηκε σε όλους τους τομείς¹⁷⁰ και η θεαματική αύξηση της κίνησης στο διαδίκτυο, η οποία εκτιμάται μεταξύ 10 % και 30 % παγκοσμίως¹⁷¹, διατηρήθηκε ακόμη και όταν οι χώρες χαλάρωσαν τα μέτρα εγκλεισμού. Ο συνολικός όγκος των δεδομένων που παράγονται παγκοσμίως εκτιμάται ότι θα αυξηθεί σε περίπου 175 δισεκατομμύρια terabyte έως το 2025.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες θα μπορούσαν να συμβάλουν στην περαιτέρω πρόοδο στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης. Η τεχνητή νοημοσύνη και η υπολογιστική υψηλών επιδόσεων έχουν τη δυνατότητα να επιταχύνουν την ανάπτυξη θεραπευτικών αγωγών, εμβολίων και διαγνωστικών μέσων, να προβλέψουν την εξάπλωση των νόσων και να σχεδιάσουν την κατανομή των ιατρικών πόρων¹⁷². Οι καινοτομίες αυτές θα μπορούσαν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την ανάλυση των κινδύνων για την ατομική υγεία στο πλαίσιο της προληπτικής ιατρικής. Η αξιοποίηση της τεχνητής νοημοσύνης προσφέρει επίσης ευκαιρίες για την ενίσχυση της άμυνάς μας κατά των κυβερνοεπιθέσεων, ιδίως κατά των υποδομών ζωτικής σημασίας, όπως τα νοσοκομεία.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες διασφάλισαν ως έναν βαθμό τη συνέχεια στην κατάρτιση και την εκπαίδευση ενώ τα σχολεία ήταν κλειστά κατά τη διάρκεια της κρίσης. Οι ψηφιακές τεχνολογίες, όταν χρησιμοποιούνται ορθά, μπορούν να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα και τη συμπεριληπτικότητα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Έχει καίρια σημασία να ενισχυθούν οι ψηφιακές ικανότητες των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και να γεφυρωθούν τα ψηφιακά χάσματα στον εξοπλισμό και τη συνδεσιμότητα.

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνδέονται με την εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για τα δεδομένα θα δημιουργήσει ένα ευρύ φάσμα ευκαιριών για την Ευρώπη. Σε αυτές περιλαμβάνονται η προώθηση του προτύπου της ΕΕ για την προστασία των δεδομένων, η δυνατότητα βελτίωσης της διαθεσιμότητας, της επαναχρησιμοποίησης, της

¹⁶⁸ Η μεγατάση «επιτάχυνση των τεχνολογικών αλλαγών και της υπερσυνδεσιμότητας» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/accelerating-technological-change-hyperconnectivity_en) έχει επιταχυνθεί.

¹⁶⁹ https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf.

¹⁷⁰ Έως τον Απρίλιο του 2020 το Netflix διπλασίασε τον αριθμό των επί πληρωμή συνδρομών του σε παγκόσμιο επίπεδο, με 15,7 εκατομμύρια επιπλέον συνδρομητές (αριθμός που πιστεύεται ότι είναι προσωρινός) (<https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/247652/1/MAY-2020--N%C2%BA4.pdf>).

¹⁷¹ <https://www.forbes.com/sites/markbeech/2020/03/25/covid-19-pushes-up-internet-use-70-streaming-more-than-12-first-figures-reveal/#4ba355cd3104>.

¹⁷² Για παράδειγμα, η χρηματοδοτούμενη από την ΕΕ κοινοπραξία Exscalate 4COV χρησιμοποιεί μία από τις ισχυρότερες πλατφόρμες υπολογιστικής υψηλών επιδόσεων παγκοσμίως για να εξετάσει τις δυνητικές επιπτώσεις γνωστών μορίων στη γονιδιωματική δομή του κορονοϊού.

διαλειτουργικότητας και της διακυβέρνησης των δεδομένων, καθώς και η ικανότητα αποφυγής ανεπαρκών υποδομών δεδομένων και χρήσης κατάλληλων εργαλείων που μπορούν να ενδυναμώσουν τα άτομα ώστε να ασκούν τα δικαιώματά τους.

Η ανοικτή στρατηγική αυτονομία είναι καίριας σημασίας για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ψηφιακής οικονομίας. Η συνδεσιμότητα 5G, σε συνδυασμό με το διαδίκτυο των πραγμάτων, θα μπορούσε να δώσει ώθηση στην ψηφιοποίηση των υπηρεσιών (π.χ. ενέργεια, μεταφορές, τράπεζες και υγεία) και των διαδικασιών, να μειώσει το κόστος και να αυξήσει την αποδοτικότητα. Η δημιουργία υποδομών υπολογιστικού νέφους θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για τη βέλτιστη αξιοποίηση των δεδομένων που παράγονται στην Ευρώπη¹⁷³. Η συντονισμένη νομοθετική και χρηματοδοτική στήριξη για τη δημιουργία ενιαίας αγοράς δεδομένων, με βάση την εγκατάσταση κοινών ευρωπαϊκών χώρων δεδομένων, θα εξασφαλίσει καλύτερη πρόσβαση στα δεδομένα και θα αποφέρει οφέλη για το κοινό και την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας δεδομένων¹⁷⁴.

Οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν στον οικολογικό προσανατολισμό της οικονομίας. Μπορούν να βελτιστοποιήσουν τη λειτουργία των υπηρεσιών κοινής ωφελείας, την κινητικότητα και τις μεταφορές, τα προϊόντα, τις βιομηχανικές διεργασίες και τα κτίρια, καθώς και άλλα περιουσιακά στοιχεία, με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση ενέργειας, τη μείωση της ρύπανσης και την αύξηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων, πράγμα που θα διευκολύνει τη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία. Οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν επίσης να βελτιώσουν τη διαχείριση του περιβάλλοντος και των κινδύνων μέσω συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης σε περίπτωση ακραίων καιρικών φαινομένων, με βάση, για παράδειγμα, δεδομένα γεωσκόπησης και τεχνολογίες μαζικών δεδομένων. Ωστόσο, πρέπει να δοθεί προσοχή στην κατανάλωση ενέργειας των τεχνολογιών δεδομένων και στη σύντομη διάρκεια ζωής των ψηφιακών συσκευών, που καθιστά τα ηλεκτρονικά απόβλητα, τα οποία περιλαμβάνουν κρίσιμες πρώτες ύλες, την ταχύτερα αναπτυσσόμενη κατηγορία αποβλήτων¹⁷⁵. Παρατηρείται θεμελιώδης στροφή προς αποκεντρωμένα συστήματα δεδομένων την οποία επέφεραν η υπολογιστική παρυφάν¹⁷⁶ και η υπολογιστική ομίχλης¹⁷⁷, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη και την υιοθέτηση κινητών τεχνολογιών νέας γενιάς (π.χ. 5G και 6G στο μέλλον) και επεξεργασιών χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας, που μπορούν να περιορίσουν την αυξανόμενη κατανάλωση ενέργειας των ψηφιακών τεχνολογιών χάρη στην επεξεργασία των δεδομένων εγγύτερα στους χρήστες, μέσω εφαρμογών που σχετίζονται με το διαδίκτυο των πραγμάτων, και στη μείωση του χρόνου αναμονής του δικτύου.

¹⁷³ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Degree_of_dependence_on_cloud_computing_by_economic_activity_EU-28_2018_\(%25_of_enterprises_using_the_cloud\).png&oldid=415896](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Degree_of_dependence_on_cloud_computing_by_economic_activity_EU-28_2018_(%25_of_enterprises_using_the_cloud).png&oldid=415896).

¹⁷⁴ COM(2017) 9 final, Οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής οικονομίας δεδομένων.

¹⁷⁵ Για παράδειγμα, οι κάτοικοι της Βόρειας Ευρώπης παρήγαγαν τα περισσότερα ηλεκτρονικά απόβλητα —22,4 kg ανά άτομο το 2019. Στην Ανατολική Ευρώπη, η αντίστοιχη ποσότητα ήταν η μισή. Η Ευρώπη είχε το υψηλότερο ποσοστό ανακύκλωσης το 2019, με 42 %, η δε Ασία κατείχε τη δεύτερη θέση με 12 %.

(<https://www.theguardian.com/environment/2020/jul/02/10bn-precious-metals-dumped-each-year-electronic-waste-un-toxic-e-waste-polluting>).

¹⁷⁶ Η υπολογιστική παρυφάν φέρνει την επεξεργασία εγγύτερα στην πηγή των δεδομένων, με αποτέλεσμα να μη χρειάζεται να αποστέλλονται σε απομακρυσμένο υπολογιστικό νέφος ή σε άλλο κεντρικό σύστημα. Με την κατάργηση της απόστασης και του χρόνου που απαιτείται για την αποστολή δεδομένων σε κεντρικές πηγές, μπορεί να βελτιώσει την ταχύτητα και τις επιδόσεις της μεταφοράς δεδομένων, καθώς και των ακροδικτυακών συσκευών και εφαρμογών.

¹⁷⁷ Πρόκειται για πρότυπο που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να λειτουργεί η υπολογιστική παρυφάν και που διευκολύνει τη λειτουργία των υπηρεσιών υπολογιστικής, αποθήκευσης και δικτύωσης μεταξύ τελικών συσκευών και κέντρων δεδομένων υπολογιστικού νέφους. Στα κέντρα δεδομένων, η υπολογιστική ομίχλης χρησιμοποιείται συχνά ως εφελκτήριο για την υπολογιστική παρυφάν.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να προωθήσει την ανθρωποκεντρική διαμόρφωση και τον ενστερνισμό των ψηφιακών τεχνολογιών, καθώς και την αποτελεσματική συμβολή τους στην ενίσχυση της συνολικής βιωσιμότητας.

Αυτό περιλαμβάνει την πρόβλεψη του τρόπου με τον οποίο οι τεχνολογίες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν και τους τρόπους αξιοποίησης των υποκείμενων και των επερχόμενων ευκαιριών. Πρόκειται επίσης για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι ψηφιακές τεχνολογίες επηρεάζουν όλα τα κοινωνικά στρώματα και δημιουργούν νέες προκλήσεις, όπως η αντιμετώπιση της αυξανόμενης ροής πληροφοριών και της τεχνητής προσέλκυσης της ανθρώπινης προσοχής. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να συμβάλει στον προσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο η ΕΕ μπορεί να διαμορφώσει παγκόσμια ψηφιακά πρότυπα και κανόνες προς όφελος των πολιτών και των επιχειρήσεων, εξασφαλίζοντας παράλληλα τον οικολογικό προσανατολισμό της οικονομίας. Για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των αξιών της ΕΕ και τη δημιουργία της αναγκαίας εμπιστοσύνης, ώστε οι πολίτες να υιοθετήσουν τις τεχνολογίες ΤΝ, απαιτείται ένα οριζόντιο πλαίσιο σχετικά με την ΤΝ. Η ανάλυση προοπτικών και η πρόβλεψη παρέχουν τη δυνατότητα εξέτασης, αφενός, του τρόπου με τον οποίο οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν πράγματι να επιτρέψουν στις κυβερνήσεις να παρέχουν καθολική πρόσβαση σε ποιοτικές βασικές υπηρεσίες, και, αφετέρου, του τρόπου εξασφάλισης της πλήρους λογοδοσίας των θεσμών. Η ανάλυση προοπτικών μπορεί να διερευνήσει τρόπους για την εγκατάσταση ασφαλών ψηφιακών υποδομών (δίκτυα υψηλής ταχύτητας, συμπεριλαμβανομένων της μελλοντικής τεχνολογίας 6G, του υπολογιστικού νέφους και των δεδομένων) με στόχο την αποφυγή ψηφιακού χάσματος μεταξύ περιφερειών και ατόμων.

Πλαίσιο 3.4: ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ — Πράσινες ΤΠΕ

Είναι πάντοτε συμπληρωματικές οι οικολογικές και οι ψηφιακές φιλοδοξίες της ΕΕ; Οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) μπορούν να δώσουν το έναυσμα για μη βιώσιμη κατανάλωση, αλλά με το ορθό πλαίσιο πολιτικής υπόσχονται επίσης πολλά για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και τη βελτιστοποίηση της χρήσης πόρων, προϊόντων και περιουσιακών στοιχείων. Οι ψηφιακές τεχνολογίες θα μπορούσαν να συμβάλουν στη μείωση των παγκόσμιων εκπομπών έως και κατά 15 % μέσω καινοτόμων λύσεων σε τομείς όπως η ενέργεια, η μεταποίηση, η γεωργία και η χρήση γης, τα κτίρια, οι υπηρεσίες, οι μεταφορές και η διαχείριση της κυκλοφορίας¹⁷⁸. Για παράδειγμα, η μεταγωγή και αποθήκευση ενός gigabyte δεδομένων μέσω του διαδικτύου χρησιμοποιούν από 3,1 kWh έως 7 kWh, έναντι 0,000005 kWh όταν πραγματοποιούνται σε τοπικό επίπεδο¹⁷⁹. Απαιτείται επομένως η δημιουργία διαλειτουργικών ευρωπαϊκών υποδομών υπολογιστικής νέφους και παρυφών που θα μπορούν να εξυπηρετούν ψηφιακές λύσεις μεγάλης κλίμακας στην Ευρώπη και, παράλληλα, θα διασφαλίζουν την τεχνολογική κυριαρχία της ΕΕ.

Ωστόσο, η ψηφιοποίηση θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά το περιβάλλον, το κλίμα και την

¹⁷⁸ <https://exponentialroadmap.org/wp-content/uploads/2018/09/Exponential-Climate-Action-Roadmap-September-2018.pdf>.

¹⁷⁹ <https://medium.com/stanford-magazine/carbon-and-the-cloud-d6f481b79dfe>.

ανθρώπινη υγεία μέσω της αύξησης της παραγωγής, της χρήσης και της απόρριψης ηλεκτρονικού εξοπλισμού, καθώς και του αριθμού των κέντρων δεδομένων¹⁸⁰. Για παράδειγμα, η κατανάλωση ενέργειας από την εξόρυξη bitcoin εκτιμάται ότι ευθύνεται για το 0,3 % της παγκόσμιας κατανάλωσης ενέργειας. Αυτό ίσως να μη φαίνεται πολύ, αλλά η κατανάλωση 68,11 TWh ετησίως είναι υψηλότερη από την ετήσια κατανάλωση της Αυστρίας (64,60 TWh) και της Τσεχίας (62,34 TWh)¹⁸¹.

Η αποδοτικότητα των υλικών αποτελεί σημαντική πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Κάθε χρόνο απορρίπτονται χρυσός, λευκόχρυσος και άλλα πολύτιμα μέταλλα, αξίας 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων, στο διογκούμενο βουνό ηλεκτρονικών αποβλήτων. Η αποδοτικότητα των υλικών στις ψηφιακές τεχνολογίες ενδέχεται να έχει ακόμη μεγαλύτερο περιβαλλοντικό αντίκτυπο από την ενεργειακή απόδοση.

Η κατανάλωση ενέργειας από τον τομέα της πληροφορικής αυξάνεται με μη βιώσιμο ρυθμό. Οι νεότερες γενιές ασύρματων τεχνολογιών είναι λιγότερο ενεργοβόρες από τις προηγούμενες (π.χ. οι κεραίες 5G είναι σχεδιασμένες ώστε να καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια από τις κεραίες 4G¹⁸²). Ωστόσο, το γεγονός ότι η τεχνολογία 5G θα συνοδευθεί από πυκνότερα δίκτυα και ο αυξανόμενος αριθμός συσκευών συνδεδεμένων μέσω 5G (π.χ. συνδεδεμένη και αυτόνομη οδήγηση)¹⁸³ ενδέχεται να οδηγήσουν σε συνολική αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας, τουλάχιστον κατά τα πρώτα έτη εξάπλωσης της τεχνολογίας αυτής. Το εκτιμώμενο παγκόσμιο αποτύπωμα του τομέα της τεχνολογίας το 2020 είναι συγκρίσιμο με εκείνο του κλάδου των αερομεταφορών¹⁸⁴.

Τα ανωτέρω αναδεικνύουν την αυξανόμενη ανάγκη να συνεχιστούν οι εργασίες για τον οικολογικό προσανατολισμό των ΤΠΕ. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαίο να εξεταστούν περαιτέρω τρόποι για την ταχεία αντιστροφή της αυξανόμενης κατανάλωσης ενέργειας και υλικών πόρων από τις ψηφιακές τεχνολογίες και υποδομές της Ευρώπης, και παράλληλα να διασφαλιστεί ότι είναι διαθέσιμες για τις εφαρμογές που χρειάζονται για τη δράση για το κλίμα, την υγεία, τη βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα.

Ο οικολογικός προσανατολισμός των ΤΠΕ θα πρέπει να ενταχθεί στο πλαίσιο της κυκλικής οικονομίας, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας οικοσυστημάτων τοπικών υλικών και ψηφιακών οικοσυστημάτων που θα επιτρέπουν τον σχεδιασμό καινοτόμων προϊόντων και την ανάδυση καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων.

4. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ

4.1 Παρακολούθηση της ανθεκτικότητας

Καθώς η ανθεκτικότητα καθίσταται μια νέα πυξίδα για τη χάραξη πολιτικής της ΕΕ, απαιτούνται τα κατάλληλα εργαλεία παρακολούθησης. Η παρούσα ανακοίνωση προτείνει

¹⁸⁰ Κύκλος του συστήματος ανάλυσης προοπτικών της ΕΕ για το περιβάλλον (FORENV): Νεοεμφανιζόμενα ζητήματα περιβαλλοντικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος.

¹⁸¹ Cambridge Bitcoin Electricity Consumption Index (Δείκτης κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας του bitcoin, Cambridge) (<https://www.cbeci.org>).

¹⁸² <https://www.ericsson.com/en/blog/2019/9/energy-consumption-5g-nr> <https://hellofuture.orange.com/en/5g-energy-efficiency-by-design/>.

¹⁸³ AI Now Institute (https://ainowinstitute.org/AI_Now_2019_Report.pdf).

¹⁸⁴ Τα κέντρα δεδομένων θα αντιπροσωπεύουν το 45 % αυτού του αποτυπώματος (έναντι 33 % το 2010) και οι υποδομές δικτύου το 24 %. Βλέπε: Belkhir και Elmeligi, 2018, AI and Climate Change: How they're connected, and what we can do about it (ΤΝ και κλιματική αλλαγή: πώς συνδέονται μεταξύ τους και τι μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό) (<https://medium.com/@AINowInstitute/ai-and-climate-change-how-theyre-connected-and-what-we-can-do-about-it-6aa8d0f5b32c>).

την υιοθέτηση *πινάκων δεικτών ανθεκτικότητας* και την κατάρτισή τους, από κοινού με τα κράτη μέλη και τους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς, μέσα από διερευνητικές συζητήσεις. Εδώ παρουσιάζονται τα πρωτότυπα αυτών των πινάκων. Σκοπός αυτών των πρωτοτύπων, ενόψει λεπτομερέστερης ανάλυσης, είναι να επισημανθούν τα τρωτά σημεία και οι ικανότητες ανθεκτικότητας της ΕΕ και των κρατών μελών της. Οι πίνακες αυτοί θα χρειαστούν περαιτέρω επεξεργασία, με βάση τα υφιστάμενα στοιχεία και τη συλλογική νοημοσύνη. Ο κατάλογος των δεικτών στους πίνακες θα είναι δυναμικός και θα καταρτίζεται στο πλαίσιο συμμετοχικής διαδικασίας με εμπλοκή των κρατών μελών και των βασικών ενδιαφερόμενων φορέων, βάσει ποιοτικών δεδομένων συγκρίσιμων τόσο μεταξύ των κρατών μελών όσο και διαχρονικά.

Οι πίνακες δεικτών ανθεκτικότητας θα είναι συμπληρωματικοί και θα προσθέτουν αξία σε άλλα εργαλεία παρακολούθησης. Θα βασίζονται σε υφιστάμενους τομεακούς δείκτες και εργαλεία παρακολούθησης, όπως ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων και η έκθεση παρακολούθησης της προόδου ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στο πλαίσιο της ΕΕ¹⁸⁵. Οι πίνακες δεικτών θα παρέχουν σαφή προστιθέμενη αξία χάρη στα ακόλουθα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: i) θα τροφοδοτούνται από τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών, θα συμβάλλουν στον εντοπισμό αναδυόμενων ζητημάτων και προκλήσεων, και θα αναδεικνύουν νέους μελλοντοστραφείς δείκτες τρωτών σημείων ή ικανοτήτων ανθεκτικότητας, ii) ενώ τα υφιστάμενα εργαλεία αποσκοπούν στην αξιολόγηση της προόδου στην ΕΕ και τα κράτη μέλη της, π.χ. κατά τις μεταβάσεις ή σε συγκεκριμένες τομεακές πολιτικές, οι πίνακες δεικτών θα αξιολογούν την ανθεκτικότητα, δηλαδή *την ικανότητα* προόδου και επίτευξης των στόχων πολιτικής, και iii) ενώ πολλά υφιστάμενα εργαλεία είναι μάλλον τομεακά ή εστιασμένα σε μεμονωμένα θέματα ή πολιτικές, οι πίνακες δεικτών θα εστιάζουν σε πολλαπλές διαστάσεις της ανθεκτικότητας και στις μεταξύ τους διασυνδέσεις, παρέχοντας μια ολιστική εικόνα.

4.1.1 Πρωτότυποι πίνακες δεικτών ανθεκτικότητας

Με την παρούσα ανακοίνωση προτείνεται η ανάπτυξη πρωτοτύπων πινάκων δεικτών για την κοινωνική, την οικονομική, τη γεωπολιτική, την πράσινη και τη ψηφιακή διάσταση της ανθεκτικότητας. Το παράδειγμα που παρατίθεται κατωτέρω είναι ένα προκαταρκτικό και ανολοκλήρωτο σύνολο δεικτών *τρωτών σημείων* και *ικανοτήτων ανθεκτικότητας* σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών, με βάση δεδομένα που είναι δημοσίως διαθέσιμα¹⁸⁶. Τα ενδεικτικά αυτά πρωτότυπα αποτελούν **παράδειγμα για την όψη και την αίσθηση ενός τέτοιου πίνακα δεικτών**. Για κάθε μεταβλητή, μια κλίμακα τριών χρωμάτων δείχνει τη σχετική κατάσταση των χωρών κατά το τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία έναντι των συγκεντρωτικών τιμών των διαθέσιμων στοιχείων από το 2007¹⁸⁷. Κάθε χρώμα αποδίδεται με κριτήριο την απόσταση από τον μέσο όρο της υποκείμενης κατανομής¹⁸⁸.

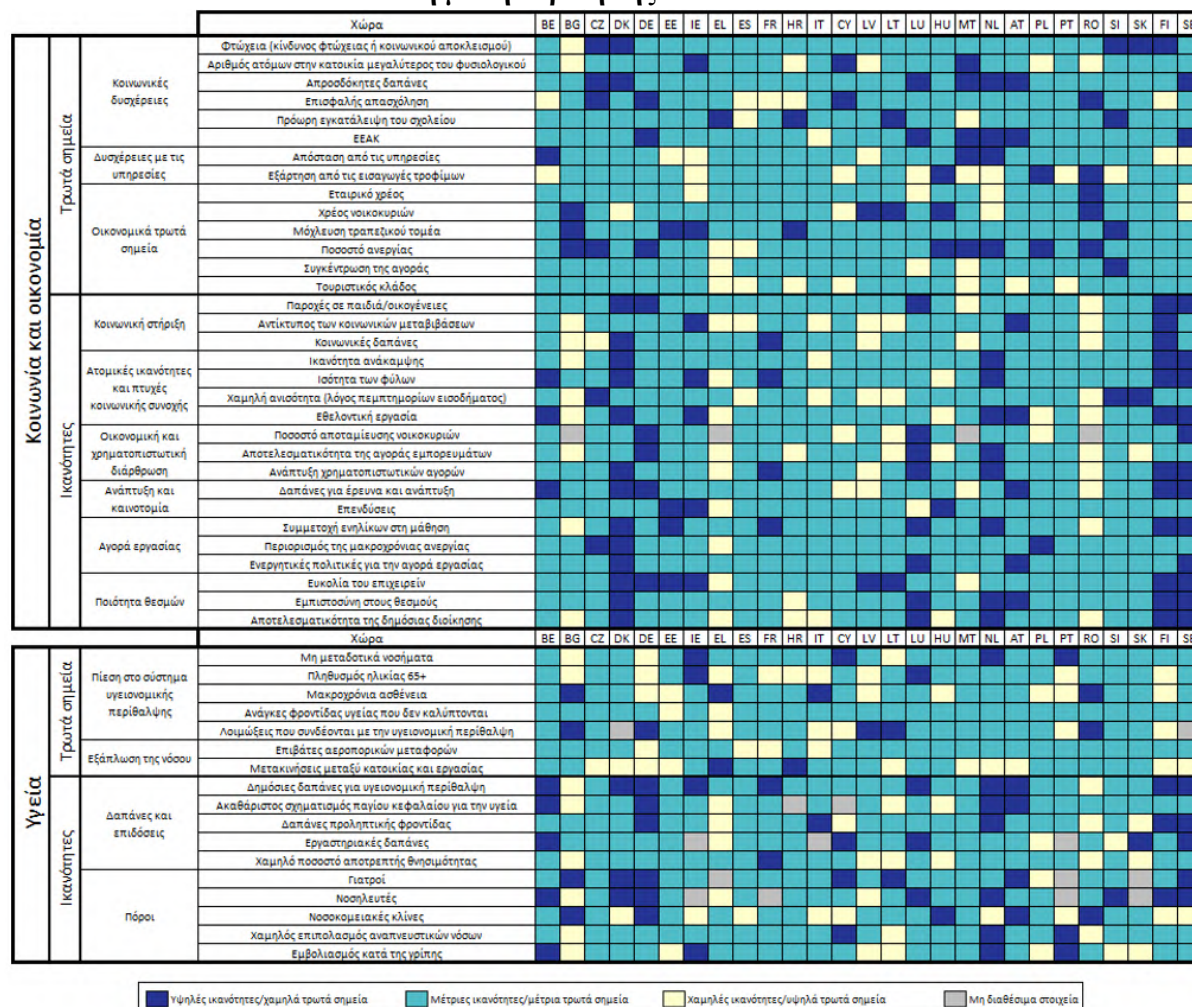
¹⁸⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-02-20-202>.

¹⁸⁶ Ο πλήρης κατάλογος των δεικτών, οι αντίστοιχοι ορισμοί, και οι πηγές διατίθενται στα εξής τεχνικά έγγραφα, της 9ης Σεπτεμβρίου 2020, του Κοινού Κέντρου Ερευνών (ΚΚΕρ) της Επιτροπής: i) «Prototype dashboard for monitoring the social and economic dimension of resilience», JRC121729· ii) «Prototype dashboards for monitoring the geopolitical, green, and digital dimensions of resilience», JRC121633.

¹⁸⁷ Η διαθεσιμότητα των δεδομένων μπορεί να ποικίλλει μεταξύ των χωρών από έτος σε έτος, ενώ οι χώρες με μεγαλύτερες σειρές δεδομένων έχουν πιο έντονη παρουσία στη κατανομή. Εάν για κάποια μεταβλητή δεν υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα για την αρχή της

Ο ενδεικτικός πρωτότυπος πίνακας δεικτών για την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα εξετάζει τα κοινωνικά, οικονομικά και υγειονομικά ζητήματα σε σχέση με τη νόσο COVID-19. Το σχήμα 4.1¹⁸⁹ δίνει μια εικόνα των σχετικών τρωτών σημείων, ικανοτήτων ανθεκτικότητας, και κοινών προτύπων στην ΕΕ και τα κράτη μέλη της. Για παράδειγμα, σε αυτό το προκαταρκτικό στάδιο των εργασιών, η γήρανση του πληθυσμού και η αύξηση των μετακινήσεων κατά την περίοδο πριν από την κρίση εμφανίζονται ως κοινά τρωτά σημεία.

Σχήμα 4.1 – Πρωτότυπος πίνακας δεικτών για την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα σε σύνδεση με την κρίση της νόσου COVID-19

Ο ενδεικτικός πρωτότυπος πίνακας δεικτών για τη γεωπολιτική διάσταση της ανθεκτικότητας εστιάζει στις πρώτες ύλες. Η ασφαλής προμήθεια πρώτων υλών αποτελεί

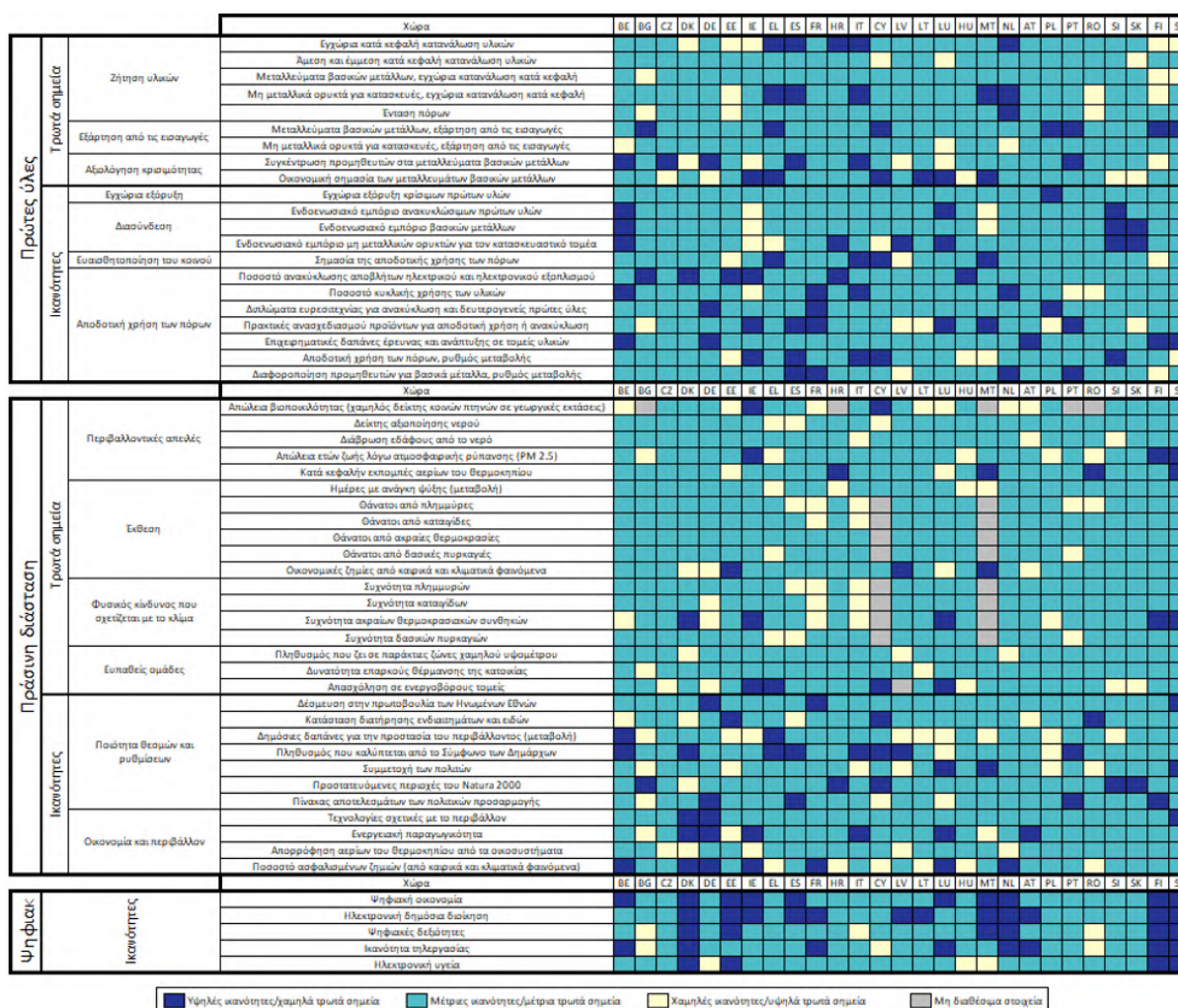
περιόδου, η κατανομή 2007-2019 ανατρέχει αντόματα στις πλέον πρόσφατες διαθέσιμες τιμές. Εάν κάποιες μεταβλητές είναι διαθέσιμες για ένα μόνο έτος, οι σχετικές επιδόσεις αξιολογούνται μόνο για το συγκεκριμένο έτος.

¹⁸⁸ Για κάθε δείκτη, υπολογίζεται η μέση και η τυπική απόκλιση για την ομαδοποιημένη κατανομή μεταξύ χωρών και ετών. Τα κίτρινο/μπλε χρώμα υποδηλώνει χώρες οι οποίες, κατά το τελευταίο διαθέσιμο έτος, σημειώνουν επίδοση κατά τουλάχιστον μία τυπική απόκλιση χειρότερη/καλύτερη από τον μέσο όρο. Το ανοιχτό μπλε αντιστοιχεί στο ενδιάμεσο εύρος τιμών.

¹⁸⁹ Οι πηγές περιλαμβάνουν τη Eurostat και την Επιτροπή, και συμπληρώνονται με μεταβλητές από την εδαφική πλατφόρμα LUISA του ΚΚΕρ, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων, τον Παγκόσμιο Δείκτη Ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ, την Παγκόσμια Τράπεζα, την έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη, το Ευρωβαρόμετρο, καθώς και από ερευνητικά δεδομένα (<https://www.eurosurveillance.org/content/10.2807/1560-7917.ES.2018.23.46.1800516>).

προϋπόθεση για μια ανθεκτική οικονομία. Στο άνω τμήμα του **σχήματος 4.2**¹⁹⁰, παρατίθεται ένας πρωτότυπος πίνακας δεικτών, ο οποίος έχει καταρτιστεί έτσι ώστε να δίνει μια εικόνα των σχετικών τρωτών σημείων και ικανοτήτων των κρατών μελών όσον αφορά την προμήθεια πρώτων υλών. Στο παρόν στάδιο, δεν υπάρχει δυνατότητα να αποτυπώνεται στο πρωτότυπο η οικονομική διάρθρωση των επιμέρους κρατών μελών, γεγονός που συνιστά σημαντικό περιορισμό. Ωστόσο, για παράδειγμα, από τον πίνακα δεικτών προκύπτει ότι πολλές χώρες σημειώνουν σχετικά ικανοποιητικές επιδόσεις όσον αφορά την εξάρτηση από τις εισαγωγές βασικών μετάλλων, αλλά χαμηλότερες σε ό,τι αφορά την εξάρτηση από τις εισαγωγές μη μεταλλικών ορυκτών για κατασκευές¹⁹¹. Μεταξύ των ικανοτήτων, οι δαπάνες για καινοτομία σε τομείς υλικών αποτελούν ισχυρό σημείο σε πολλές χώρες.

Σχήμα 4.2 – Πρωτότυποι πίνακες δεικτών για την γεωπολιτική, την πράσινη, και την ψηφιακή διάσταση της ανθεκτικότητας

¹⁹⁰ Σημεία εκκίνησης είναι ο πίνακας αποτελεσμάτων πρώτων υλών για το 2018 (https://ec.europa.eu/growth/content/raw-materials-scoreboard-2018_en) και η μεθοδολογία της αξιολόγησης κρισιμότητας (Blengini *et al.*, 2017, <https://doi.org/10.2760/73303>). Οι πηγές περιλαμβάνουν την Επιτροπή, την παγκόσμια βάση δεδομένων εξόρυξης (World Mining Database), τη βάση δεδομένων της βρετανικής επιθεώρησης γεωλογικών ερευνών (British Geological Survey) για την παγκόσμια παραγωγή ορυκτών, και τα ιστορικά στατιστικά στοιχεία της αμερικανικής επιθεώρησης γεωλογικών ερευνών (US Geological Survey).

¹⁹¹ Ωστόσο, σε απόλυτες τιμές, η εξάρτηση από τις εισαγωγές βασικών μετάλλων είναι υψηλότερη από την εξάρτηση από τις εισαγωγές μη μεταλλικών ορυκτών.

Ο ενδεικτικός πρωτότυπος πίνακας δεικτών για την πράσινη διάσταση της ανθεκτικότητας εστιάζει στην κλιματική αλλαγή και στο περιβάλλον. Παρατίθεται στο μεσαίο τμήμα του **σχήματος 4.2**¹⁹². Σε αυτό το ενδεικτικό παράδειγμα, δείκτες όπως το ποσοστό του πληθυσμού που καλύπτεται από το Σύμφωνο των Δημάρχων και η έκταση των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000 παρέχουν μια σχετικά θετική εικόνα για πολλές χώρες. Αντιθέτως, η εκμετάλλευση των υδάτων, η απώλεια βιοποικιλότητας, η απορρόφηση αερίων του θερμοκηπίου από τα οικοσυστήματα, οι δημόσιες δαπάνες για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και η συχνότητα και η θνησιμότητα πλημμυρών, καταιγίδων και δασικών πυρκαγιών καταδεικνύουν πιθανές αδυναμίες.

Περαιτέρω, θα μπορούσε να αναπτυχθεί ένας πίνακας δεικτών ψηφιακής ανθεκτικότητας, με αφετηρία τον δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI). Στο κάτω τμήμα του **σχήματος 4.2** παρατίθεται ένα σύνολο δεικτών DESI για τις ικανότητες ψηφιακής ανθεκτικότητας, όπως η ηλεκτρονική δημόσια διοίκηση και οι ψηφιακές δεξιότητες. Αυτοί συμπληρώνονται με άλλους δείκτες, η σημασία των οποίων αναδείχθηκε από την κρίση της νόσου COVID-19, όπως η τηλεργασία και η ηλεκτρονική υγεία. Σύμφωνα με τους δείκτες αυτούς, πολλές χώρες εμφανίζουν ισχυρές ικανότητες όσον αφορά την ηλεκτρονική δημόσια διοίκηση και τη συνολική ψηφιακή οικονομία, γεγονός που αντικατοπτρίζει τη βελτίωση της διείσδυσης και της υιοθέτησης νέων τεχνολογιών. Την ίδια στιγμή, οι ψηφιακές δεξιότητες, οι ικανότητες τηλεργασίας και η χρήση της ηλεκτρονικής υγείας εμφανίζουν μια πιο αντιφατική εικόνα.

4.1.2 Μελλοντικές εργασίες για την παρακολούθηση της ανθεκτικότητας

Οι πρωτότυποι πίνακες δεικτών παρουσιάζονται ως παράδειγμα. Σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και άλλους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς, η Επιτροπή θα αναπτύξει περαιτέρω τους πίνακες δεικτών ανθεκτικότητας με μελλοντοστραφή προοπτική. Οι πίνακες δεικτών θα τροφοδοτούνται από τη στρατηγική ανάλυση προοπτικών, η οποία μπορεί να συμβάλει στον εντοπισμό αναδυόμενων προκλήσεων και στην ανάδειξη νέων μελλοντοστραφών δεικτών για την αξιολόγηση τρωτών σημείων ή ικανοτήτων. Καθώς η ανθεκτικότητα αποτελεί χαρακτηριστικό που πρέπει να ενισχύεται με την πάροδο του χρόνου, οι εργασίες αυτές θα επικεντρωθούν σε μεσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ώστε να δημιουργηθούν οι βέλτιστες συνθήκες για τη χάραξη πολιτικών που θα βασίζονται στην ανάλυση προοπτικών με σκοπό τον μετριασμό των τρωτών σημείων και την ενίσχυση των ικανοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό θα λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις των μεγατάσεων και οι αναμενόμενοι κίνδυνοι. Για παράδειγμα, ο πίνακας δεικτών για την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα θα διευρυνθεί πέραν του πλαισίου της νόσου COVID-19, σε στενή σύνδεση με τον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων. Επιπλέον, θα μπορούσαν να εξεταστούν ευρύτερα ζητήματα όπως το εμπόριο, συμπεριλαμβανομένων των αλυσίδων αξίας, η ασφάλεια, και άλλες πτυχές της εξωτερικής πολιτικής όπως η διεθνής συνεργασία,

¹⁹² Σημείο εκκίνησης είναι ο δείκτης της Παγκόσμιας Συμμαχίας για την Κλιματική Αλλαγή της ΕΕ (Miola *et al.*, 2015, <https://doi.org/10.2788/516387>), ο οποίος συμπληρώνεται με πρόσθετες μεταβλητές που αποδίδουν τις προσπάθειες και τα επιτεύγματα των κρατών μελών για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και τον μετριασμό της. Στις πηγές δεδομένων περιλαμβάνονται η Παγκόσμια Τράπεζα, ο FAO, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, και η βάση δεδομένων συμβάντων έκτακτης ανάγκης (EM-DAT) του Κέντρου Έρευνας της Επιδημιολογίας των Καταστροφών, οι συλλογές δεδομένων διαφόρων ερευνητικών ιδρυμάτων, το Ευρωβαρόμετρο και η Eurostat.

για έναν πιο ολοκληρωμένο γεωπολιτικό πίνακα δεικτών. Επίσης, όσον αφορά τον πίνακα δεικτών πράσινης ανθεκτικότητας, θα μπορούσαν να εξεταστούν ζητήματα πέραν της κλιματικής αλλαγής, όπως η διατήρηση των φυσικών πόρων, ο αντίκτυπος της ρύπανσης, η ποιότητα των υδάτων και του εδάφους, ο ρόλος των υπηρεσιών οικοσυστήματος ή η ανακατανομή θέσεων εργασίας και η καινοτομία που προκύπτει χάρη στην πράσινη μετάβαση. Θα δοθεί απόλυτη προσοχή στη διασφάλιση της συνέπειας και της συνοχής με τα υφιστάμενα συστήματα παρακολούθησης της ΕΕ που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Για τον εντοπισμό πεδίων ψηφιακής τεχνολογίας όπου διακυβεύεται η στρατηγική αυτονομία της ΕΕ και στα οποία θα πρέπει να στοχεύουν οι επενδύσεις, θα πρέπει να χρησιμοποιείται πίνακας δεικτών ψηφιακής ανθεκτικότητας. Επιπλέον, η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την προσαρμογή του καταλόγου των δεικτών, ώστε να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τις αναγκαίες δεξιότητες ή τα τρωτά σημεία που συνδέονται με την ευρεία χρήση μελλοντικών τεχνολογιών όπως η τεχνητή νοημοσύνη¹⁹³, τον αριθμό των θέσεων εργασίας που κινδυνεύουν λόγω της αυξανόμενης αυτοματοποίησης, ή τις νέες θέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από την παρατηρούμενη στροφή προς τις προσωπικές υπηρεσίες.

Επίσης, θα μπορούσαν να προβλεφθούν συγκεντρωτικοί δείκτες σε επίπεδο ΕΕ, καθώς και ένας σύνθετος δείκτης ανθεκτικότητας. Έχοντας ως βάση τους πίνακες δεικτών ανθεκτικότητας, καθώς και τις υφιστάμενες γνώσεις και δείκτες, οι μελλοντικές συζητήσεις με τους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς θα έχουν ως στόχο την ανάπτυξη αυτών των δεικτών σε επίπεδο ΕΕ και τη διερεύνηση της σκοπιμότητας ενός σύνθετου δείκτη ανθεκτικότητας. Η λογική του θα είναι παρόμοια με τη λογική στην οποία βασίζονται οι εργασίες για τον επικείμενο *Δείκτη Επιδόσεων Μετάβασης*¹⁹⁴. Αυτές οι διερευνητικές εργασίες θα μπορούσαν να ακολουθήσουν συμμετοχική διαδικασία. Μια πανευρωπαϊκή προσέγγιση, σε συνδυασμό με το στιγμιότυπο που παρέχει ο δείκτης, θα μπορούσε να συμπληρώσει την πιο ολοκληρωμένη εικόνα που παρέχουν οι υποκείμενοι πίνακες δεικτών ανθεκτικότητας.

Αυτή η ευρεία προσέγγιση για τη μέτρηση και την παρακολούθηση της ανθεκτικότητας θα πρέπει να τροφοδοτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη μέτρηση της ευημερίας των ανθρώπων. Η κρίση της νόσου COVID-19 έθεσε υπό αμφισβήτηση την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων μας και αναζωπύρωσε τη δημόσια συζήτηση σχετικά με τη σημασία πολλών πτυχών της ποιότητας και της βιωσιμότητας της ανθρώπινης ζωής, όπως η εκπαίδευση, το εισόδημα, η απασχόληση και η υγεία¹⁹⁵. Μετά τη δήλωση της Κωνσταντινούπολης του 2007 για τη μέτρηση της κοινωνικής προόδου και την έκθεση του 2009 της Επιτροπής Stiglitz-Sen-Fitoussi, υπήρξε ευρεία συναίνεση στη διεθνή κοινότητα όσον αφορά την ανάγκη να

¹⁹³ Βασική πηγή είναι η πρωτοβουλία της Επιτροπής για το παρατηρητήριο της τεχνητής νοημοσύνης «AI Watch» (https://ec.europa.eu/knowledge4policy/ai-watch_en), το οποίο παρακολουθεί τη βιομηχανική, τεχνολογική και ερευνητική ικανότητα, την υιοθέτηση και την τεχνική ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης και τον αντίκτυπό της στην οικονομία και την κοινωνία.

¹⁹⁴ Η Επιτροπή διερευνά τη δυνατότητα μέτρησης της μετάβασης στη βιωσιμότητα μέσω ενός πίνακα αποτελεσμάτων. Με βάση τις ετήσιες εκθέσεις παρακολούθησης της Eurostat, ο εν λόγω πίνακας αποτελεσμάτων θα παρέχει μια διεθνώς συγκρίσιμη επισκόπηση και των τεσσάρων διαστάσεων της βιωσιμότητας (οικονομική, περιβαλλοντική, κοινωνική και θεσμική), με σκοπό την ενθάρρυνση ενός ευρέος δημόσιου διαλόγου σε ολόκληρη την ΕΕ.

¹⁹⁵ Gadredy, J., Jany-Catrice, F., *et al.*, 2020, *Se libérer du PIB pour mesurer ce qui compte vraiment*, Le Monde.

υπερβούμε τις συμβατικές οικονομικές μετρήσεις, όπως το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), και να καταστεί η ευημερία στόχος πολιτικής για τη σημερινή γενιά, αλλά και για τις μελλοντικές^{196,197}. Η πρωτοβουλία «Πέρα από το ΑΕΠ» οδήγησε στη δημιουργία σημαντικών διεθνών πλαισίων μέτρησης¹⁹⁸ και σε προσπάθειες διαφόρων χωρών για την ανάπτυξη παρόμοιων, ενίοτε ιδιαίτερα περίπλοκων συστημάτων εθνικών σκοπών, ποσοτικών στόχων, και συστημάτων μέτρησης. Η Επιτροπή υποστηρίζει αυτή την αλλαγή παραδείγματος και υιοθετεί μια εξίσου ολοκληρωμένη προσέγγιση, αναγνωρίζοντας την πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών, των οικονομικών και των περιβαλλοντικών συστημάτων που επηρεάζουν την ανθεκτικότητα, καθώς και τη σημασία της για τη μέτρηση της ευημερίας και της βιωσιμότητας¹⁹⁹.

4.2 Οριζόντιες δραστηριότητες ανάλυσης προοπτικών για την προώθηση αποτελεσματικών, βασιζόμενων στη μετάβαση πολιτικών της ΕΕ

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα εφαρμοστεί για την επίτευξη μιας δυναμικής και μελλοντοστραφούς προοπτικής συνεργειών και συμβιβασμών μεταξύ των διαφόρων στόχων και πολιτικών της ΕΕ που θα οδηγήσει σε μια συνεκτική στρατηγική προσέγγιση. Αυτό μπορεί να συμβάλει σημαντικά στις διαδικασίες εποπτείας και διακυβέρνησης, ιδίως σε πολυτομεακές και περιοδικές διαδικασίες, όπως το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και η παρακολούθηση των ΣΒΑ. Προάγοντας μια συστημική κατανόηση των στρατηγικών στόχων σε όλους τους τομείς πολιτικής, η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να χρησιμεύσει στη δυναμική ανάλυση των συνεργειών και των συμβιβασμών μεταξύ των εν λόγω στόχων, αλλά και διαχρονικά. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα συμβάλει στη δοκιμή και την ενίσχυση της συνοχής των ικανοτήτων παρακολούθησης, πρόβλεψης και μοντελοποίησης της Επιτροπής. Επί του παρόντος, εντός της Επιτροπής χρησιμοποιούνται διαφορετικοί δείκτες και πίνακες αποτελεσμάτων για την εξυπηρέτηση διαφόρων στόχων πολιτικής. Επίσης, η Επιτροπή βασίζεται σε προβλέψεις εμπειρογνομόνων και σε ένα ευρύ φάσμα μοντέλων. Η επανεξέταση και αξιολόγηση των υφιστάμενων εργαλείων παρακολούθησης θα μπορούσε να προσδιορίσει το πού και το πώς θα μπορούσε να βελτιωθεί η συνοχή.

Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα συμβάλει στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας. Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί μια αφετηρία προκειμένου να καταδειχθεί πώς ο αντίκτυπος της νόσου COVID-19 στις μεγάλες μπορεί να ρίξει ένα νέο δυναμικό φως στην

¹⁹⁶ Βλ.: την πρώτη έκθεση της Επιτροπής Stiglitz-Sen-Fitoussi του 2009 (<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>), την ανακοίνωση COM(2009)433 final, «ΑΕΠ και πέρα από αυτό: η μέτρηση της προόδου σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο», το έγγραφο εργασίας SWD(2013)303 final, «Progress on “GDP and beyond” actions», και τους δύο τόμους της δεύτερης έκθεσης της Επιτροπής Stiglitz-Fitoussi-Durand του 2018 (<https://doi.org/10.1787/9789264307292-en> και <https://doi.org/10.1787/9789264307278-en>).

¹⁹⁷ Η διάσκεψη υψηλού επιπέδου «Πέρα από το ΑΕΠ», που διοργανώθηκε από την Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τη Λέσχη της Ρώμης, τον ΟΟΣΑ, και το WWF το 2007, εστίασε την προσοχή της στους καταλληλότερους δείκτες για τη μέτρηση της προόδου, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο μπορούν να ενσωματωθούν καλύτερα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Méda, D., 2020, «Promouvoir de nouveaux indicateurs de richesse: “histoire d’une cause inaboutie”», Fondation maison des sciences de l’homme, Collège d’études mondiales, και Durand, M. and Exton, C., 2019, «Adopting a Well-Being Approach in Central Government: Policy Mechanisms and Practical Tools», κεφάλαιο 8 της έκθεσης Global Happiness and Wellbeing Policy Report του ΟΟΣΑ.

¹⁹⁸ Σημαντικά παραδείγματα είναι ο Δείκτης Καλύτερης Ζωής του ΟΟΣΑ, καθώς και οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης και ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.

¹⁹⁹ De Smedt, M., Giovannini, E. και Radermacher, W.J., 2018, «Chapter 9: Measuring sustainability», στο Stiglitz J.E., Fitoussi Jean-Paul, Durand Martine (επιμ.), 2018, «For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP», OECD Publishing, Παρίσι, σ. 241-276, (<https://doi.org/10.1787/9789264307278-11-en>).

εξελισσόμενη ανθεκτικότητα της Ευρώπης. Οι εργασίες σε αυτό το μακρόπνοο έργο θα συνεχιστούν. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή προτείνει να αναπτυχθεί ένα σύνολο κοινών **σεναρίων προοπτικών αναφοράς** για να λειτουργήσουν ως ένα ισχυρό μελλοντοστραφές πλαίσιο. Τα σενάρια αυτά θα βοηθήσουν στον εντοπισμό πιθανών τρόπων για τη διττή μετάβαση. Συγκεκριμένα: i) θα αποτελέσουν σημείο αναφοράς για να συζητηθούν κοινά ή εναλλακτικά οράματα για το μέλλον μεταξύ των ηγετών, ii) θα συμβάλουν στη διασφάλιση της συνοχής μεταξύ των πολιτικών, και iii) θα χρησιμεύσουν ως ένα κοινό μελλοντοστραφές πλαίσιο για τη δοκιμή της αντοχής των προτάσεων πολιτικής ή για τη διενέργεια εκ των προτέρων εκτιμήσεων επιπτώσεων. Η διαδικασία αυτή μπορεί επίσης να συμβάλει στη Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης.

4.3 Θεματολόγιο της στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών

Το θεματολόγιο της στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών της ΕΕ θα καλύπτει οριζόντια θέματα στα οποία η στρατηγική ανάλυση προοπτικών μπορεί να εμβαθύνει την κατανόηση της δυναμικής που παρατηρείται σε όλες τις πολιτικές κατευθύνσεις. Μεταξύ των θεμάτων υψηλού αντικτύπου που προσδιορίστηκαν, η Επιτροπή θα διερευνήσει στη συνέχεια τα εξής:

- **Ανοικτή στρατηγική αυτονομία:** για να εξασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα και η παγκόσμια πρωτοπορία της Ευρώπης στο μέλλον και να ενισχυθεί η ανθεκτικότητά της, η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα μπορούσε να συμβάλει στη διερεύνηση σεναρίων για μια νέα παγκόσμια τάξη και τη θέση της ΕΕ σε αυτήν, καθώς και στη διερεύνηση των ικανοτήτων που απαιτούνται για να ανταποκριθεί στις φιλοδοξίες της. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει τον καθορισμό τρόπων για την επίτευξη της διττής μετάβασης και του ρυθμού με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί, τη χαρτογράφηση κρίσιμων αναδυόμενων τεχνολογιών, τομέων και προϊόντων, καθώς και επιλογές για νέες βιομηχανικές συμμαχίες και διαφοροποίηση των εμπορικών εταίρων. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση προοπτικών θα μπορούσε, μεταξύ άλλων, να επιτρέψει την ανίχνευση οριζόντων, π.χ. όσον αφορά τη διεθνή τυποποίηση, ως στρατηγικό εργαλείο της ΕΕ. Τυχόν μελλοντικές εργασίες επί αυτού του θέματος θα πρέπει επίσης να εξεταστούν υπό το πρίσμα της επικείμενης αναθεώρησης της εμπορικής πολιτικής της ΕΕ, η οποία θα προσδιορίσει τη συμβολή της στην ανοικτή στρατηγική αυτονομία.
- **Το μέλλον των θέσεων εργασίας και των δεξιοτήτων για την πράσινη μετάβαση και κατά τη διάρκειά της:** Όπως αναγνωρίζεται στο ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων, η πράσινη μετάβαση απαιτεί σημαντική μετατόπιση και ανακατανομή θέσεων εργασίας και δεξιοτήτων, σε ένα ευρύ φάσμα τομέων και δημόσιων υπηρεσιών. Εξακολουθεί να λείπει μια συστημική εικόνα των μετατοπίσεων στην αγορά εργασίας που οφείλονται στην πράσινη μετάβαση. Η ανάλυση προοπτικών θα μπορούσε να διερευνήσει τα μέσα με τα οποία θα μπορούσε να αναπτυχθεί μια τέτοια συστημική εικόνα, ενσωματώνοντας επίσης τα διδάγματα που μπορούν να αντληθούν από προηγούμενες βιομηχανικές μεταβάσεις. Μια τέτοια εικόνα θα τροφοδοτήσει τις στρατηγικές για την επανειδίκευση και την αρωγή των ατόμων των οποίων οι θέσεις εργασίας μετασχηματίζονται ή χάνονται λόγω της βιομηχανικής μετάβασης. Αυτό είναι επίσης σημαντικό για την κατεύθυνση των

μελλοντικών προτεραιοτήτων της ΕΕ όσον αφορά την εκπαίδευση, τη διά βίου μάθηση και τις οδούς νόμιμης μετανάστευσης, καθώς και για τη διασφάλιση μιας δίκαιης μετάβασης.

- **Εμβάθυνση της σύνδεσης ψηφιακής και πράσινης μετάβασης:** η ψηφιοποίηση της κοινωνίας μας και η πράσινη μετάβαση συμβαίνουν ταυτοχρόνως και συνδέονται στενά μεταξύ τους. Ωστόσο, οι αλληλεπιδράσεις τους πρέπει να γίνουν καλύτερα κατανοητές και να αξιοποιηθούν περισσότερο. Η στρατηγική ανάλυση προοπτικών θα διερευνήσει πώς οι αναδυόμενες τεχνολογίες μπορούν να αξιοποιηθούν στο έπακρο τις δύο μεταβάσεις, πώς συνδέονται μεταξύ τους και πώς, για παράδειγμα, μπορεί να μειωθεί ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος της ψηφιακής μετάβασης. Θα διερευνήσει επίσης τις δεξιότητες που απαιτούνται για την αξιοποίηση των τεχνολογιών του μέλλοντος, τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να χρησιμοποιηθεί η τεχνητή νοημοσύνη για τον μετασχηματισμό της ψηφιακής οικονομίας μας και τη διευκόλυνση της πράσινης μετάβασης, καθώς και τις σχετικές επιπτώσεις στους ευρωπαϊκούς φορείς και στις αλυσίδες αξίας. Επιπλέον, θα αναλύσει τρόπους με τους οποίους οι επενδύσεις σε στρατηγικά έργα, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της ανάκαμψης, μπορούν να ωφεληθούν τόσο την πράσινη όσο και την ψηφιακή μετάβαση.